

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl]
From: Ottervanger, T.R.
Sent: Tue 8/17/2021 5:03:02 PM
Subject: Re: Contact met kantoor Pels Rijcken
Received: Tue 8/17/2021 5:04:48 PM
[OFFERTE.docx](#)

(10)(2e),

bijgaand de nieuwe offerte.

groet,
Tom

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenshuur 25
2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Verzonden: donderdag 5 augustus 2021 09:13
Aan: Ottervanger, T.R.
Onderwerp: RE: Contact met kantoor Pels Rijcken

Dag Tom,
Mijn inkoop collega heeft gisteren geconcludeerd dat er toch nog aanvullende gegevens nodig zijn op de offerte. Excuses voor deze late wijziging.
Zou jij de offerte kunnen aanpassen door op te nemen: IBAN, NAW gegevens, BSN nummer (indien als persoon)/KvK nummer (indien als bedrijf)?
Alvast dank!
Hartelijke groeten.

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)
E (10)(2e) @minjenv.nl

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Verzonden: maandag 28 juni 2021 12:00
Aan: 'Ottervanger, T.R.'
Onderwerp: RE: Contact met kantoor Pels Rijcken

Best Tom,
Veel dank!
Met vriendelijke groet.

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)
E (10)(2e) @minjenv.nl

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e) @law.leidenuniv.nl>
Verzonden: zondag 27 juni 2021 14:07
Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>
Onderwerp: Re: Contact met kantoor Pels Rijcken
Beste (10)(2e),
bijgaand de offerte.

vriendelijke groet,
Tom
Tom Ottervanger
Professor of Competition Law
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenschuur 25
2311 ES Leiden
www.europainstituut.nl

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: dinsdag 22 juni 2021 09:02

Aan: 'Hoogenboom, Bob'; Ottervanger, T.R.

CC: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: RE: Contact met kantoor Pels Rijcken

Beste Tom en Bob,

Van mijn inkoop collega heb ik begrepen dat de offerte kan worden gericht aan onze directie i.p.v. de Staat der Nederlanden: Directie Wetgeving en Juridische Zaken van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Daarnaast graag toevoegen dat het om een *schriftelijk* advies gaat: "in een gezamenlijk schriftelijk advies aan de Staat". Voor het overige is de offerte akkoord. Veel dank!

Alvast vooruitkijkend dient na oplevering van het advies op de facturen komen te staan: IBAN, NAW gegevens, BSN nummer (indien als persoon)/KvK nummer (indien als bedrijf).

Hartelijke groeten,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)

E (10)(2e)@minjenv.nl

Van: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: maandag 21 juni 2021 13:10

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>; 'Ottervanger, T.R.' <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>; (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: Contact met kantoor Pels Rijcken

Goedemiddag,

Offerte prima. Laat maar weten of ik deze door Nyenrode zo kan laten uitbrengen.

Groeten

Bob Hoogenboom

[Outlook voor iOS downloaden](#)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: Thursday, June 17, 2021 1:11:07 PM

Aan: 'Ottervanger, T.R.' <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>; (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>; Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Onderwerp: RE: Contact met kantoor Pels Rijcken

Dag allen,

Veel dank voor de snelle actie. Ik verificer het even bij mijn inkoop contactpersoon, die morgen weer aan het werk is. Jullie horen het spoedig.

Hartelijke groeten,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)

E (10)(2e)@minjenv.nl

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: woensdag 16 juni 2021 22:44

Aan: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>; (10)(2e)@nyenrode.nl

CC: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: Contact met kantoor Pels Rijcken

Allen,

met referte aan ons gesprek van vanochtend zend ik jullie bijgaand een concept offerte zoals Bob en ik die zouden kunnen uitbrengen aangepast aan onze individuele situatie.

Ik hoor graag eventuele opmerkingen.

Bob en ik zullen onderling overleggen over datum en onderwerp van een gesprek met Pels Rijcken.

groet,

Tom

Tom Ottervanger

Professor of Competition Law

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: woensdag 16 juni 2021 13:16:11

Aan: Ottervanger, T.R.; (10)(2e)@nyenrode.nl

CC: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: Contact met kantoor Pels Rijcken

Beste Tom en Bob,

Ik heb zojuist (10)(2e) jullie wens overgebracht binnenkort een keer te spreken met (10)(2e) en met hem. Dat doen zij graag.

Hiertoe kan contact opgenomen worden met het kantoor via:

(10)(2e) Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn N.V. | Bezuidenhoutseweg 57 | Postbus 11756, 2502 AT Den Haag | +31 70 515 3793 | (10)(2e) |

(10)(2e) @pelsrijcken.nl | www.pelsrijcken.nl |

Hartelijke groet,

(10)(2e)

Verzonden met BlackBerry Work

(www.blackberry.com)

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

OFFERTE

Prof Mr T.R. Ottervanger

Aan Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Voor een onderzoek naar en schriftelijk advies over de volgende vraag:

Wat zijn passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering die de Staat als client kan stellen aan (het kantoor) van de Landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat?

Het onderzoek zal plaatsvinden samen met Prof Bob Hoogenboom en resulteren in een gezamenlijk advies. Streefdatum voor uitbrengen van het advies is 1 september 2021.

Voor de werkzaamheden van ondergetekende geldt een vaste vergoeding ad Euro 10.000,- excl BTW.

Den Haag, 27 juni 2021

Tom Ottervanger

(10)(2e)

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) -
BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) (Parket-Generaal) (10)(2e) @om.nl; (10)(2e) (10)(2e) -
BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) (PaG Den Haag)
Sent: Fri 8/20/2021 7:49:07 AM
Subject: RE: Zienswijze OM onderzoek (10)(2e)
Received: Fri 8/20/2021 7:49:10 AM

Goedemorgen (10)(2e) en (10)(2e),

(10)(2e) (10)(2e) laat weten geen bezwaar te hebben tegen de verstrekking aan de Kamer conform mijn zienswijze hieronder.

Wel geeft hij aan (in reactie op mail van de minister van 8 maart 2021) dat hij anders wat de minister zich daar herinnert zeer zeker de naam van de verdachte wel heeft genoemd.

Het gaat om deze mail en de door mij rood gemarkeerde zin:

*"Naam gelakt], Naar aanleiding van onderstaande heb ik een opmerking. De plv. Voorzitter van het College van Procureurs-Generaal heeft mij niet verteld wie de verdachte was. Ik heb eerst op 14 september 2020 van mijn D-G DGRR vernomen dat het de bestuursvoorzitter betrof. Met vriendelijke groet,
Ferd"*

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Van: (10)(2e) @minjenv.nl
Datum: 11 augustus 2021 om 16:11:43 CEST
Aan: (10)(2e) (PaG Den Haag)
CC: (10)(2e) (Parket-Generaal), (10)(2e) @minjenv.nl, (10)(2e) @minjenv.nl
Onderwerp: RE: Zienswijze OM onderzoek (10)(2e)

Veel dank, (10)(2e)! Je kunt je nadere bericht volgende week richten aan (10)(2e) (10)(2e) en (10)(2e) (cc).

Groet,

(10)(2e)

Van: (10)(2e) (PaG Den Haag)
Verzonden: woensdag 11 augustus 2021 13:36
Aan: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
CC: (10)(2e) (Parket-Generaal)
Onderwerp: RE: Zienswijze OM onderzoek Schaap

Geachte heer (10)(2e),

Beste (10)(2e),

In verband met verlof van diverse collega's, onder wie de collega die het meest afweet van deze zaak, heeft onze reactie op jullie verzoek om zienswijze langer op zich laten wachten dan gehoopt.

In het algemeen merken wij op dat overleg dat vertrouwelijk wordt gevoerd door de minister en het College vertrouwelijk dient te blijven. Het openbaar maken van informatie uit dit overleg wordt in het algemeen onwenselijk geacht omdat betrokkenen erop moeten kunnen vertrouwen dat informatie niet breed wordt gedeeld. Tegelijkertijd betreft het hier een bijzondere zaak, waarin bovendien al – zoals je zelf hebt aangegeven – informatie aan de Kamer is verstrekt en deze verstrekking plaatsvond in overleg met het OM en met onze instemming. Dit maakt dat we in deze concrete, uitzonderlijke situatie, ruimte zien om aan de wens van de Kamer tegemoet te komen.

Deze zienswijze doe ik onder het voorbehoud dat ik nog de zienswijze van (10)(2e) (de andere PG die in de stukken wordt genoemd) nodig heb. (10)(2e) is met verlof tot en met deze week. Ik verwacht zijn reactie pas begin volgende week. Indien ik deze eerder ontvang, dan bericht ik jullie daar natuurlijk.

Met het oog op de belangen van het nog lopende onderzoek – welk onderzoek er loopt kan ik mondeling toelichten en leent zich niet voor de mail – komen de weigeringsgronden van artikel 10 lid 2 onder c en g Wob in aanmerking voor het schrappen van enkele passages. Waar het op neer komt is dat het onderzoek nog volop gaande is, ook naar vermogensbestanddelen en informatie over het onderzoek dat onderzoek zou kunnen schaden omdat mogelijke verdachten of andere betrokkenen naar aanleiding van die informatie kunnen anticiperen op te nemen onderzoekshandelingen. Concreter kan ik op dit moment niet zijn.

Ik loop alle documenten even langs waarbij ik uitga van de nummers die rechts onderin het document staan en dus niet van de nummers die in de naam van het document staan (die nummers in de naam corresponderen nl. niet met de nummers onderin het document zelf). Omdat deze zienswijze mogelijk ook weer moet worden verstrekt aan derden, heb ik de te lakken passages niet integraal geciteerd. Wat weg moet worden gehaald, staat hieronder in blauw.

1. Document 1 (mail 5 maart 2021): geen bezwaar.
2. Document 2 (mail 8 maart 2021): geen bezwaar.
3. Document 3 (appcontact): geen bezwaar.
4. Document 4 (mail 8 maart 2021): graag verwijderen de zin onder nr. 5 van de ambtenaar waar staat “*slechts sprake van (...) onderzoek opgestart*”. Ook verwijderen in de mail daaronder de data van de FP-verhoren (de twee daar genoemde data).
5. Document 5 (mail 8 maart 2021): geen bezwaar.
6. Document 6 (mail 1 maart 2021): geen bezwaar. Ik zag de naam van de landsadvocaat zijn maar begreep van jou dat aan hen zienswijze wordt gevraagd.
7. Document 7 (mail 8 maart 2021): bij de tweede mail aan de minister, graag weghalen de eerder genoemde data van de verhoren.
8. Document 8 (mail 6 maart 2021 van de minister): graag onder item nr. 5 de tekst weghalen die ik hierboven onder 4 ook citeerde (is nl. zelfde passage) m.b.t. aanwijzingen en verdenking in het onderzoek. Mail die daar onder hangt: geen bezwaar.
9. Later nagezonden document dat ook nummer ‘1’ heeft rechtsonder, betreft een whatsapp gesprek tussen ministerie en OM m.b.t. woordvoering richting FD van 5 maart 2021: geen bezwaar.

Eerder spraken we al af dat enkele namen die per ongeluk nog waren blijven staan (door Zylab niet opgepikt) alsnog zijn weg gehaald. Die heb ik nu niet meegenomen in deze zienswijze.

In bovenstaande documenten komt (10)(2e) een paar keer voor (ook als (10)(2e)). Ik moet hem dus vragen of hij daartegen bezwaar heeft. Ik weet het niet zeker, maar schat in dat er geen bezwaar bestaat tegen openbaarmaking van die passages. Dat laat ik volgende week nog definitief weten. Volgende week ben ik maandag en dinsdag met verlof. (10)(2e) werkt inmiddels ook weer en zij zal mijn achtervang zijn in deze zienswijze. Graag verneem ik wie jou vervangt tijdens jouw verlof.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Openbaar Ministerie
Parket-Generaal

(10)(2e)

(10)(2e) @om.nl

www.om.nl

Van: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Verzonden: maandag 19 juli 2021 16:31

Aan: (10)(2e)@om.nl' <(10)(2e)@om.nl>

Onderwerp: zienswijze OM

Geachte mevrouw (10)(2e)

Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft een verzoek op grond van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) ontvangen waarin is verzocht om informatie over de medio maart aan het licht gekomen fraudezaak bij landsadvocaat Pels Rijcken.

Bij de inventarisatie van documenten zijn ook documenten aangetroffen die betrekking hebben op uw organisatie en waarvan openbaarmaking mogelijk de belangen van het OM raakt. In de bijlage vindt u een aantal stukken die betrekking hebben op u of uw organisatie en die we voornemens zijn openbaar te maken. Omdat de Minister op 8 juli aan de Tweede Kamer heeft toegezegd dat we dit Wob-verzoek ruimhartig zullen beoordelen, zijn we voornemens om in enkele stukken (voor intern beraad) de persoonlijke beleidsopvattingen, geanonimiseerd openbaar te maken. Hiemee geven we toepassing aan artikel 11, tweede lid, van de Wob.

Hierbij stel ik het OM als belanghebbende, op grond van artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, in de gelegenheid een zienswijze te geven op het voorgenomen besluit. U kunt dit doen door uiterlijk 27 juli uw bedenkingen over de voorgenomen openbaarmaking van informatie die het OM raakt schriftelijk en gemotiveerd aan mij kenbaar te maken. Als ik binnen de aangegeven termijn geen reactie van u heb ontvangen, ga ik er vanuit dat u geen bedenkingen tegen openbaarmaking heeft.

Aarzel niet om contact op te nemen als u nog vragen heeft.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

(10)(2e)

(10)(2e)

.....
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid
Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

.....
(10)(2e)

Secretariaat JZW: 070 370 7575

(10)(2e) @minjenv.nl

<http://www.rijksoverheid.nl/venj>
.....

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u bestemd is. Als u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. Het Openbaar Ministerie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Openbaar Ministerie

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The Netherlands Public Prosecution Service accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Netherlands Public Prosecution Service

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u bestemd is. Als u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. Het Openbaar Ministerie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Openbaar Ministerie

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The Netherlands Public Prosecution Service accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Netherlands Public Prosecution Service

To: (10)(2e)@nyenrode.nl; (10)(2e)@nyenrode.nl; 'Ottervanger, T.R.' (10)(2e)@law.leidenuniv.nl]
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW; (10)(2e)@minjenv.nl]
From: (10)(2e) BD/DWJZ/JZW
Sent: Fri 8/20/2021 7:52:12 AM
Subject: RE: concept
Received: Fri 8/20/2021 7:52:12 AM

Beste Bob (en Tom),

Dank voor je mail. Het is fijn een conceptversie van jullie advies te ontvangen met het oog op een check op feitelijke onjuistheden en bijvoorbeeld ook ten behoeve van de verdere gedachtenvorming. Ik zou daartoe graag een gezamenlijk eind-concept ontvangen. Verdere onderliggende concepten hoef ik ook niet te ontvangen, om verwarring te voorkomen ten aanzien van het uiteindelijke, gezamenlijke advies. Ik zal de onderhavige versie verwijderen om deze verwarring te voorkomen en zie uit naar jullie (concept) eindversie. Graag ga ik ook daarna – als jullie daartoe bereid zijn – nader met jullie in gesprek om nadere toelichting op en achtergronden van het advies te vernemen.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Van: Hoogenboom, Bob

Verzonden: donderdag 19 augustus 2021 15:31

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.

Onderwerp: concept

Goedemiddag,

Tom stelde voor onze voortgang te delen met de opdrachtgever. Omwille van feitelijke onjuistheden en haalbaarheid van voorstellen. Het laatste is niet aan de orde. Zie ook verschillende opmerkingen in het document. Maar wij staan verder sympathiek tegenover alle vormen van feedback.

Groeten,

Bob

Omwille van de verdere gedachtevorming binnen het departement stuur ik je ook eerdere versies van ons advies.

To: (10)(2e)@nyenrode.nl; (10)(2e)@nyenrode.nl; 'Ottervanger, T.R.' (10)(2e)@law.leidenuniv.nl]
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e)@minjenv.nl]
From: (10)(2e), (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Fri 8/20/2021 7:52:12 AM
Subject: RE: concept
Received: Fri 8/20/2021 7:52:12 AM

Beste Bob (en Tom),

Dank voor je mail. Het is fijn een conceptversie van jullie advies te ontvangen met het oog op een check op feitelijke onjuistheden en bijvoorbeeld ook ten behoeve van de verdere gedachtenvorming. Ik zou daartoe graag een gezamenlijk eind-concept ontvangen. Verdere onderliggende concepten hoef ik ook niet te ontvangen, om verwarring te voorkomen ten aanzien van het uiteindelijke, gezamenlijke advies. Ik zal de onderhavige versie verwijderen om deze verwarring te voorkomen en zie uit naar jullie (concept) eindversie. Graag ga ik ook daarna – als jullie daartoe bereid zijn – nader met jullie in gesprek om nadere toelichting op en achtergronden van het advies te vernemen.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e) (10)(2e)

Van: Hoogenboom, Bob

Verzonden: donderdag 19 augustus 2021 15:31

Aan: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.

Onderwerp: concept

Goedemiddag,

Tom stelde voor onze voortgang te delen met de opdrachtgever. Omwille van feitelijke onjuistheden en haalbaarheid van voorstellen. Het laatste is niet aan de orde. Zie ook verschillende opmerkingen in het document. Maar wij staan verder sympathiek tegenover alle vormen van feedback.

Groeten,

Bob

Omwille van de verdere gedachtevorming binnen het departement stuur ik je ook eerdere versies van ons advies.

To: Hoogenboom, Bob[(10)(2e)]@nyenrode.nl; [(10)(2e)], [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl]
From: Ottervanger, T.R.
Sent: Fri 8/20/2021 8:49:12 AM
Subject: Re: Staat
Received: Fri 8/20/2021 8:49:58 AM

Geachte Heer [(10)(2e)],

Zojuist nam ik kennis van de mail van Prof Hoogenboom.
Van de inhoud van de stukken moet ik nadrukkelijk afstand nemen.

Ik suggereerde dat het m.i. zinvol is dat de opdrachtgever kennisneemt van ons (uiteraard gezamenlijke en praktisch finale) stuk. Uiteindelijk gaat het om een advies dat feitelijk moet kloppen en realistisch moet zijn qua implementatie. Prof Hoogenboom antwoordde gestaag aan een nieuwe versie te werken en dat daarna de volgende stap zou worden bepaald.

De mail van gisteren kwam dus als een verrassing.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenshuur 25
2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob
Verzonden: donderdag 19 augustus 2021 15:30
Aan: [(10)(2e)], [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.
Onderwerp: concept

Goedemiddag,

Tom stelde voor onze voortgang te delen met de opdrachtgever. Omwille van feitelijke onjuistheden en haalbaarheid van voorstellen. Het laatste is niet aan de orde. Zie ook verschillende opmerkingen in het document. Maar wij staan verder sympathiek tegenover alle vormen van feedback.

Groeten,

Bob

Omwille van de verdere gedachtevorming binnen het departement stuur ik je ook eerdere versies van ons advies.

To: Ottervanger, T.R. [redacted]@law.leidenuniv.nl; [redacted] - BD/DWJZ/JZW [redacted]@minjenv.nl
From: Hoogenboom, Bob
Sent: Fri 8/20/2021 9:54:26 AM
Subject: Re: Staat
Received: Fri 8/20/2021 9:55:13 AM

Heren,
Wetenschap is per definitie een proces van van meningen die op onderdelen verschillen. Om nieuwe inzichten te krijgen. 80% van de voorliggende tekst is gemeenschappelijk. Een aantal comments zijn bedoeld om transparantie te creëren. Een andere voorwaarde van wetenschap. Fijn Tom dat je het stokje weer over neemt. Het kan daardoor alleen maar beter worden.

Goed weekend
Bob

[Outlook voor iOS](#) downloaden

Van: Ottervanger, T.R.
Verzonden: Friday, August 20, 2021 10:49:12 AM
Aan: Hoogenboom, Bob ; [redacted] - BD/DWJZ/JZW
Onderwerp: Re: Staat
Geachte Heer [redacted],

Zojuist nam ik kennis van de mail van Prof Hoogenboom.
Van de inhoud van de stukken moet ik nadrukkelijk afstand nemen.

Ik suggereerde dat het m.i. zinvol is dat de opdrachtgever kennisneemt van ons (uiteraard gezamenlijke en praktisch finale) stuk. Uiteindelijk gaat het om een advies dat feitelijk moet kloppen en realistisch moet zijn qua implementatie. Prof Hoogenboom antwoordde gestaag aan een nieuwe versie te werken en dat daarna de volgende stap zou worden bepaald.

De mail van gisteren kwam dus als een verrassing.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenschuur 25
2311 ES Leid

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob
Verzonden: donderdag 19 augustus 2021 15:30
Aan: [redacted] [redacted] - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.
Onderwerp: concept

Goedemiddag,

Tom stelde voor onze voortgang te delen met de opdrachtgever. Omwille van feitelijke onjuistheden en haalbaarheid van voorstellen. Het laatste is niet aan de orde. Zie ook verschillende opmerkingen in het document. Maar wij staan verder sympathiek tegenover alle vormen van feedback.

Groeten,
Bob

Omwille van de verdere gedachtevorming binnen het departement stuur ik je ook eerdere versies van ons advies.

To: Ottervanger, T.R. [(10)(2e)]@law.leidenuniv.nl; [(10)(2e)], [(10)(2e)]. - BD/DWJZ/JZW [(10)(2e)]@minjenv.nl
From: [(10)(2e)], [(10)(2e)]
Sent: Fri 8/20/2021 9:54:26 AM
Subject: Re: Staat
Received: Fri 8/20/2021 9:55:13 AM

Heren,
Wetenschap is per definitie een proces van van meningen die op onderdelen verschillen. Om nieuwe inzichten te krijgen. 80% van de voorliggende tekst is gemeenschappelijk. Een aantal comments zijn bedoeld om transparantie te creëren. Een andere voorwaarde van wetenschap. Fijn Tom dat je het stokje weer over neemt. Het kan daardoor alleen maar beter worden.

Goed weekend
Bob

[Outlook voor iOS](#) downloaden

Van: Ottervanger, T.R.
Verzonden: Friday, August 20, 2021 10:49:12 AM
Aan: Hoogenboom, Bob ; [(10)(2e)] [(10)(2e)]. - BD/DWJZ/JZW
Onderwerp: Re: Staat
Geachte Heer [(10)(2e)],

Zojuist nam ik kennis van de mail van Prof Hoogenboom.
Van de inhoud van de stukken moet ik nadrukkelijk afstand nemen.

Ik suggereerde dat het m.i. zinvol is dat de opdrachtgever kennisneemt van ons (uiteraard gezamenlijke en praktisch finale) stuk. Uiteindelijk gaat het om een advies dat feitelijk moet kloppen en realistisch moet zijn qua implementatie. Prof Hoogenboom antwoordde gestaag aan een nieuwe versie te werken en dat daarna de volgende stap zou worden bepaald.

De mail van gisteren kwam dus als een verrassing.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenschuur 25
2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob
Verzonden: donderdag 19 augustus 2021 15:30
Aan: [(10)(2e)] [(10)(2e)]. - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.
Onderwerp: concept

Goedemiddag,

Tom stelde voor onze voortgang te delen met de opdrachtgever. Omwille van feitelijke onjuistheden en haalbaarheid van voorstellen. Het laatste is niet aan de orde. Zie ook verschillende opmerkingen in het document. Maar wij staan verder sympathiek tegenover alle vormen van feedback.

Groeten,
Bob

Omwille van de verdere gedachtevorming binnen het departement stuur ik je ook eerdere versies van ons advies.

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/BMO
Sent: Tue 8/24/2021 11:13:47 AM
Subject: RE: V en J / audit || Declaratie d.d. 10 augustus 2021 [IWOV-LEGAL_A.FID1327893]
Received: Tue 8/24/2021 11:13:48 AM

Hoi (10)(2e),
Ga ik regelen!
Groet, (10)(2e)
Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

.....
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

.....
T (10)(2e)
(10)(2e) @minjenv.nl
www.rijksoverheid.nl/jenv

.....
Voor een rechtvaardige en veilige samenleving
.....

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Verzonden: dinsdag 24 augustus 2021 09:48
Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/BMO
Onderwerp: FW: V en J / audit || Declaratie d.d. 10 augustus 2021 [IWOV-LEGAL_A.FID1327893]

Ha (10)(2e),
Een tweede beperktere factuur van Houthoff; paar uren geschreven voor het contact over een Kamerbrief/Wob-verzoek. Zou deze ook kunnen worden betaald?

Dank alvast!

Groeten, (10)(2e)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Verzonden: dinsdag 17 augustus 2021 10:15

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Onderwerp: FW: V en J / audit || Declaratie d.d. 10 augustus 2021 [IWOV-LEGAL_A.FID1327893]

Hoi (10)(2e),
Kun je deze - als je weer terug bent - op dezelfde wijze als voorheen tot betaling brengen?

Dank!

(10)(2e)

Van: (10)(2e) @houthoff.com>

Verzonden: dinsdag 10 augustus 2021 15:05

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Onderwerp: V en J / audit || Declaratie d.d. 10 augustus 2021 [IWOV-LEGAL_A.FID1327893]

Geachte heer (10)(2e),

Hierbij zend ik u in bovengenoemde kwestie onze declaratie inclusief urenspecificatie met betrekking tot onze werkzaamheden tot en met 31 juli 2021.

Wanneer u naar aanleiding van deze declaratie nog vragen heeft, dan vernemen wij dat graag.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

HOUTHOFF

(10)(2e)

ASSISTANT

T +31 (0)20 605 6367

E (10)(2e) @houthoff.com

www.houthoff.com

This communication is sent to you from Houthoff Coöperatief U.A. This email and its contents are for the use of the addressee only and may be confidential or privileged. Unauthorised use, disclosure or copying is strictly prohibited. If you are not the addressee, please notify us immediately. Houthoff is the trade name of Houthoff Coöperatief U.A., a

Dutch law firm based in Amsterdam and registered with the Amsterdam Chamber of Commerce as no. 34216182.
Houthoff's general terms and conditions, which stipulate a limitation of liability, the applicability of Dutch law and the exclusive jurisdiction of the District Court of Amsterdam, the Netherlands, are applicable to all services performed. The general terms and conditions are available on request and at www.houthoff.com.

To: (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES (10)(2e)@minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e)@minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Tue 8/24/2021 12:34:59 PM
Subject: Annotatie gesprek MJenV - plv Vz College
Received: Tue 8/24/2021 12:35:01 PM
[Annotatieformulier gesprek plv Vz College.doc](#)
[Mailwisseling FG.pdf](#)
[RE: Zienswijze OM onderzoek Schaap](#)

Hallo (10)(2e),

Hierbij de annotatie voor het gesprek van de minister morgen om 8.30 met de plv Voorzitter College over informatie mbt fraudezaak Pels Rijcken. Zorg jij dat dit bij de minister komt? Dank!

Groeten

(10)(2e)

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

.....
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag
.....

M (10)(2e)
(10)(2e)@minvenj.nl
www.rijksoverheid.nl/jenv
.....

Voor een rechtvaardige en veilige samenleving
.....

Annotatie gesprek (10)(2e) 25-8-2021, 9.30

(10)(2e)

(10)(2e)

DWJZ

Onderwerp: Wob verzoek NRC fraudezaak Pels Rijcken; noemen naam verdachte

Achtergrondinformatie/samenvatting

Op 8 maart 2021 heeft (10)(2e) (10)(2e) jou gemaild over de momenten waarop jij bent geïnformeerd over de fraudezaak Pels Rijcken: maart 2019 (Vz College), augustus 2020 (plv Vz College) en 17 september 2021(DGRR). In reactie op deze mail heb je één opmerking gemaakt, namelijk dat de plv Vz College de naam van de verdachte niet had genoemd. De betreffende mailwisseling is als bijlage 1 bijgevoegd.

Op 20 augustus 2021 ontving ik een mail van (10)(2e) van het Parket-Generaal over de zienswijze van het College op enkele stukken die op grond van een Wob verzoek van NRC over de fraudezaak bij Pels Rijcken(deels) openbaar gemaakt worden. In die mail wordt ook gemeld dat de plv Vz College ((10)(2e) (10)(2e)) heeft aangegeven (in reactie op mail van de minister van 8 maart 2021) dat hij anders wat de minister zich daar herinnert zeer zeker de naam van de verdachte wel heeft genoemd. De betreffende e-mail is als bijlage 2 bijgevoegd.

Reden agendering/commentaar

Het besluit op het Wob verzoek van NRC over de fraudezaak bij Pels Rijcken zit op dit moment in de lijn. Het is van belang dat er voor het besluit uitgaat duidelijk is of de herinneringen van jou en de plv Vz College dezelfde zijn of dat jullie beiden een andere herinnering aan het besprokene hebt.

Gewenste uitkomst/advies

Er is geen gewenste uitkomst, anders dan dat je over deze kwestie met de plv Vz College spreekt en er duidelijkheid is over de herinnering die ieder van jullie aan het besprokene heeft.

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Tue 8/24/2021 2:46:57 PM
Subject: RE: HJZ+ Diversen
Received: Tue 8/24/2021 2:46:58 PM

De eerste drie punten lijken me iets voor het overleg dat met name (10)(2e) heeft over de openbaarmaking van LA-adviezen. Naar het laatste punt zullen wij kijken.

Gr. (10)(2e)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Verzonden: dinsdag 27 juli 2021 08:44

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: FW: HJZ+ Diversen

(10)(2e), deze zat nog in mijn mail, tbv LA-discussie

Verzonden met BlackBerry Work

(www.blackberry.com)

Van: (10)(2e) - BD/DII/BJZ <(10)(2e)@minjenv.nl>

Datum: dinsdag 20 jul. 2021 1:08 PM

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Kopie: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>, (10)(2e) - BD/DII/BJZ <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: RE: HJZ+ Diversen

Beste (10)(2e),

(10)(2e) stuurde onder andere de IHJZ-stukken door waaruit blijkt dat er met de landsadvocaat is gesproken over openbaarmaking adviezen landsadvocaat. Een paar aanvullende opmerkingen:

1. **Conceptadviezen** - Ik tref in dossiers wel eens conceptadviezen aan van de landsadvocaat die niet hebben geleid tot een definitieve versie. Het lijkt mij goed af te spreken dat er altijd een definitief advies komt ten aanzien waarvan de gemaakte openbaarmakingsafspraken gelden.
2. **Openbaarmakingsafspraken** - Ik ondersteun van harte het initiatief om bij de opdrachtverstrekking afspraken te maken over de aard van het advies en de daarbij behorende 'mate van openbaarmaking'. Ik zou die afspraken dan ook graag opgenomen zien in het advies zodat voor iedere lezer (niet alleen de opdrachtverstrekker) duidelijk is welke afspraken gelden. Ik zou daarbij ook graag meegewogen zien dat het delen van adviezen binnen de Staat der Nederlanden kan bijdragen aan de juridische kwaliteit van de beleids- en besluitvorming.
3. **Mailtekst** - Mails van de landsadvocaat bevat een standaardtekst die bepaalt dat de mail *vertrouwelijke informatie kan bevatten*. Die tekst lijkt geen kwaad te kunnen, maar het kan geen kwaad dat ook nog met de landsadvocaat te bespreken wellicht?

Terzijde: de aansprakelijkheid is nu beperkt tot het bedrag dat de beroepsaansprakelijkheidsverzekeraar uitkeert. Is dat nog onderwerp van gesprek? Ik kan mij namelijk voorstellen dat een recent voorval aanleiding is om daar nog eens over van gedachten te wisselen.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Eenheid Bedrijfsjuridische Zaken

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 18^e etage | Kamer 121

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

M (10)(2e)

(10)(2e) @minjenv.nl

<http://www.justitie.nl/>

Justitie. Recht raakt mensen.

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: maandag 19 juli 2021 09:13

Aan: (10)(2e) @om.nl' <(10)(2e)@om.nl>; (10)(2e) @om.nl' <(10)(2e)@om.nl>; (10)(2e) @om.nl'

< (10)(2e) @om.nl>; (10)(2e) @politie.nl' < (10)(2e) @politie.nl>; (10)(2e) @cijb.nl'
 < (10)(2e) @cijb.nl>; (10)(2e) - IND/JZ/ST2 < (10)(2e) @ind.nl>; (10)(2e) - IND/JZ/STPOBJ
 < (10)(2e) @ind.nl>; (10)(2e) @ind.nl>; (10)(2e) @justis.nl>;
 (10)(2e) @justid.nl' < (10)(2e) @justid.nl>; (10)(2e) @rvdk.nl' < (10)(2e) @rvdk.nl>; (10)(2e) @dji.min jus.nl
 < (10)(2e) @dji.minjus.nl>; (10)(2e) @dji.minjus.nl' < (10)(2e) @dji.minjus.nl>; (10)(2e) @rechtspraak.nl'
 < (10)(2e) @rechtspraak.nl>; (10)(2e) @rechtspraak.nl' < (10)(2e) @rechtspraak.nl>;
 (10)(2e) @rechtspraak.nl' < (10)(2e) @rechtspraak.nl>; (10)(2e) @nfi.nl' < (10)(2e) @nfi.nl>;
 (10)(2e) @nfi.nl' < (10)(2e) @nfi.nl>; (10)(2e) - BD/IJenV/SKB/CKK < (10)(2e) @inspectie-jenv.nl>;
 (10)(2e) @coa.nl' < (10)(2e) @coa.nl>; (10)(2e) @coa.nl' < (10)(2e) @coa.nl>; (10)(2e)
 (10)(2e) @nctv.minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/CBJ/JIZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e)
 (10)(2e) BD/CBJ/JIZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DJOA/JBOZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) -
 BD/DJOA/JBOZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DJOA/JBOZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e)
 (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e)
 < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DGM/DMB/JAZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DGM/DMB/JAZ
 < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DGPenV/Staf < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) BD/DGPenV/Staf
 < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DII/BJZ < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DII/BJZ
 < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) @dtv.minvenj.nl' < (10)(2e) @dtv.minvenj.nl>;
 (10)(2e) @Schadefonds.nl' < (10)(2e) @Schadefonds.nl>; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
 < (10)(2e) @minjenv.nl>

Onderwerp: HJZ+ Diversen

Beste HJZ+ leden,

Hierbij de stukken van het IHJZ van 13 juli. In dat IHJZ zijn er twee bestuursleden van de Vereniging Juristenrijk langs geweest voor een presentatie over de vereniging. In combinatie met de oproep om deze nog eens onder de aandacht van de doelgroep te brengen, omdat nog lang niet iedereen lid is.

Hartelijke groeten,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)

E (10)(2e) @minjenv.nl

Van: (10)(2e) @minbzk.nl>

Verzonden: vrijdag 16 juli 2021 09:03

Aan: (10)(2e) @minbzk.nl>; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW < (10)(2e) @minjenv.nl>;

(10)(2e) @MINSZW.NL>; (10)(2e) @minaz.nl>; (10)(2e)
 < (10)(2e) @minbzk.nl>; (10)(2e) @minbuza.nl'; (10)(2e) @mindef.nl'; (10)(2e)
 (10)(2e) @minfin.nl>; (10)(2e) @MINSZW.NL>; (10)(2e) @minocw.nl'
 < (10)(2e) @minocw.nl>; (10)(2e) @minienw.nl>; (10)(2e)
 BD/DWJZ/JZW < (10)(2e) @minjenv.nl>; (10)(2e) @minezk.nl>; (10)(2e)
 < (10)(2e) @minvws.nl>; (10)(2e) @minezk.nl>; (10)(2e)
 (10)(2e) @minfin.nl> (10)(2e) @minvws.nl>

Onderwerp: Laatste versie Flyer Vereniging Juristenrijk

Goedemorgen allen,

Zie bijgaand de nieuwste versie van de flyer van Jurstenrijk, waarop ook de website wordt vermeld.

Groeten,

(10)(2e)

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl; (10)(2e) -
BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Wed 8/25/2021 8:02:37 AM
Subject: Concept mail social media en publicaties
Received: Wed 8/25/2021 8:02:38 AM

Ha (10)(2e) en (10)(2e), Even checken: heb ik het zo goed begrepen? Gr. (10)(2e)

Ha (10)(2e),
Nog steeds houden (10)(2e) (10)(2e) en ik ons bezig met de Pels Rijcken fraudekwestie en de onderzoeken die verband houdend hiermee lopen. Hiervoor heb ik twee verzoeken waarvoor ik hoop bij jou op het juiste adres te zijn of doorverwezen te kunnen worden.

- 1) Social media dashboard: is het mogelijk een levend social media dashboard samen te stellen over dit onderwerp? Hierbij gaat het bijv. om Twitter.
- 2) Publicaties overzicht: is het mogelijk een overzicht te krijgen van de publicaties over dit onderwerp? Hierbij gaat het om:
 - a. Kranten en andere nieuwsfora
 - b. Juridische tijdschriften (bijv.: NJB, Mr., Advocatie Magazine, Advocatenblad)(Eind maart heb jij via (10)(2e) al een overzicht van de landelijke kranten gestuurd, waarvoor dank. Het verzoek is nu alleen dus breder.)

Groeten, (10)(2e)

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Wed 8/25/2021 8:55:32 AM
Subject: RE: Concept mail social media en publicaties
Received: Wed 8/25/2021 8:58:43 AM

Ha (10)(2e),

Op zich wel, maar ik zou haar even bellen hierover. Aangeven dat we graag media, social media en publicaties in de gaten willen houden en uit het verleden willen verzamelen en wat we daarover kunnen afspreken.

Gr. (10)(2e)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Verzonden: woensdag 25 augustus 2021 10:03

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW ; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: Concept mail social media en publicaties

Ha (10)(2e) en (10)(2e), Even checken: heb ik het zo goed begrepen? Gr. (10)(2e)

Ha (10)(2e),

Nog steeds houden (10)(2e) (10)(2e), (10)(2e) en ik ons bezig met de Pels Rijcken fraudekwestie en de onderzoeken die verband houdend hiermee lopen. Hiervoor heb ik twee verzoeken waarvoor ik hoop bij jou op het juiste adres te zijn of doorverwezen te kunnen worden.

- 1) Social media dashboard: is het mogelijk een levend social media dashboard samen te stellen over dit onderwerp? Hierbij gaat het bijv. om Twitter.
- 2) Publicaties overzicht: is het mogelijk een overzicht te krijgen van de publicaties over dit onderwerp? Hierbij gaat het om:
 - a. Kranten en andere nieuwsfora
 - b. Juridische tijdschriften (bijv.: NJB, Mr., Advocatie Magazine, Advocatenblad)(Eind maart heb jij via (10)(2e) al een overzicht van de landelijke kranten gestuurd, waarvoor dank. Het verzoek is nu alleen dus breder.)

Groeten, (10)(2e)

To: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
Cc: (10)(2e) BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
From: (10)(2e) BD/DBO/ADVIES
Sent: Fri 8/27/2021 3:56:09 PM
Subject: Zaak Pels Rijcken
Received: Fri 8/27/2021 3:56:09 PM

Beste (10)(2e),

Ter informatie, onder meer tbv de behandeling van het lopende wob-verzoek, bericht ik je over onderstaande.

MJenV en de plv Vz College, (10)(2e) (10)(2e), hebben elkaar woensdag 25 augustus jl. telefonisch gesproken naar aanleiding van de mail die jij ontving vanuit het PaG op vrijdag 20 augustus jl. over het mailbericht van MJenV van 8 maart 2021 waarin MJenV aangeeft op 14 september 2020 van de DGRR te hebben vernomen dat de verdachte in de fraudezaak Pels Rijcken de bestuursvoorzitter betrof.

In het telefonisch gesprek tussen MJenV en de plv Vz College van afgelopen woensdag hebben zij gezamenlijk geconstateerd dat het toch waarschijnlijk is dat MJenV reeds in augustus 2020, wanneer hij door de plv VZ College werd geïnformeerd over het onderzoek, op de hoogte is gesteld dat het in de zaak de bestuursvoorzitter betrof.

Groeten,

(10)(2e)

To: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e)@minjenv.nl]
Cc: Ottervanger, T.R. (10)(2e)@law.leidenuniv.nl]
From: Hoogenboom, Bob
Sent: Tue 8/31/2021 9:52:49 AM
Subject: aanbieding advies
Received: Tue 8/31/2021 9:54:35 AM
[Advies Min JVversie7.docx](#)

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

To: Hoogenboom, Bob[(10)(2e)]@nyenrode.nl; [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
From: Ottervanger, T.R.
Sent: Tue 8/31/2021 11:08:21 AM
Subject: Re: aanbieding advies
Received: Tue 8/31/2021 11:09:01 AM

Geachte heer [(10)(2e)],

Het bericht is een eenzijdige actie van Prof Hoogenboom waar ik niet achter sta.

Mijn naam staat dus ten onrechte vermeld en ik verzoek u alleen al daarom geen acht te slaan op dit (foutief gedateerde) stuk.

De kern van het probleem is dat Hoogenboom vindt dat de Staat opnieuw dient te beargumenteren waarom Pels Rijcken tot landsadvocaat is aangesteld en waarom deze situatie moet worden gecontinueerd. Hij acht op juridische gronden dat het KB uit 1965 achterhaald is en bepleit dat herziening van het KB de mogelijkheid biedt de functie geheel opnieuw in te richten. Voor hem is dit de essentie van de opdracht.

Ik ben van oordeel dat (een aanbeveling over) onderzoek naar de legitimiteit van het instituut landsadvocaat complex is en de grenzen van de in aard en omvang beperkte adviesopdracht (4 a 5 dagen, met een daarmee corresponderende beloning) verre te buiten gaat. En valt buiten de expertise van de adviseurs, en met name die van Prof Hoogenboom (die zich op dit punt laat leiden door meerdere gesprekken buiten mij om, in strijd met de gemaakte afspraken).

De suggesties voor herinrichting, bv door de landsadvocaat te vervangen door een instituut als de ombudsman, geven op zich al blijk van gebrek aan inzicht en ondermijnen de geloofwaardigheid van het gehele advies. Het spreekt voor zich dat ik daar niet achter sta. Op mijn voorstel dat Hoogenboom op eigen titel richting het Ministerie of in een publicatie zijn hart over het fenomeen landsadvocaat zou luchten, kreeg ik geen antwoord.

Onze opdracht, zoals uitdrukkelijk met u besproken, is helder en behelst een deskundigenadvies over de eisen die de Staat zou kunnen stellen aan de landsadvocaat, in casu het kantoor Pels Rijcken, en beslist niet de vraag of er redenen zijn juridische bijstand aan de Staat anders te organiseren.

Ik zal u per separate post mijn advies sturen.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 11:52

Aan: [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW

CC: Ottervanger, T.R.

Onderwerp: aanbieding advies

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

To: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
From: Ottervanger, T.R.
Sent: Tue 8/31/2021 11:13:51 AM
Subject: Advies Landsadvocatuur
Received: Tue 8/31/2021 11:15:31 AM
[Advies Min JV TRO def..docx](#)

Geachte heer (10)(2e),

Bijgaand treft u aan mijn advies.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
Steenschuur 25
2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

To: 'Hoogenboom, Bob' [(10)(2e)]@nyenrode.nl; Ottervanger, T.R. [(10)(2e)]@law.leidenuniv.nl
From: [(10)(2e)] [(10)(2e)], - BD/DWJZ/JZW
Sent: Tue 8/31/2021 3:37:33 PM
Subject: RE: aanbieding advies
Received: Tue 8/31/2021 3:37:33 PM

Geachte heren Hoogenboom en Ottervanger, beste Bob en Tom,
Ik heb kennisgenomen van jullie mails van vandaag. Ik kom er spoedig op terug.
Met vriendelijke groet,

[(10)(2e)]

[(10)(2e)]

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag |
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T [(10)(2e)]

[(10)(2e)]@minjenv.nl

www.rijksoverheid.nl/jenv

(niet aanwezig op vrijdagen)

Van: Hoogenboom, Bob

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 17:00

Aan: Ottervanger, T.R. ; [(10)(2e)] [(10)(2e)], - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: Re: aanbieding advies

Goedemiddag,

Op verzoek van Tom is gekozen om afzonderlijk aan te bieden omwille van verschil van mening over Besluit 1965. Het is dan volgens mijn gewaardeerde collega aan de opdrachtgever. Dat vind ik zuiver.

Gr.

[Outlook voor iOS](#) downloaden

Van: Ottervanger, T.R. <[(10)(2e)]@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: Tuesday, August 31, 2021 1:08:21 PM

Aan: Hoogenboom, Bob <[(10)(2e)]@nyenrode.nl>; [(10)(2e)] [(10)(2e)], - BD/DWJZ/JZW <[(10)(2e)]@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: aanbieding advies

Geachte heer [(10)(2e)],

Het bericht is een eenzijdige actie van Prof Hoogenboom waar ik niet achter sta.

Mijn naam staat dus ten onrechte vermeld en ik verzoek u alleen al daarom geen acht te slaan op dit (foutief gedateerde) stuk.

De kern van het probleem is dat Hoogenboom vindt dat de Staat opnieuw dient te beargumenteren waarom Pels Rijcken tot landsadvocaat is aangesteld en waarom deze situatie moet worden gecontinueerd. Hij acht op juridische gronden dat het KB uit 1965 achterhaald is en bepleit dat herziening van het KB de mogelijkheid biedt de functie geheel opnieuw in te richten. Voor hem is dit de essentie van de opdracht.

Ik ben van oordeel dat (een aanbeveling over) onderzoek naar de legitimiteit van het instituut landsadvocaat complex is en de grenzen van de in aard en omvang beperkte adviesopdracht (4 a 5 dagen, met een daarmee corresponderende beloning) verre te buiten gaat. En valt buiten de expertise van de adviseurs, en met name die van Prof Hoogenboom (die zich op dit punt laat leiden door meerdere gesprekken buiten mij om, in strijd met de gemaakte afspraken).

De suggesties voor herinrichting, bv door de landsadvocaat te vervangen door een instituut als de ombudsman, geven op zich al blijk van gebrek aan inzicht en ondermijnen de geloofwaardigheid van het gehele advies. Het spreekt voor zich dat ik daar niet achter sta. Op mijn voorstel dat Hoogenboom op eigen titel richting het Ministerie of in een publicatie zijn hart over het fenomeen landsadvocaat zou luchten, kreeg ik geen antwoord.

Onze opdracht, zoals uitdrukkelijk met u besproken, is helder en behelst een deskundigenadvies over de eisen die de Staat zou kunnen stellen aan de landsadvocaat, in casu het kantoor Pels Rijcken, en beslist niet de vraag of er redenen zijn juridische bijstand aan de Staat anders te organiseren.

Ik zal u per separate post mijn advies sturen.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Van: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 11:52

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

CC: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Onderwerp: aanbieding advies

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW[(10)(2e)]@minjenv.nl
Cc: Hoogenboom, Bob[(10)(2e)]@nyenrode.nl
From: Ottervanger, T.R.
Sent: Fri 9/3/2021 5:27:45 AM
Subject: Re: advies
Received: Fri 9/3/2021 5:28:49 AM

Geachte heer (10)(2e),
Beste (10)(2e),

Dank voor je bericht.
Ik ben akkoord een nadere toelichting te geven.

Vriendelijke groet,
Tom

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
iPad

Op 2 sep. 2021 om 17:15 heeft (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW het volgende geschreven:

Geachte heren Ottervanger en Hoogenboom, beste Tom en Bob,
Allereerst veel dank voor jullie grote inspanningen afgelopen weken en de daaruit voortgekomen adviezen. Ik heb kennisgenomen van de mails en het feit dat het niet gelukt is tot een (volledig) gemeenschappelijk advies te komen. Hoewel dat op zich jammer is, kan ik als (gedelegeerd) opdrachtgever ook goed uit de voeten met de door jullie aan mij verstrekte afzonderlijke adviezen. Het advies dat Bob stuurde, zou dan denk ik enkel zijn naam moeten dragen en het advies dat Tom stuurde de zijne. Dat laatste is al het geval zag ik. Ik zou jou, Bob, dus willen vragen het door jou gestuurde advies voorzien van jouw naam aan mij te richten. Wij zullen beide adviezen goed bestuderen en onze gedachten laten gaan over hetgeen jullie als experts als raad hebben meegegeven. Ik ben jullie daarvoor ook zeer erkentelijk. Ze zijn zeer behulpzaam. Ook zou ik jullie willen vragen of jullie ieder bereid zijn jullie advies nader toe te lichten aan de Minister van Justitie en Veiligheid en daarover verder ook met hem van gedachten te wisselen. Hij zou daarop grote prijs stellen. Indien jullie daartoe bereid zijn, zal ik dat laten inplannen. Ik verneem dat graag nog even van jullie.
Hartelijke groet,

(10)(2e)

Van: Ottervanger, T.R.

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 17:52

Aan: Hoogenboom, Bob

CC: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: Re: advies

Allen,

Jammer dat ik hier weer op moet reageren. In overleg legde ik een aantal opties voor om uit de impasse te komen. Daartoe behoorde niet de mogelijkheid om de versie van Hoogenboom als gezamenlijk advies aan de opdrachtgever te sturen. Beste optie leek overigens een versie zonder vergaande (de opdracht evident overschrijdende) aanbeveling betreffende het instituut zelf, maar mét een eerlijke toelichting over het meningsverschil over dit onderwerp in de begeleidende brief.

Intussen vind ik het spijtig en voor alle betrokkenen bijzonder vervelend dat dit gaandeweg zo heeft kunnen escaleren. Ik zie niet zo gauw een route om de geest weer terug in de fles te krijgen maar je weet het nooit, ook voor grotere problemen is wel een voor iedereen aanvaardbare uitweg gevonden. We moeten deze issue niet groter maken dan het is en ik wil graag de bereidheid uitspreken om mee te denken over en mee te werken aan een constructieve oplossing.

Vriendelijke groet,
Tom

Prof Tom Ottervanger
Europa Instituut, Universiteit Leiden
iPad

Op 31 aug. 2021 om 17:00 heeft Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl> het volgende geschreven:

Goedemiddag,

Op verzoek van Tom is gekozen om afzonderlijk aan te bieden omwille van verschil van mening over Besluit 1965. Het is dan volgens mijn gewaardeerde collega aan de opdrachtgever. Dat vind ik zuiver.

Gr.

[Outlook voor iOS](#) downloaden

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: Tuesday, August 31, 2021 1:08:21 PM

Aan: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>; (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: aanbieding advies

Geachte heer (10)(2e)

Het bericht is een eenzijdige actie van Prof Hoogenboom waar ik niet achter sta.

Mijn naam staat dus ten onrechte vermeld en ik verzoek u alleen al daarom geen acht te slaan op dit (foutief gedateerde) stuk.

De kern van het probleem is dat Hoogenboom vindt dat de Staat opnieuw dient te beargumenteren waarom Pels Rijcken tot landsadvocaat is aangesteld en waarom deze situatie moet worden gecontinueerd. Hij acht op juridische gronden dat het KB uit 1965 achterhaald is en bepleit dat herziening van het KB de mogelijkheid biedt de functie geheel opnieuw in te richten. Voor hem is dit de essentie van de opdracht.

Ik ben van oordeel dat (een aanbeveling over) onderzoek naar de legitimiteit van het instituut landsadvocaat complex is en de grenzen van de in aard en omvang beperkte adviesopdracht (4 a 5 dagen, met een daarmee corresponderende beloning) verre te buiten gaat. En valt buiten de expertise van de adviseurs, en met name die van Prof Hoogenboom (die zich op dit punt laat leiden door meerdere gesprekken buiten mij om, in strijd met de gemaakte afspraken).

De suggesties voor herinrichting, bv door de landsadvocaat te vervangen door een instituut als de ombudsman, geven op zich al blijk van gebrek aan inzicht en ondermijnen de geloofwaardigheid van het gehele advies. Het spreekt voor zich dat ik daar niet achter sta. Op mijn voorstel dat Hoogenboom op eigen titel richting het Ministerie of in een publicatie zijn hart over het fenomeen landsadvocaat zou luchten, kreeg ik geen antwoord.

Onze opdracht, zoals uitdrukkelijk met u besproken, is helder en behelst een deskundigenadvies over de eisen die de Staat zou kunnen stellen aan de landsadvocaat, in casu het kantoor Pels Rijcken, en beslist niet de vraag of er redenen zijn juridische bijstand aan de Staat anders te organiseren.

Ik zal u per separate post mijn advies sturen.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 11:52

Aan: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

CC: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Onderwerp: aanbieding advies

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Mon 9/6/2021 8:17:55 AM
Subject: FW: advies
Received: Mon 9/6/2021 8:17:56 AM
[Advies Min JVversie8.docx](#)

Beste (10)(2e),
Hierbij voor het dossier het advies van Bob Hoogenboom.

Gr. (10)(2e)

Van: (10)(2e)

Verzonden: vrijdag 3 september 2021 11:58

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.

Onderwerp: RE: advies

Beste (10)(2e),

Vriendelijke woorden. Wil je ons te informeren over jullie tijdpad? En natuurlijk beschikbaar voor een toelichting.

Gr.

Bob

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Verzonden: donderdag 2 september 2021 17:14

Aan: Ottervanger, T.R. <(10)(2e) @law.leidenuniv.nl>; Hoogenboom, Bob <(10)(2e) @nyenrode.nl>

Onderwerp: RE: advies

Geachte heren Ottervanger en Hoogenboom, beste Tom en Bob,

Allereerst veel dank voor jullie grote inspanningen afgelopen weken en de daaruit voortgekomen adviezen. Ik heb kennisgenomen van de mails en het feit dat het niet gelukt is tot een (volledig) gemeenschappelijk advies te komen. Hoewel dat op zich jammer is, kan ik als (gedelegeerd) opdrachtgever ook goed uit de voeten met de door jullie aan mij verstrekte afzonderlijke adviezen. Het advies dat Bob stuurde, zou dan denk ik enkel zijn naam moeten dragen en het advies dat Tom stuurde de zijne. Dat laatste is al het geval zag ik. Ik zou jou, Bob, dus willen vragen het door jou gestuurde advies voorzien van jouw naam aan mij te richten.

Wij zullen beide adviezen goed bestuderen en onze gedachten laten gaan over hetgeen jullie als experts als raad hebben meegegeven. Ik ben jullie daarvoor ook zeer erkentelijk. Ze zijn zeer behulpzaam. Ook zou ik jullie willen vragen of jullie ieder bereid zijn jullie advies nader toe te lichten aan de Minister van Justitie en Veiligheid en daarover verder ook met hem van gedachten te wisselen. Hij zou daarop grote prijs stellen. Indien jullie daartoe bereid zijn, zal ik dat laten inplannen. Ik verneem dat graag nog even van jullie.

Hartelijke groet,

(10)(2e)

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e) @law.leidenuniv.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 17:52

Aan: Hoogenboom, Bob <(10)(2e) @nyenrode.nl>

CC: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Onderwerp: Re: advies

Allen,

Jammer dat ik hier weer op moet reageren. In overleg legde ik een aantal opties voor om uit de impasse te komen. Daartoe behoorde niet de mogelijkheid om de versie van Hoogenboom als gezamenlijk advies aan de opdrachtgever te sturen.

Beste optie leek overigens een versie zonder vergaande (de opdracht evident overschrijdende) aanbeveling betreffende het instituut zelf, maar mét een eerlijke toelichting over het meningsverschil over dit onderwerp in de begeleidende brief. Intussen vind ik het spijtig en voor alle betrokkenen bijzonder vervelend dat dit gaandeweg zo heeft kunnen escaleren. Ik zie niet zo gauw een route om de geest weer terug in de fles te krijgen maar je weet het nooit, ook voor grotere problemen is wel een voor iedereen aanvaardbare uitweg gevonden. We moeten deze issue niet groter maken dan het is en ik wil graag de bereidheid uitspreken om mee te denken over en mee te werken aan een constructieve oplossing.

Vriendelijke groet,

Tom

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

iPad

Op 31 aug. 2021 om 17:00 heeft Hoogenboom, Bob <(10)(2e) @nyenrode.nl> het volgende geschreven:

Goedemiddag,

Op verzoek van Tom is gekozen om afzonderlijk aan te bieden omwille van verschil van mening over Besluit 1965. Het is dan volgens mijn gewaardeerde collega aan de opdrachtgever. Dat vind ik zuiver.

Gr.

[Outlook voor iOS downloaden](#)

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: Tuesday, August 31, 2021 1:08:21 PM

Aan: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: aanbidding advies

Geachte heer (10)(2e),

Het bericht is een eenzijdige actie van Prof Hoogenboom waar ik niet achter sta.

Mijn naam staat dus ten onrechte vermeld en ik verzoek u alleen al daarom geen acht te slaan op dit (foutief gedateerde) stuk.

De kern van het probleem is dat Hoogenboom vindt dat de Staat opnieuw dient te beargumenteren waarom Pels Rijcken tot landsadvocaat is aangesteld en waarom deze situatie moet worden gecontinueerd. Hij acht op juridische gronden dat het KB uit 1965 achterhaald is en bepleit dat herziening van het KB de mogelijkheid biedt de functie geheel opnieuw in te richten. Voor hem is dit de essentie van de opdracht.

Ik ben van oordeel dat (een aanbeveling over) onderzoek naar de legitimiteit van het instituut landsadvocaat complex is en de grenzen van de in aard en omvang beperkte adviesopdracht (4 a 5 dagen, met een daarmee corresponderende beloning) verre te buiten gaat. En valt buiten de expertise van de adviseurs, en met name die van Prof Hoogenboom (die zich op dit punt laat leiden door meerdere gesprekken buiten mij om, in strijd met de gemaakte afspraken).

De suggesties voor herinrichting, bv door de landsadvocaat te vervangen door een instituut als de ombudsman, geven op zich al blijk van gebrek aan inzicht en ondermijnen de geloofwaardigheid van het gehele advies. Het spreekt voor zich dat ik daar niet achter sta. Op mijn voorstel dat Hoogenboom op eigen titel richting het Ministerie of in een publicatie zijn hart over het fenomeen landsadvocaat zou luchten, kreeg ik geen antwoord.

Onze opdracht, zoals uitdrukkelijk met u besproken, is helder en behelst een deskundigenadvies over de eisen die de Staat zou kunnen stellen aan de landsadvocaat, in casu het kantoor Pels Rijcken, en beslist niet de vraag of er redenen zijn juridische bijstand aan de Staat anders te organiseren.

Ik zal u per separate post mijn advies sturen.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: (10)(2e) <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 11:52

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

CC: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Onderwerp: aanbidding advies

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

To: 'Hoogenboom, Bob' <(10)(2e)@nyenrode.nl>; Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>
From: (10)(2e) <(10)(2e)>, - BD/DWJZ/JZW
Sent: Mon 9/6/2021 9:42:25 AM
Subject: RE: advies
Received: Mon 9/6/2021 9:42:25 AM

Beste Bob en Tom,

Dank voor jullie bereidheid jullie adviezen nader toe te lichten. Ik zal de afspraken daarvoor laten inplannen. Jullie vernemen spoedig nader.

Gr. (10)(2e)

Van: Hoogenboom, Bob

Verzonden: vrijdag 3 september 2021 11:58

Aan: (10)(2e) <(10)(2e)>, - BD/DWJZ/JZW ; Ottervanger, T.R.

Onderwerp: RE: advies

Beste (10)(2e),

Vriendelijke woorden. Wil je ons te informeren over jullie tijdpad? En natuurlijk beschikbaar voor een toelichting.

Gr.

Bob

Van: (10)(2e) <(10)(2e)>, - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: donderdag 2 september 2021 17:14

Aan: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>; Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Onderwerp: RE: advies

Geachte heren Ottervanger en Hoogenboom, beste Tom en Bob,

Allereerst veel dank voor jullie grote inspanningen afgelopen weken en de daaruit voortgekomen adviezen. Ik heb kennisgenomen van de mails en het feit dat het niet gelukt is tot een (volledig) gemeenschappelijk advies te komen. Hoewel dat op zich jammer is, kan ik als (gedelegeerd) opdrachtgever ook goed uit de voeten met de door jullie aan mij verstrekte afzonderlijke adviezen. Het advies dat Bob stuurde, zou dan denk ik enkel zijn naam moeten dragen en het advies dat Tom stuurde de zijne. Dat laatste is al het geval zag ik. Ik zou jou, Bob, dus willen vragen het door jou gestuurde advies voorzien van jouw naam aan mij te richten.

Wij zullen beide adviezen goed bestuderen en onze gedachten laten gaan over hetgeen jullie als experts als raad hebben meegegeven. Ik ben jullie daarvoor ook zeer erkentelijk. Ze zijn zeer behulpzaam. Ook zou ik jullie willen vragen of jullie ieder bereid zijn jullie advies nader toe te lichten aan de Minister van Justitie en Veiligheid en daarover verder ook met hem van gedachten te wisselen. Hij zou daarop grote prijs stellen. Indien jullie daartoe bereid zijn, zal ik dat laten inplannen. Ik verneem dat graag nog even van jullie.

Hartelijke groet,

(10)(2e)

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 17:52

Aan: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

CC: (10)(2e) <(10)(2e)>, - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: advies

Allen,

Jammer dat ik hier weer op moet reageren. In overleg legde ik een aantal opties voor om uit de impasse te komen. Daartoe behoorde niet de mogelijkheid om de versie van Hoogenboom als gezamenlijk advies aan de opdrachtgever te sturen.

Beste optie leek overigens een versie zonder vergaande (de opdracht evident overschrijdende) aanbeveling betreffende het instituut zelf, maar mét een eerlijke toelichting over het meningsverschil over dit onderwerp in de begeleidende brief. Intussen vind ik het spijtig en voor alle betrokkenen bijzonder vervelend dat dit gaandeweg zo heeft kunnen escaleren. Ik zie niet zo gauw een route om de geest weer terug in de fles te krijgen maar je weet het nooit, ook voor grotere problemen is wel een voor iedereen aanvaardbare uitweg gevonden. We moeten deze issue niet groter maken dan het is en ik wil graag de bereidheid uitspreken om mee te denken over en mee te werken aan een constructieve oplossing.

Vriendelijke groet,

Tom

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

iPad

Op 31 aug. 2021 om 17:00 heeft Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl> het volgende geschreven:

Goedemiddag,

Op verzoek van Tom is gekozen om afzonderlijk aan te bieden omwille van verschil van mening over Besluit 1965. Het is dan volgens mijn gewaardeerde collega aan de opdrachtgever. Dat vind ik zuiver.

Gr.

[Outlook voor iOS downloaden](#)

Van: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Verzonden: Tuesday, August 31, 2021 1:08:21 PM

Aan: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>; (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Re: aanbieding advies

Geachte heer (10)(2e),

Het bericht is een eenzijdige actie van Prof Hoogenboom waar ik niet achter sta.

Mijn naam staat dus ten onrechte vermeld en ik verzoek u alleen al daarom geen acht te slaan op dit (foutief gedateerde) stuk.

De kern van het probleem is dat Hoogenboom vindt dat de Staat opnieuw dient te beargumenteren waarom Pels Rijcken tot landsadvocaat is aangesteld en waarom deze situatie moet worden gecontinueerd. Hij acht op juridische gronden dat het KB uit 1965 achterhaald is en bepleit dat herziening van het KB de mogelijkheid biedt de functie geheel opnieuw in te richten. Voor hem is dit de essentie van de opdracht.

Ik ben van oordeel dat (een aanbeveling over) onderzoek naar de legitimiteit van het instituut landsadvocaat complex is en de grenzen van de in aard en omvang beperkte adviesopdracht (4 a 5 dagen, met een daarmee corresponderende beloning) verre te buiten gaat. En valt buiten de expertise van de adviseurs, en met name die van Prof Hoogenboom (die zich op dit punt laat leiden door meerdere gesprekken buiten mij om, in strijd met de gemaakte afspraken).

De suggesties voor herinrichting, bv door de landsadvocaat te vervangen door een instituut als de ombudsman, geven op zich al blijk van gebrek aan inzicht en ondermijnen de geloofwaardigheid van het gehele advies. Het spreekt voor zich dat ik daar niet achter sta. Op mijn voorstel dat Hoogenboom op eigen titel richting het Ministerie of in een publicatie zijn hart over het fenomeen landsadvocaat zou luchten, kreeg ik geen antwoord.

Onze opdracht, zoals uitdrukkelijk met u besproken, is helder en behelst een deskundigenadvies over de eisen die de Staat zou kunnen stellen aan de landsadvocaat, in casu het kantoor Pels Rijcken, en beslist niet de vraag of er redenen zijn juridische bijstand aan de Staat anders te organiseren.

Ik zal u per separate post mijn advies sturen.

vriendelijke groet,

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

www.europainstituut.nl

Van: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 11:52

Aan: (10)(2e) (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

CC: Ottervanger, T.R. <(10)(2e)@law.leidenuniv.nl>

Onderwerp: aanbieding advies

Goedemorgen,

Bijgaand mijn advies. Tom heeft andere wensen ten aanzien van voorstellen ten aanzien van het besluit '65. Ik hecht aan de integriteit van deze opdracht.

Groeten

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>
From: (10)(2e)
Sent: Tue 9/7/2021 8:34:57 AM
Subject: RE: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'
Received: Tue 9/7/2021 8:36:06 AM

Dag (10)(2e),

Bedankt, ik wacht het af.

Groeten,

(10)(2e)

From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Sent: Tuesday, September 7, 2021 9:30 AM

To: (10)(2e)

Subject: RE: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

Ik moet de verzochte gegevens nog ontvangen van mijn inkoopcollega. Zodra ik deze heb, zal ik u informeren.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)

E (10)(2e)@minjenv.nl

Van: (10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 12:19

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

Zou u mij s.v.p. de gegevens voor facturatie kunnen sturen? Ik begreep dat de opdracht inmiddels is afgerond.

Ik ontvang graag een (digitaal) facturatieadres inclusief contactpersoon en telefoonnummer, inkoopordernummer en eventuele andere instructies voor facturatie (E-facturatie?)

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Nyenrode Business Universiteit

Straatweg 25, 3621 BG Breukelen

+31 (10)(2e)

(10)(2e)@nyenrode.nl

From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Sent: Wednesday, July 21, 2021 10:47 AM

To: (10)(2e)@nyenrode.nl>

Cc: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Subject: RE: Offerte advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

Veel dank voor de offerte. Hierbij een door mijn sectorhoofd ondertekend exemplaar retour. De verzochte gegevens voor facturatie volgen.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken

Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)

E (10)(2e) @minjenv.nl

Van: (10)(2e) @nyenrode.nl>

Verzonden: woensdag 21 juli 2021 10:00

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

CC: Hoogenboom, Bob <(10)(2e) @nyenrode.nl>

Onderwerp: Offerte advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

In de bijlage de door Nyenrode ondertekende offerte voor het advies aan de staat t.a.v. 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'.

Excuses voor de vertraging.

Indien u akkoord gaat met de offerte ontvang ik graag een getekend exemplaar retour.

Ook ontvang ik graag alvast nadere gegevens over de wijze van facturatie: v

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Nyenrode Business Universiteit
Straatweg 25, 3621 BG Breukelen

(10)(2e)

(10)(2e) @nyenrode.nl

From: Hoogenboom, Bob <(10)(2e) @nyenrode.nl>

Sent: Monday, July 19, 2021 5:07 PM

To: (10)(2e) @nyenrode.nl>; (10)(2e) @nyenrode.nl>; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e) @minjenv.nl>

Subject: Contract Justitie

Goedemiddag collega's

Justitie liet mij net weten dat er nog geen contract is binnen gekomen. Kunnen jullie svp zorgdragen voor afhandeling.

Groeten

Bob

[Outlook voor iOS](#) downloaden

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Ministry of Justice and Security

To: DJOA.CBZ <(10)(2g)@minjenv.nl>
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Tue 9/7/2021 3:35:14 PM
Subject: RE: (10)(2c)
Received: Tue 9/7/2021 3:35:14 PM

Fijn, dank

Van: DJOA.CBZ

Verzonden: dinsdag 7 september 2021 17:33

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW ; DJOA.CBZ

Onderwerp: RE: (10)(2c)

Ok, doen we dat. Vr, gr, (10)(2e)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Verzonden: dinsdag 7 september 2021 17:18

Aan: DJOA.CBZ <(10)(2g)@minjenv.nl>

Onderwerp: RE: (10)(2c)

Beste (10)(2e),

Het lijkt me zuiverder dat dergelijke informatie over de zaak via jullie lijn naar de Minister gaat. Dit raakt niet aan onze (contractuele) relatie met de Landsadvocaat.

Gr. (10)(2e)

Van: DJOA.CBZ <(10)(2g)@minjenv.nl>

Verzonden: dinsdag 7 september 2021 17:05

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>; (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

<(10)(2e)@minjenv.nl>

CC: (10)(2e) - BD/DJOA/JBOZ <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: FW: (10)(2c)

Urgentie: Hoog

Ha (10)(2e) en (10)(2e),

Het PaG meldt ons dat (10)(2c) Melden jullie dit de bewindspersoon?

Vr, gr, (10)(2e)

Van: (10)(2e) (PaG) <(10)(2e)@om.nl>

Verzonden: dinsdag 7 september 2021 16:10

Aan: DJOA.CBZ <(10)(2g)@minjenv.nl>

CC: (10)(2e) (PaG Den Haag) <(10)(2e)@om.nl>; (10)(2e) (Parket-Generaal)

<(10)(2e)@om.nl>

Onderwerp: (10)(2c)

Urgentie: Hoog

Beste collega's,

(10)(2c)

(10)(2c)

(10)(2c)

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Openbaar Ministerie

Parquet-Generaal

(10)(2e)

(10)(2e)@om.nl

www.om.nl

afwezig op woensdag- en vrijdagmiddag

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u bestemd is. Als u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. Het Openbaar Ministerie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

Openbaar Ministerie

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The Netherlands Public Prosecution Service accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Netherlands Public Prosecution Service

To: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) -
(10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) BD/DWJZ/JZW
Sent: Mon 9/13/2021 10:19:43 AM
Subject: adviezen inzake Landsadvocatuur
Received: Mon 9/13/2021 10:19:43 AM
[Advies Min JV TRO definitief.docx](#)
[Advies Vergelijkingsversie TRO def en BH def.docx](#)
[Advies Min JV BH definitief.docx](#)

Beste Ferd,

Woensdag spreken we elkaar samen met (10)(2e) (10)(2e) even over de Pels Rijcken kwestie. Inmiddels hebben we de adviezen van beide hoogleraren binnen. Beiden hebben toegezegd het graag aan je toe te lichten. Afspraken met beide heren worden ingepland. Woensdag kan je dan in ieder geval alvast adviseren over hoe we in mijn ogen vanaf hier verder kunnen gaan. Het overgrote deel van de aanbevelingen lenen zich m.i. voor snelle implementatie. Ik stuur je hierbij de adviezen ook op. De adviezen zijn grotendeels gelijklopend. Prof. Hogenboom beveelt alleen anders dan prof. Ottervanger. Ook het Kb betreffende de LA uit 1965 te herzien. Dat Kb behelst geen inhoudelijke bepaling over het werk van de LA of de daaraan te stellen eisen.

NB Als derde document heb ik een vergelijkingsversie toegevoegd. Dat geeft zichtbaar de verschillen tussen beide adviezen aan. De daar aangepaste en aangevulde teksten, zijn de aanpassingen van prof. Hoogenboom t.o.v. het advies van prof Ottervanger. In mijn woorden is in het kort de strekking van de adviezen:

- 1) De cliënt-advocaat relatie tussen Staat en Landadvocaat (maar ook andere advocaten die de Staat inhuurt) is een bijzondere;
- 2) Het bijzondere karakter is gegeven doordat de relatie beheerst wordt door zes kenmerken:
 - a. Gebondenheid aan algemene beginselen van behoorlijk bestuur,
 - b. Het dienen van het algemeen belang,
 - c. Bijzondere gevoeligheid bij (potentieel) conflicterende belangen,
 - d. Grotere mate van openheid en transparantie dan in reguliere cliënt-advocaat relaties,
 - e. Bijzondere noodzaak van vertrouwelijkheid en veiligheid met het oog op belangen van de Staat (o.m. Staatsveiligheid),
 - f. Bijzondere noodzaak tot betrouwbaarheid (incl compliance en governance).
- 3) De bijzondere relatie brengt ook specifieke risico's met zich voor de Staat:
 - a. Reputatie en vertrouwen (het handelen van de advocaat kan het aanzien van de Staat raken én het predicaat "landadvocaat" schept vertrouwen waar ook andere cliënten op vertrouwen),
 - b. Financieel (niet alleen kan de Staat rechtstreeks worden benadeeld, ook de stabiliteit en solvabiliteit van het kantoor zijn van belang voor de Staat bij gebrek aan effectief "plan b").
- 4) Met het oog op de bijzondere kenmerken van de relatie en de daaraan verbonden risico's concluderen de hoogleraren dat het contract te beperkt is om deze risico's voldoende te mitigeren en zij adviseren beiden in de overeenkomst en/of in overleggen aandacht te besteden aan:
 - a. Bedrijfsvoering en beheersmaatregelen,
 - b. Potentiele belangenconflicten (bijvoorbeeld komen tot centralisatie van het acceptatiebeleid binnen het kantoor)
 - c. "plan b" voor het geval de (financiële) continuïteit van het kantoor in geding kan komen,
 - d. Informatiebeveiliging,
 - e. Positie LA als of vergelijkbaar als 'vitale infrastructuur' (hetgeen het nu niet is),
 - f. Verbeterde en meer gestructureerde communicatie met de LA vanuit de Staat.
- 5) Geadviseerd wordt op deze punten eisen en verantwoordingsverplichtingen vast te leggen.
- 6) Prof. Hoogenboom voegt er aan toe ook te overwegen deze aspecten een plek zouden te geven in een herzien Kb uit (thans) 1965. Hij roept op door middel van het herzien van het besluit de LA opnieuw in te richten en te legitimeren. Specifiek adviseert hij daarbij aan de volgende punten aandacht te besteden/af te wegen:
 - a. Het toelichten van de keuze voor het huidige systeem (en bijvoorbeeld niet aanbesteden),
 - b. Het ontkoppelen van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat,
 - c. De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken,
 - d. Het instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat
 - e. Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;
 - f. De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over de bedrijfsvoering (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging).

We spreken elkaar woensdag nader.

Gr. (10)(2e)

Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat

Prof. Bob Hoogenboom

1 september 2021

1. Inleiding

Het kantoor Pels Rijcken waaraan zowel advocaten als notarissen zijn verbonden heeft als kantoor van de advocaat aan wie bij Koninklijk besluit de titel 'landsadvocaat' is verleend, een bijzondere positie. Het kantoor is in opspraak geraakt door binnen het kantoor gepleegde fraude welke mede vanwege die bijzondere positie veel aandacht heeft gekregen in de politiek en de media. De fraudekwestie is de aanleiding geweest voor dit advies.

Naast de praktijk voor de Staat (inbegrepen bij voorbeeld de belastingdienst en het Openbaar Ministerie), de zogenoemde 'landspraktijk' of 'Staatspraktijk' waarop de titel landsadvocaat betrekking heeft, wordt Pels Rijcken veelvuldig ingeschakeld door provincies, gemeenten en bv publiekrechtelijke toezichthouders waarbij het 'gezag' van de landsadvocatuur een rol kan spelen.

Het merendeel van de juridische aangelegenheden wordt voor wat betreft de Staat binnen de Ministeries zelf afgehandeld. Wanneer zaken worden uitbesteed is de Staat vrij in de keuze van een advocaat, maar met name om de eenheid in vertegenwoordiging te bevorderen wordt het van belang geacht dat niet in elke procedure een ander kantoor de belangen van de Staat behartigt. Daarom wordt de Staat in beginsel zoveel mogelijk door hetzelfde advocatenkantoor bijgestaan ¹

Het grootste deel van de zaken waarin Pels Rijcken wordt ingeschakeld betreft civiele procedures waarin vertegenwoordiging door een advocaat wettelijk verplicht is. Naast deze civiele procedures, wordt het kantoor soms ook ingeschakeld in bestuursrechtelijke zaken met name daar waar de bijzondere expertise van de landspraktijk en uniformiteit in de behandeling gewenst is.

Opdracht

Aan ons is voor een deskundigenadvies de volgende vraag voorgelegd:

¹ Ca twee-derde van de kosten van externe juridische bijstand – niet uitsluitend advocatuurlijke of notariële bijstand - betreft het kantoor van de landsadvocaat. Vragen van het lid Groothuizen (D66) aan de Minister voor Rechtsbescherming over *procedeergedrag van de rijksoverheid* (ingezonden 20 augustus 2019).
Antwoord van Minister Dekker (Rechtsbescherming) (ontvangen 2 oktober 2019) Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2018–2019, nr. 3930. In 2018 gaf de Staat 25 miljoen euro uit voor het inhuren van de landsadvocaat. In 2017 was dat 23 miljoen euro. Het ministerie van Justitie en Veiligheid geeft in 2018 5,5 miljoen en het ministerie van Defensie 4,7 miljoen euro. Andere overheden doen minder vaak een beroep op de landsadvocaat.

wat zijn passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering die de Staat als client kan stellen aan (het kantoor van) de landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat?

Anders dan de (lopende) onderzoeken van Deloitte/Van Doorne, het kantoor Pels Rijcken zelf, de Deken in Den Haag, het BFT en het Openbaar Ministerie en, meer in het algemeen, de onderzoeken van onafhankelijke toezichthouders naar de kwaliteit en het functioneren van het toezicht en de WODC onderzoeken betreffende de advocatuur, is de opdracht niet een reconstructie van de fraude te maken of het toezicht op advocatuur en notariaat tegen het licht te houden.

Centraal staat de wijze waarop de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat, en zijn kantoor, is vormgegeven. Formeel is dat op dit moment op basis van Koninklijke besluiten uit 1965 en 2018 en de overeenkomst tussen landsadvocaat Reimer Veldhuis en de Staat uit 2018. De Minister van Justitie en Veiligheid (hierna: ‘de Minister van Justitie’ of ‘de Minister’) is als *primus inter pares* van de overheidsinstellingen die gebruik maken van de diensten van de landsadvocaat direct verantwoordelijk en eerste aanspreekpunt voor de relatie.

Het kantoor van de landsadvocaat is daarnaast uiteraard onderworpen aan een generiek systeem van regelgeving en toezicht voor zowel advocatuur als notariaat waarvoor de Minister van Justitie politiek verantwoordelijk is. Feitelijk zijn evenwel de KNB en de NOvA verantwoordelijk voor beleid, beroepsregels en handhaving binnen een stelsel dat gekenmerkt wordt door zelfregulering. De KNB en de NOvA stellen de gedrags- en beroepsregels vast, het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB, het Bureau Financieel Toezicht (BFT) dat als zelfstandig bestuursorgaan toezicht houdt op financiën, de kwaliteit en de integriteit van het notariaat, en de Dekens. Zowel het notariaat als de advocatuur kent tuchtrechtspraak. De Minister heeft een indirecte relatie tot dit generieke systeem van toezicht en handhaving.

Naast de formele grondslagen hebben wij aandacht besteed aan de manier waarop de communicatie, het overleg, tussen ‘opdrachtgever’ en ‘opdrachtnemer’ in de praktijk gestalte krijgt.

Werkwijze

Wij hebben op basis van anonimiteit vertrouwelijke gesprekken gevoerd met diverse (in)direct betrokkenen binnen de overheid, het notariaat/de advocatuur, de rechtspraak, Pels Rijcken en de academische wereld.

Wij hebben open bronnen over de fraudezaak en het generieke systeem van toezicht bestudeerd, evenals Kamervragen en -antwoorden, wetenschappelijke publicaties, onderzoeksjournalistiek en (recente) beleidsvoornemens van de NOvA, het College van Toezicht op de Advocatuur en de KNB naar aanleiding van de fraude bij Pels Rijcken.

Speciale aandacht hebben wij ook gegeven aan de Kamerbrief van 13 maart 2020 *'Aanbesteding betalingsverkeer – Ernstige beroepsfout en MVO'*. Hierin worden aanvullende eisen gesteld aan opdrachtnemers van de Staat op het terrein van de financiële dienstverlening. Doelstelling was te bezien of er overeenkomsten of verschillen zijn met de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Dat hebben we ook gedaan door kennis te nemen van de discussie over hervormingen van de accountancy. Hier spelen vergelijkbare discussies over de scheiding van advisering en de controlepraktijk en is gekozen om in raden van bestuur niet-accountants aan te stellen.²

Wij hebben geen inzage gekregen in de diverse lopende onderzoeken. Wel is in algemene zin over de inhoud gepraat met betrokken gesprekspartners. Centraal in die gesprekken stonden inzichten die mogelijk relevant zouden kunnen zijn voor onze opdracht.

In gesprekken (evenals in het maatschappelijk debat) lopen verschillende onderwerpen door elkaar: de (on)wenselijkheid van de gepercipieerde monopolie positie van de landsadvocaat, elementen van de concrete fraudezaak, de 'sterkte' van het BFT, het stelsel van generiek toezicht in het algemeen (en onderdelen daarvan zoals de kwaliteit van het toezicht door bijvoorbeeld de dekens).³ Onze specifieke opdracht laat niet toe al deze kwesties te behandelen. Maar we kunnen er ook op onderdelen niet altijd aan voorbij gaan.

2. De positie en praktijk van de landsadvocaat

² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/corporate-governance/toezicht-op-accountants>. Zie ook: <https://fd.nl/ondernemen/1394382/hoekstra-plaatst-veel-meer-accountants-onder-verscherpt-toezicht>

³ Vergelijk ook de diversiteit in de Kamervragen die over de fraudezaak gaan.

De formele positie

Bij Koninklijk besluit van 2 april 1965 is het Koninklijk besluit van 1 augustus 1879 ingetrokken en een nieuwe regeling inzake de landsadvocatuur vastgesteld. Artikel 2 bepaalt dat aan de advocaat die geregeld voor de Staat als zodanig optreedt, de titel van landsadvocaat kan worden verleend en dat die verlening te allen tijde kan worden ingetrokken. Ingevolge artikel 3 kan de Minister van Justitie, na overleg met de landsadvocaat, aan andere advocaten de titel van plaatsvervangend landsadvocaat verlenen.

Bij Koninklijk besluit van 27 juni 2018 is de titel per 1 september 2018 verleend aan mr R.W Veldhuis. De landsadvocaat is een 'gewone' zelfstandig gevestigde advocaat, geen ambtenaar of bestuurder, met (onder meer) de Staat als cliënt.

Op grond van artikel 10 van Richtlijn 2014/24/EU (geïmplementeerd in de Aanbestedingswet 2012) geldt geen aanbestedingsplicht voor bepaalde specifieke overheidsdiensten inbegrepen juridische diensten. Het HvJ EU heeft, gelet op de bijzondere aard van juridische dienstverlening in het algemeen en met name ten behoeve van de overheid wanneer publieke belangen een rol spelen, de geldigheid van artikel 10 bevestigd (ECLI:EU:C:2019:472⁴).

Deze geldigheid wordt betwist in het maatschappelijk debat naar aanleiding van de fraudezaak.⁵

Tussen de Staat en de landsadvocaat is bij overeenkomst (per 1 september 2018) bepaald dat *'(de landsadvocaat) zich verbindt zijn kantoor zodanig in te richten dat de zaken van de Staat door hem of zijn kantoorgenoten naar behoren kunnen worden behandeld'* (artikel 1.2). Hij is *'..op grond van de belofte, door hem als advocaat afgelegd, verplicht tot geheimhouding met betrekking tot zaken die hij voor de Staat behandelt'* (artikel 1.3).

De overeenkomst geeft de landsadvocaat geen 'recht' op inschakeling door de Staat. Wel is vastgelegd dat de landsadvocaat geen zaken zal aannemen voor derden waarbij het risico bestaat dat de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden (artikel 2).

⁵ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/03/pels-rijcken-kan-onder-geen-enkel-beding-landsadvocaat-blijven-a4053478> Zie ook: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/12/is-het-tijd-voor-een-andere-landsadvocaat-en-is-die-te-vinden-a4054614> en <https://fd.nl/ondernemen/1407347/kan-pels-rijcken-bedrijven-en-burgers-nog-wel-de-maat-nemen>

De overige bepalingen zijn betrekkelijk algemeen van aard en betreffen de inrichting van een zogeheten 'helpdesk', het delen van kennis, de urenadministratie, declaratiebeleid, beroepsaansprakelijkheid, toegang tot een portal. Waar relevant zal deze overeenkomst hieronder nader ter sprake komen.

De 'landspraktijk'.

De landspraktijk bestaat uit een (civiele en bestuursrechtelijke) procespraktijk en een adviespraktijk. Vaak in verwerende positie wordt voor de Staat geprocedeerd over een veelheid van onderwerpen, bij voorbeeld inzake aansprakelijkheid (onrechtmatige overheidsdaad), contractenrecht, nadeelcompensatie, subsidiereregelingen, onderwijsrecht, gereguleerde sectoren, mensenrechten, klimaat maatregelen, rechtspositie van ambtenaren, beslag en executie (waaronder in strafvorderlijk kader), geschillen in de justitiële keten (inzet dwangmiddelen, tenuitvoerlegging, penitentiair recht en internationale rechtshulp in strafzaken), vreemdelingenrecht, ruimtelijke ordening, aanbestedingen, privacy en gegevensuitwisseling (AVG, politiegegevens, justitiële en strafvorderlijke gegevens en gegevens van inlichtingendiensten), Europees recht (landbouw, staatssteun, mededinging), publiek/private samenwerking.

De adviespraktijk, advocatuur en notariaat, betreft eveneens een veelheid aan onderwerpen, waaronder de hiervoor genoemde en bijvoorbeeld staatsdeelnemingen, de informatieverplichtingen van de regering, de comptabiliteitsregelgeving. Het advieswerk bevat naast het opstellen van concrete juridische adviezen ook het meedenken met ambtenaren over de aanpak van een bepaalde problematiek. Zo is in het voorbije jaar geadviseerd over de verenigbaarheid van mogelijke coronamatregelen met het EVRM en de Grondwet en de aanpak van corona in penitentiaire inrichtingen. Waar nodig wordt samengewerkt met het notariaat of worden werkzaamheden zelfstandig door het notariaat verricht. Bij voorbeeld de begeleiding in het kader van rechtspersonen waarbij de Staat betrokken is als aandeelhouder of contractspartij, verdeelvraagstukken bij radiofrequenties door middel van loting, door de Staat geïnitieerde aan- en verkoopprocedures van vastgoed.

3. Een bijzondere relatie

Als boven aangegeven is geen sprake van een wettelijk of contractueel verankerd monopolie, noch heeft de landsadvocaat een quasi-exclusieve status. Dat neemt niet weg dat zijn positie, en daarmee die van zijn kantoor, ten opzichte van de Staat, en indirect evenzeer ten opzichte van lagere overheden en publiekrechtelijke organisaties, een speciale is. In zekere zin is sprake van een bevoorrechte positie maar wel één die permanent ‘verdiend’ moet worden door de vertrouwensrelatie en de kwaliteit en prijs van de dienstverlening in zake zowel advisering als procesvoering.

De relatie tussen de Staat en de landsadvocaat wordt gelet op de publieke functie van de Staat en het karakter van de dossiers die door het kantoor worden behandeld, gekenmerkt door verschillende elementen die hierna kort de revue zullen passeren.

Wij hebben het gewicht van elk van die elementen niet afzonderlijk gewogen maar, tezamen, vormen zij ons inziens voldoende reden de relatie als een bijzondere te kwalificeren. In dat verband menen wij dat in aanvulling op de voor advocatuur en notariaat geldende en periodiek aangescherpte generieke eisen, de Staat, als client, bepaalde voorwaarden kan en behoort te stellen op het gebied van bedrijfsvoering en praktijkuitoefening die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

Algemene beginselen behoorlijk bestuur

In de eerste plaats is essentieel dat het handelen van de overheid c.q. de Staat wordt getoetst aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De draagwijdte zal van dossier tot dossier verschillen en de beginselen zullen niet altijd als zodanig worden benoemd maar de landspraktijk zal daar vrijwel altijd rekening mee moeten houden.

Kennis, over de hele breedte van de praktijk, van leerstukken over de beoordelingsruimte van de Staat, en van het staatsrecht, en ruime ervaring met deze problematiek is cruciaal voor de landspraktijk. Het kantoor is mede daardoor snel inzetbaar en door de intensiteit van de samenwerking zijn de lijnen met de Staat kort.

Algemeen belang

Bijzonder aan de landspraktijk, in het verlengde van het voorgaande, is verder dat de Staat als cliënt het ‘algemeen belang’ (of ‘publiek belang’) dient. Dat vertaalt zich in de advisering en in de standpunten die namens de Staat worden

ingenomen in juridische procedures en in de wijze waarop die procedures worden gevoerd. Bij het zoeken naar een inhoudelijke oplossing speelt dikwijls de vraag wat die zou betekenen voor andere gevallen. Bij het voeren van verweren moet in acht worden genomen of die in lijn zijn met verweren van de Staat in andere gevallen en of ze passen in de politieke en beleidsmatige lijnen van het betrokken departement.

Het publieke belang speelt altijd mee, ook al is dat in het ene geval explicieter en met een zwaarder gewicht dan in het andere geval (bij voorbeeld kwesties inzake MH17, zorgplicht kroongetuigenbescherming, schadeloosstellingen 'Sebrenica', asielprocedures, klimaatjurisprudentie). De politieke gevoeligheid van dossiers waarin de landsadvocaat optreedt maakt dat de legitimiteit van de Staat in het geding kan komen.

Conflicterende belangen

Conflicterende belangen vormen voor iedere advocaat een belangrijk thema, voor de landsadvocaat ligt dit onderwerp extra gevoelig. Steeds zal bij het aannemen van zaken voor andere cliënten (inbegrepen lagere overheden en semipublieke instellingen) dan de Staat de vraag voorliggen of de cliënt in potentie tegenover de Staat komt te staan dan wel of in een procedure tegen een ander dan de Staat, of bij advisering, een standpunt moet worden ingenomen dat mogelijk de belangen van de Staat kan schaden (inbegrepen in lezingen en publicaties).

Openbaarheid, transparantie

De landspraktijk onderscheidt zich ook op een ander punt, verwant aan de voorgaande punten, van de 'gewone' advocatuur. In de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag is aangekondigd dat het kabinet met ingang van 1 juli 2021 adviezen van de landsadvocaat aan de Kamer zal verstrekken voor zover die niet zien op procedures, maar het karakter hebben van 'algemene juridische beleidsadviezen' (dit geldt ook voor adviezen aan de Staat van advocaten van andere kantoren).

Overigens ziet het grootste deel van adviesaanvragen op procesadviezen. Ook dergelijke adviezen worden – vertrouwelijke verstrekking daargelaten - aan de Kamer verstrekt indien na afloop van een procedure het procesbelang of een ander belang van de Staat daar niet meer aan in de weg staat.

Vertrouwelijkheid, veiligheid

Vertrouwelijkheid, en daarmee beveiliging van gegevens, speelt voor elk advocaten- en notariskantoor. Vanwege de staatveiligheid en de politieke gevoeligheid van dossiers heeft dit voor de landspraktijk een extra dimensie. Voorbeelden zijn dossiers gerelateerd aan de positie van informanten en kroongetuigen, gegevens van inlichtingendiensten. Een aantal opdrachten raakt aan het begrip nationale veiligheid zoals deze is gedefinieerd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Betrouwbaarheid

Vanwege de veelal publieke belangen in dossiers en het feit dat de kosten van de landsadvocaat uit de publieke middelen worden betaald, mag de burger verwachten dat de Staat zijn adviseurs met zorg kiest. Geloofwaardigheid, betrouwbaarheid en reputatie zijn cruciaal.

Professionele betrouwbaarheid wordt in de eerste plaats geschraagd door de normen en waarden neergelegd in de sectorspecifieke wet- en regelgeving voor het notariaat en de advocatuur en meer specifiek in de gedrags- en beroepsregels van de KNB en de NOvA. Zo zijn advocaten aan tuchtrechtspraak onderworpen en gebonden aan hetgeen bepaald is bij of krachtens de Advocatenwet, de verordeningen van de NOvA, en de Wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Het normatieve kader bestaat uit de advocateneed, de in de Advocatenwet opgenomen 'kernwaarden van de advocatuur', waaronder 'integriteit' en 'vertrouwelijkheid', wettelijke tuchtnormen en gedragsregels.

Professionele betrouwbaarheid heeft niet alleen betrekking op algemene normatieve en juridische vorming en kwaliteitseisen welke samenhangen met het beroep. Individuele beroepsbeoefenaars dienen van onbesproken gedrag te zijn⁶. Persoonlijke betrouwbaarheid en integriteit zijn noodzakelijk maar niet voldoende. Ook de organisatie waarbinnen professionals werken dient zodanig te zijn ingericht dat macht en tegenmacht zijn geborgd, ook wel gevat onder de noemer 'governance'.

Governance heeft betrekking op de wijze van besturen, gedragscodes en het toezicht op organisaties. De kwaliteit van administratieve processen en de interne controle daarop is wezenlijk (compliance, vier-ogenprincipe etc.).

⁶ Zo is er gedragstoezicht door de Nederlandsche Bank in de financiële wereld en zijn er veiligheidsonderzoeken door de AIVD van personen die een vertrouwensfunctie vervullen (op grond van de Wet veiligheidsonderzoeken). De Staat stelt aan organisaties en individuele functionarissen eisen op het vlak van eerlijkheid, onafhankelijkheid, loyaliteit, integriteit en veiligheidsbewustzijn.

Governance omvat ook cultuuraspecten zoals bij voorbeeld een ‘open cultuur’ waarin tegenspraak mogelijk is. Onafhankelijkheid (van raden van commissarissen/toezicht, interne controle, compliance, vertrouwensfunctionarissen) vormt de hoeksteen van governance.

4. Risico's voor de Staat

De Staat loopt bij de inschakeling van advocaten en notarissen een aantal risico's die elk voor zich – en in combinatie – de publieke zaak schade kunnen toebrengen. Voor een belangrijk deel vloeien die risico's voort uit de hierboven kort aangeduide bijzondere aspecten van de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Reputatierisico's

Reputatierisico's kunnen ontstaan door beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen niet alleen door de landsadvocaat zelf maar ook door een partner of werknemer van het kantoor Pels Rijcken. Zo stelde de Haagse deken vast dat er weliswaar sprake is van ‘exclusief notariële fraude’ maar dat het vertrouwen in en het aanzien van de advocatentak in het geding is. De beeldvorming is bepalend.

Het notariaat en de advocatuur zijn formeel verschillende entiteiten maar de fraudeur was bovendien bestuursvoorzitter en het notariaat en de advocatuur van Pels Rijcken vormen naar buiten toe één organisatie. Zo is weliswaar het notariaat verantwoordelijk voor het onderbrengen van de belangen van bewindslieden bij hun aantreden en speelt de landsadvocaat geen rol, het is ‘het kantoor van de landsadvocaat’ dat zich hier mee bezighoudt.

Het publieke vertrouwen in Pels Rijcken is geschaad. Daardoor heeft niet alleen het kantoor maar in deze bijzondere constellatie van de landsadvocatuur ook de Staat reputatieschade opgelopen.

De kwaliteit van client-acceptatie procedures is relevant voor de Staat gelet op potentiële belangenconflicten, in ruime zin, als hierboven aangeduid. Bovendien kan de Staat reputatieschade oplopen als andere cliënten in opspraak komen in relatie tot de dienstverlening van het kantoor. Hier past dus grote zorgvuldigheid.

Reputatierisico's kunnen verder ontstaan door datalekken of vormen van economische of politieke spionage door onder andere statelijke actoren. De landsadvocaat levert diensten aan de Staat in politiek gevoelige dossiers. De databaseveiliging is van belang voor Pels Rijcken maar in het verlengde daarvan evengoed voor de Staat.

De afgelopen jaren heeft zich een aantal cyber-incidenten voorgedaan.⁷

De reputatie van de Staat kan eveneens worden geschaad door (een schijn van) belangenverstrengeling. In de fraudezak is gewezen op het benoemen door de fraudeur van oud-vennoten in het bestuur van (fictieve) stichtingen. Breder wordt door de KNB opnieuw aandacht gegeven aan de actualisering van de verplichting om als (kandidaat)notaris nevenfuncties op te geven.

Een schijn van belangenverstrengeling kan zich ook voordoen door de combinatie van verschillende rollen van de Landsadvocaat: advisering en procesvoering.

Door advisering in een bepaalde richting (bijvoorbeeld in de toeslagenaffaire of Bibob-zaken) kan het theoretisch voor de Landsadvocaat moeilijk zijn om een advies in te trekken. Hier kunnen ook omzetbelangen van de Landsadvocaat theoretisch een rol spelen.

De Landsadvocaat treedt op voor de Staat en dient daarmee (in)direct het algemeen belang. Een schijn van belangenverstrengeling kan zich denkbeeldig voor doen indien een minister of een overheidsorgaan de Landsadvocaat inschakelt voor politieke of orgaanbelangen die haaks staan op het algemeen belang.

De landsadvocaat zal gelet op zijn bijzondere positie hoe dan ook waakzaam moeten zijn voor belangentegenstellingen bijvoorbeeld in een niet ondenkbeeldige situatie dat de landsadvocaat wordt ingeschakeld in een kwestie waar politieke belangen haaks kunnen staan op het algemeen belang.

Financiële risico's

Vanwege beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen kan de Staat een financieel risico lopen.

⁷ https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/653680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland en [Hackers kraken mailbox van twee Nederlandse advocatenkantoren \(quotenet.nl\)](https://www.quotenet.nl) Een goed voorbeeld van samenwerking en preventie <https://www.advocatie.nl/nieuws/veertien-kantoren-werken-samen-in-strijd-tegen-cybercrime-via-legal-isac/> zien we in dit initiatief waarin 14 kantoren met de overheid samen optrekken.

De Staat kan direct benadeelde zijn in een fraudezaak zoals nu, in relatief beperkte mate, het geval lijkt te zijn. De Staat kan bovendien financiële schade lijden als de financiële stabiliteit van Pels Rijcken onder druk zou komen te staan. De stabiliteit en soliditeit van Pels Rijcken is van belang voor de continuïteit van de dienstverlening aan de Staat nu de Staat immers op een groot aantal beleidsterreinen voor advisering en procederen nauw vervlochten is met het kantoor.

De Staat kan ook schade ondervinden met betrekking tot de urenverantwoording en de declaraties.

5. De contractuele en communicatieve relatie Staat/Landsadvocaat

De bepaling in de overeenkomst die de landsadvocaat verplicht zijn kantoor *‘zodanig in te richten dat de zaken van de Staat naar behoren kunnen worden behandeld’* (artikel 1.2) is zeer algemeen van aard. Hieronder gaan wij in op onderwerpen die in de toekomst ons inziens aandacht verdienen in de overeenkomst zelf dan wel als afgeleide daarvan in het overleg tussen de Staat en Pels Rijcken.

Bedrijfsvoering, beheersmaatregelen

Pels Rijcken heeft geconstateerd dat de bedrijfsvoering en governance verbeteringen behoeven. Hiertoe is op 28 juni 2021 een raamwerk vastgesteld gericht op de *“verdere professionalisering van het risico en compliance management”*. Dit stuk dient als kader om op korte termijn projectmatig verbeteringen door te voeren onder meer ter zake van risicomanagement en compliance.⁸

Wij vinden het opmerkelijk dat in het verleden Pels Rijcken noch de Staat blijkbaar structurele aandacht hadden voor de bedrijfsvoering. Zeker in het licht van de aangegeven risico’s voor de Staat.

De deken van Den Haag wijst op *‘tekortkomingen in de kantoororganisatie’*.⁹

⁸ Doelstellingen zijn het versterken van een ‘modern’ risicomanagement-en compliance-systeem en -werkwijze, dat past bij Pels Rijcken, gedragen wordt en effectief is; verhogen van het risico-en controle bewustzijn van alle medewerkers, waarbij gedrag en sociale veiligheid op organisatorisch en individueel niveau als uitgangspunt worden genomen; het sluiten van de “Plan-Do-Check-Act” (PDCA) managementcyclus door het versterken van een review functie en continue gestructureerd verbeteren van de interne werkwijze en waarborgen dat er vertrouwen is in het risico-, en compliance management bij interne en externe stakeholders.

⁹ [Haagse deken: geen betrokkenheid Pels Rijcken-advocaten bij fraude notaris Oranje - Advocatie](#)

Het College van Toezicht Advocatuur benoemt het belang van de bedrijfsvoering: 'De casus roept vragen op over de governance en controlemechanismen binnen het kantoor en het toezicht uit hoofde van onder meer de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dat in belangrijke mate op die interne mechanismen behoort te kunnen steunen.'¹⁰

Eerder dit jaar zijn binnen Pels Rijcken procedures rondom derdengeldrekeningen aangescherpt. De controle op de toepassing van de beheersmaatregelen is verscherpt. Ook de maatregelen zelf zijn uitgebreid, zoals op de volgende punten:

- Bij de uitbetaling van grote bedragen (of meerdere kleinere bedragen aan één partij) wordt bij de cliënt/begunstigde een telefonische bevestiging van de juistheid van de voorziene overboeking gevraagd. Dat voorkomt dat een vervalsing tot uitbetaling kan leiden;
- De (kandidaat-)notarissen krijgen dagelijks een overzicht van alle mutaties op de derdengeldenrekeningen zodat zij elkaar controleren en fraude verder wordt bemoeilijkt;
- Escrow-dossiers mogen alleen nog in behandeling worden genomen met toestemming van het bestuur. In dat geval kunnen additionele risico-mitigerende maatregelen worden getroffen zoals de inhoudelijke betrokkenheid van een tweede notaris;
- Er wordt regelmatig mede met behulp van openbare bronnen gecontroleerd of (kandidaat-)notarissen bestuursfuncties vervullen bij voor kantoor niet bekende stichtingen (of andere rechtspersonen) om misbruik daarvan te voorkomen.

Het kantoor heeft een *compliance officer* aangesteld die onder meer op regelmatige basis controleert of de regels voor het beheer van derdengelden worden toegepast en de derdengeldenposities juist zijn. De compliance officer rapporteert aan het bestuur.

De derdengeldrekeningen zijn 'slechts' een onderdeel van de governance. Het beleid en de organisatorische inrichting ten aanzien van fraude, witwassen, integriteit en databeveiliging (zie verder) zullen conform het ontwikkelde raamwerk worden aangescherpt.

Het raamwerk ter verdere professionalisering besteedt eveneens aandacht aan de 'cultuur' van het kantoor door middel van de introductie van een gedragscode, dialoogsessies en de verbetering van de functies van de

¹⁰ <https://www.collegevantoezichtnova.nl/publicaties/persbericht-en-nieuws/>

vertrouwenspersoon, van de samenwerking advocatuur/notariaat en van de structuur van de cliëntenrelatie.¹¹

Dit is in lijn met aandacht voor 'cultuur' door de Nederlandsche Bank, de AFM, de NBA en brancheverenigingen als de KNB en de NOVA. Er is de afgelopen jaren breed inzicht ontstaan dat meer wet- en regelgeving en gedragscodes belangrijk maar niet genoeg zijn.¹²

In paragraaf 7 gaan wij nader in op de vraag of en in hoeverre het aanbeveling verdient in de overeenkomst, bij wijze van uitwerking van artikel 1.2, expliciet te voorzien in nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van risico en compliance management en verwante thema's.

Belangenconflicten

Artikel 2 van de overeenkomst bepaalt onder meer dat geen zaken zullen worden aangenomen waarbij '*..in het kader van de behartiging van de belangen van deze derden de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden*'. Het raamwerk stelt vast dat dit beleid wordt aangescherpt. De keuzes worden op verschillende afdelingen voor verschillende cliënten gemaakt. Centralisering van het acceptatiebeleid wordt nagestreefd.

Declaratiebeleid

Ingevolge artikel 4 worden declaraties ingediend bij de minister door of namens wie de opdracht is verstrekt, waarbij een specificatie wordt gegeven van de bestede uren, de vermelding van de aard van de werkzaamheden en de personen die de werkzaamheden hebben verricht. De Staat heeft geen centraal overzicht van werkzaamheden en de daaraan verbonden kosten.

- De accountant van het kantoor verklaart in het kader van de controle over een boekjaar dat over dat boekjaar de urenadministratie deugdelijk was ingericht. Door middel van een goedgekeurde jaarrekening dient

¹¹ Pels Rijcken wordt in het onderzoek van de deken van Den Haag geschetst als 'een gesloten organisatie met weinig ruimte voor tegenspraak' en waar weinig wordt gesproken over integriteit.

¹² 'De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op het gedrag van bestuurders en commissarissen van financiële instellingen, op de cultuur, en op de manier waarop instellingen zijn georganiseerd en worden aangestuurd. Dit laatste noemen we governance. Dit doen we omdat één van de lessen uit crises en grote incidenten in de financiële sector is dat governance, gedrag en cultuur van grote invloed kunnen zijn op de soliditeit, het risicoprofiel en de integriteit van de instelling', zie www.dnb.nl/betrouwbare-financiële-sector/toezicht-op-financiële-instellingen/toezicht-op-governance-gedrag-en-cultuur/ Aandacht voor cultuur wordt van belang geacht in organisaties waarin sprake is van een sterke hiërarchie, carrièrepatronen die daarop zijn geënt in combinatie met commerciële belangen van maatschappen (accountancy, notariaat en advocatuur).

Pels Rijcken jaarlijks publiekelijk financiële verantwoording af te leggen.
Er is ons niet gebleken dat de Staat beschikt over een 'plan B' mocht de continuïteit van het kantoor in het geding zijn.

Pels Rijcken heeft voor het boekjaar 2020 nog geen jaarrekening gedeponereerd.
Een van de door ons aangegeven risico's betreft de financiële continuïteit. Dat de vraag oproept of de Staat een plan B heeft?

Informatiebeveiliging

De landsadvocaat heeft met een onderdeel van de Staat – de sector Juridische Zaken van het Ministerie van Justitie - in 2017 bij wijze van proef de toegang van ambtenaren tot een digitaal platform (*portal*) aangeboden dat in stand wordt gehouden door een Engels bedrijf 'HighQ'. Deze proef is gestopt.

De landsadvocaat was met HighQ overeengekomen dat zij passende technische en organisatorische beveiligingsmaatregelen treft om de data te beschermen tegen verlies of enige vorm van onrechtmatige verwerking. De landsadvocaat had toegezegd de Staat zo spoedig mogelijk te informeren over een geconstateerd datalek, of een ernstig vermoeden daarvan, en te voldoen aan de meldplicht van artikel 33 Algemene Verordening gegevensbescherming aan de Autoriteit Persoonsgegevens en de betrokkenen.

Het valt op dat in de overeenkomst de databeveiliging is geregeld uitsluitend voor de portal en niet voor het kantoor Pels Rijcken als zodanig, in het algemeen.

Pels Rijcken heeft in april 2021 een de hele organisatie en alle processen omvattend nieuw "*Strategisch Informatiebeveiligingsbeleid*" vastgesteld gericht op het waarborgen van de vertrouwelijkheid van (persoons)gegevens, de bescherming van bedrijfsinformatie en de beheersbaarheid en controleerbaarheid van processen van informatieverwerking.

Het kantoor wil hiermee voldoen aan wettelijke eisen, contractuele afspraken en verwachtingen van cliënten teneinde het risico op schade en incidenten te minimaliseren. Een coördinerende rol is weggelegd voor een *Security Officer* die rapporteert aan de portefeuillehouder 'informatiebeveiliging' in het bestuur.

De landsadvocaat wordt overigens niet beschouwd als een 'vitale infrastructuur', evenmin worden veiligheidsonderzoeken uitgevoerd in het kader van de Wet op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Pels Rijcken laat zogeheten 'pentesten' uitvoeren waarbij computersystemen worden getest op kwetsbaarheden en rapporteert daarover aan de Nederlandsche Bank (niet aan het Ministerie van Justitie);

Communicatie Staat/Pels Rijcken

Pels Rijcken heeft de contacten met de Staat vormgegeven door een systeem van accountmanagement, waarbij een partner dan wel senior advocaat het aanspreekpunt is voor de portefeuille van een ministerie. Elk van de 12 ministeries heeft een eigen proces van inschakelijking en één à twee keer per jaar overlegt de accountmanager met het betrokken departement over onder meer de kwaliteit van de dienstverlening.

De landsadvocaat zelf overlegt ca één keer per vier a zes weken met het Ministerie van Justitie, de 'contracthouder', over het reilen en zeilen van de relatie en maakt jaarlijks een ronde langs een aantal andere opdrachtgevers (andere ministeries, ZBO's, toezichthouders, provinciale en gemeentelijke overheden).

Onder voorzitterschap van het Ministerie BZK vindt maandelijks overleg plaats van de hoofden Juridische Zaken van de 12 ministeries. Dit 'Interdepartementaal overleg hoofden Juridische Zaken' (IHJZ) bevat standaard het agendapunt 'Landsadvocaat' waar casuïstisch, afhankelijk van wat er speelt, allerlei onderwerpen de revue kunnen passeren (tarieven, conflict issues, kwaliteit, belangrijke zaken enz.).

De *departementale* pendant binnen het Ministerie van Justitie is het HJZ (hoofden juridische zaken) en bestaat uit de hoofden JZ van de vijf beleids directoraten-generaal van het ministerie. Vergaderd wordt met de hoofden JZ van de 'taakorganisaties' (zoals het OM, de politie, het CJIB, de IND, Justis, Justitiële Informatiedienst, Dienst Justitiële Inrichtingen, Raad voor de Kinderbescherming, Raad voor de rechtsbijstand, NFI, COA, Dienst Terugkeer en Vertrek, Schadefonds Geweldsmisdrijven, Raad voor de rechtspraak).

Ook op de agenda van dit overleg staat geregeld de landsadvocatuur, soms met presentaties, kennismakingen, en met enige regelmaat hernieuwde uitleg over de samenwerkingsafspraken en de wijze van inzet en uitputting van het budget.

De voorzitter van deze bijeenkomsten van het Ministerie van Justitie overlegt elke zes weken a twee maanden met de plaatsvervangend landsadvocaat over

de samenwerking in de breedte. Onderwerpen zijn: kosten, kwaliteit, en heikele procedures. Voor andere ministeries gelden vergelijkbare interne overlegstructuren.

Wij hebben de indruk dat zowel het interne overleg tussen als binnen Ministeries als ook de gespreken met het kantoor van de landsadvocaat overwegend gaan over (lopende) zaken en vrijwel uitsluitend betrekking hebben op juridische aspecten van adviezen en procedures en de kosten. Er wordt zelden of nooit gesproken over de bedrijfsvoering noch over onderwerpen als governance, risico management en compliance. Databeveiliging is evenmin een onderwerp. Hetzelfde geldt voor client-acceptatie en mogelijke belangenconflicten.

6. De opportuniteit van nadere eisen.

Aanbesteding betalingsverkeer Rijksoverheid

Een voorbeeld van ‘nadere eisen’ in de relatie tussen de Staat en een zakelijk dienstverlener vormen de verschillende aanbestedingen voor het betalingsverkeer. In zijn brief van 28 maart 2019 over de aanbestedingen betalingsverkeer van de Rijksoverheid kondigt de minister van Financiën aan het betalingsverkeer van het Rijk opnieuw aan te besteden. De directe aanleiding is de ING-witwas casus. De ING verzorgt het betalingsverkeer voor de Staat.

De minister vindt dat aan de banken en overige partijen die belast zijn met het betalingsverkeer van de Rijksoverheid hoge eisen mogen worden gesteld op het gebied van integriteit, betrouwbaarheid en transparantie. De minister wil hier extra aandacht aan besteden, zowel bij de gunning van de aanbesteding als ook daarna gedurende de looptijd van de overeenkomst. Tevens wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), waaronder duurzaamheid, zwaarder meegewogen.

De uit de aanbesteding resulterende overeenkomst ‘Giraal Betalingsverkeer’ besteedt aandacht aan preventie en detectie van fraude en doorlopende afstemming tussen de Staat en de bank, aan corruptiebestrijding, geheimhouding, en bescherming van persoonsgegevens. De Staat heeft een beperkt auditrecht.

Generiek toezicht

De relatie Staat-landsadvocaat kan niet worden versimpeld tot het besluit 1965 en het contract Staat-Landsadvocaat. Deze relatie is onderdeel van een groter geheel.

Hierboven kwam de sectorspecifieke regulering al aan de orde alsmede de verplichtingen die voor advocaten en notarissen voortvloeien uit Wwft. Zowel met betrekking tot het notariaat als met betrekking tot de advocatuur speelt in de politiek en de pers al enige tijd een discussie over de wenselijkheid van aanscherping van het toezicht, opnieuw aangewakkerd door de fraudezaak.

Het toezicht op het notariaat en de advocatuur behoort als zodanig niet tot onze opdracht. Tegelijkertijd kan het hier ook niet los van worden gezien omdat eventuele suggesties onzerzijds voor de bilaterale relatie Staat/landsadvocaat niet in plaats van maar ‘boven op’ het generieke toezicht komen waar de Staat indirect invloed op heeft.

De Minister van Justitie is politiek verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving en heeft slechts marginale invloed op het toezicht onder andere via vernietiging ‘achteraf’ van verordeningen, financieringsbijdragen van toezicht en tuchtrechtspraak. Gedrags- en beroepsregels worden opgesteld door de KNB en de NOvA. Het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB middels een systeem van collegiale toetsing. Het BFT wordt voor de helft gefinancierd door de Minister. De markt financiert de andere helft. Het BFT is autonoom in zijn toezichtbeleid. Het toezicht op de advocatuur wordt uitgeoefend door een dekenstelsel. Zowel het notariaat als de advocatuur hebben een tuchtrechtstelsel.

Er zijn twee stromingen in de publieke discussie over de toekomst van dit generieke systeem van zelfregulering (en de beperkte rol van de Staat). De voorstanders vinden dat het systeem functioneert. De critici zetten vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het systeem. De voorstanders wijzen op de in hun ogen adequate reacties van de KNB, de NOvA en de Deken van Den Haag als ‘bewijs’ dat het huidige stelsel van zelfregulering werkt. De critici – waaronder het College van Toezicht op de Advocatuur – wijzen op het huidige deken-toezicht en de beperkingen daarvan, blijkend uit de tucht- en strafrechtelijke veroordelingen van notarissen en advocaten in fraude en witwaszaken en belangenverstrengeling in het toezicht.

Voorstanders geven aan dat het generieke systeem van toezicht mede steunt op het verschoningsrecht en de geheimhouding van notarissen. Critici willen deze deels opheffen. Voorstanders gaan uit van de integriteit die de vorming van notarissen en advocaten 'automatisch' met zich brengt en die in de praktijk wordt gebracht. Critici wijzen op een geringe meldingsbereid in het kader van de Wwft en gebrek aan onafhankelijkheid in fraudeonderzoeken die door advocaten worden gedaan.

Wij hoeven geen standpunt in te nemen in dit debat. Mogelijk wordt voor alle notarissen en/of advocaten het toezichtregime aangescherpt, met gevolgen voor alle cliëntrelaties, inbegrepen die tussen de Staat en het kantoor van de landsadvocaat. Hoe zich dit de komende tijd precies zal ontwikkelen, is nu niet te voorzien. Voor ons speelt uitsluitend de bijzondere relatie op dit moment tussen de Staat en de landsadvocaat.

Afwegingen

Zoals eerder aangegeven zien wij vanwege de publieke functie van de Staat voldoende reden de relatie met het kantoor van de landsadvocaat als een bijzondere te kwalificeren die rechtvaardigt dat de Staat, als client, nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen kan en behoort te stellen die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

7. Aanbevelingen

Uitgangspunt van de aanbevelingen is dat het Besluit 1965 en het lopende contract ons inziens te algemeen en te beperkt zijn om een aantal risico's van de Staat (preventief) te mitigeren.

Wij constateren dat eisen in het contract gering zijn en de communicatie beperkt is tot juridische handwerk. Onze 'modernisering' van de relatie (Besluit '65, contract en communicatie) heeft betrekking op het doorbreken van de juridische eenzijdigheid. Modern bestuur (governance) gaat ook – en juist meer – over zaken als goed bestuur waarin waarden (onafhankelijkheid, duurzaamheid, privacy, langdurige waardecreatie etc.) centraal staan. In het opdrachtgeverschap van de Staat kan hier niet meer aan voorbij worden gegaan.

Dat kan door in het besluit en in de overeenkomst bepalingen op te nemen die voorzien in bepaalde eisen en verantwoordingsverplichtingen maar die tevens voorzien in het stroomlijnen van de overlegstructuur qua vorm en inhoud.

Onderwerp van de verschillende overleggen dienen mede te zijn thema's als compliance, risico management, governance en cultuur.

Agendering van deze thema's beoogt niet dat de Staat de rol van toezichthouder aanneemt maar om te benadrukken dat de 'bijzondere relatie' een breder scala aan onderwerpen rechtvaardigt dan gebruikelijk. Met andere woorden, een andere op- en instelling van de Staat is wenselijk in de verschillende overleggen met de landsadvocaat.¹³ Richtsnoeren daartoe kunnen worden opgenomen in het Besluit en in de overeenkomst.

De aanbevelingen hebben gemeen dat zij aansluiten bij ontwikkelingen binnen het openbaar bestuur in de richting van wat 'Rijker verantwoord.'¹⁴ Dat wil zeggen dat de overheid noch in dit geval een 'opdrachtnemer' van de Staat kan volstaan met een louter cijfermatige en juridische verantwoording in formele zin. Modern bestuur kan zich hier niet meer toe beperken. Juist vanwege de hierboven geschetste 'bijzondere relatie' dient de opdrachtnemer te laten zien dat zij niet alleen kwalitatief hoogwaardig werk levert maar bovendien betrouwbaar is in de wijze waarop dat plaatsvindt.

1) Herzie het Besluit vaststelling nieuwe regeling landsadvocatuur 1965

Dit Besluit is 56 jaar oud. Is uiterst summier en algemeen en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd.

Ieder besluit moet zorgvuldig en deugdelijk tot stand komen. In 1965 speelde geen onderwerpen als nu rondom nationale veiligheid. Databescherming was geen issue. De belangen van alle partijen moeten tegen elkaar worden afgewogen. De procesvoering ten behoeve van de Staat is evident. Een besluit dient rekenschap te geven van mogelijk nadelige gevolgen voor belanghebbenden. Wat betekent dat in 2021?

¹³ In de governance-literatuur wordt gesproken over begrippen als een 'speak-up cultuur' (Strikwerda/Ten Wolde, 2017), 'vrijmoedig spreken' (Foucault, 1985), 'lastige gesprekken' (Commissie Halsema,) en 'cruciale gesprekken' (Patterson, 2010)

¹⁴ 'Waarom Rijker Verantwoorden? Cijfermatige verantwoording wordt steeds meer ervaren als onvoldoende en onvolledig. Cijfers vormen een armoedige weergave van een rijke praktijk. Het kan ook anders! Rijke verantwoording wekt vertrouwen, het mobiliseert mensen om mee te doen en het stimuleert tot leren.

Mensen en organisaties die rijker verantwoord laten zien of het werk deugt, of het goed is uitgevoerd en of het van waarde is. Koplopers doen dat niet uit frustratie met bestaande verantwoordingsystemen. Maar vanuit passie en gedrevenheid: ze willen hun werk graag laten zien en erover in gesprek gaan'. Zie: [Rijker Verantwoorden | Waarom?](#)

Wanneer een besluit genomen is, moet het deugdelijk gemotiveerd worden. Waarom is het besluit genomen, op welke gronden en welke afwegingen zijn gemaakt? Die motivatie moet navolgbaar en logisch zijn. Eventueel al bekende bezwaren moeten worden meegenomen in deze motivering. Dit is de formele juridische taal voor een besluit. De juridische werkelijkheid dient ook maatschappelijk te worden uitgelegd. De Staat dient de situatie van 1965 te actualiseren.

De legitimiteit van de relatie Staat-landsadvocaat staat in de beeldvorming ter discussie. Herziening van het Besluit geeft de Staat de mogelijkheid om de functie van landsadvocaat opnieuw in te richten en te legitimeren.

In de herziening van het Besluit kunnen de volgende onderwerpen een rol spelen:

- De legitimering voor de huidige situatie. De argumenten van de Staat dienen expliciet te worden gemaakt;
- In de maatschappelijke discussie wordt (on)terecht aandacht besteed aan het periodiek aanbesteden van het instituut Landsadvocaat;¹⁵. De Staat heeft een verantwoordelijkheid om de samenleving uit te leggen hoe de functie van landsadvocaat wordt ingericht. En waarom is gekozen voor het huidige contract;
- Ontkoppeling van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat;
- De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken;
- Instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat
- Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;
- De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over de bedrijfsvoering (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging);

¹⁵ <https://www.mr-online.nl/kantoren-willen-geen-landsadvocaat-op-toerbeurt/> waarin de vraag wordt gesteld of hiervoor wel belangstelling zou bestaan in de markt.

2) Stel nadere eisen in de huidige overeenkomst

- Neem een bepaling op waarin het kantoor aangeeft hoe de risico's voor de Staat worden geadresseerd;
- Gebruik bij de formulering van die eisen als richtsnoer het inmiddels ontwikkelde en hierboven besproken 'raamwerk ter verdere professionalisering' om de maatregelen te concretiseren, operationaliseren en meetbaar te maken;
- Bepaal specifiek voor taken die de nationale veiligheid raken of betrokken advocaten een veiligheidsonderzoek moeten ondergaan en of het 'raamwerk' voldoende garanties biedt voor de (tijdelijk) opslag van informatie;
- Neem een bepaling op dat namens de Staat onafhankelijke audits kunnen worden uitgevoerd ter zake van de naleving van wet- en regelgeving en met name het risico van fraude en witwassen, integriteitbeleid en databeveiliging.
- Voorzie in de overeenkomst dat binnen het kantoor een ervaren 'Risk & Compliance Officer', 'Security Officer' en 'Financial Officer' deel uitmaken van het Management Team en rechtstreeks rapporteren aan portefeuillehouders in het bestuur die zelf voldoende gekwalificeerd zijn om samen met de andere leden van het bestuur verantwoordelijkheid te dragen en die desgevraagd rapporteren aan de Staat. Stel als eis dat onafhankelijkheid van deze functionarissen is geregeld;
- Maak de facturatie-systematiek rijks breed meer transparant en voer als Staat zelf ook controles uit (Rijksaccountantsdienst);

3) Communiceer niet louter juridisch en zaakgericht

- Onderzoek of binnen de rijksoverheid omwille van de effectiviteit en efficiency verbetering mogelijk is qua structuur en organisatie van de diverse contacten met het kantoor van de landsadvocaat;
- Agendeer regelmatig in regulier overleg niet alleen lopende adviezen en procedures maar maak het gesprek 'rijker' door ook te inventariseren hoe het facturatieproces loopt, welke dilemma's zich hebben voorgedaan in de opdrachten van de landsadvocaat, of sprake is geweest van potentiële risico's voor de Staat, welke issues mogelijk spelen bij

client- en zaakacceptatie, en of er een cultuur is waar gedrag
vanzelfsprekend in overeenstemming is met regels en waarde.

To: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Tue 9/14/2021 10:55:16 AM
Subject: RE: adviezen inzake Landsadvocatuur
Received: Tue 9/14/2021 10:55:16 AM

Morgen hebben we maar een kwartiertje. En ik dacht dat je ook nog een ander aspect van de zaak (met name met (10)(2e)) wilde bespreken. Vandaar volgende week ook een afspraak met iets meer tijd. Ook in voorbereiding op de afspraken met de hoogleraren.

Gr. (10)(2e)

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl>
Datum: dinsdag 14 sep. 2021 12:49 PM
Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>, Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl>
Onderwerp: RE: adviezen inzake Landsadvocatuur

Naar we spreken toch ook vandaag of morgen?

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>
Datum: dinsdag 14 sep. 2021 12:08 PM
Aan: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl>
Onderwerp: RE: adviezen inzake Landsadvocatuur

Beste Ferd,

Is goed. Ik maak een nota. Volgende week hebben we ook nog een half uurtje staan om hierover te praten. Ruim voordien krijg je een nota van mij.

Groet,

(10)(2e)

Van: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)
Verzonden: dinsdag 14 september 2021 12:05
Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
CC: (10)(2e)
Onderwerp: RE: adviezen inzake Landsadvocatuur

(10)(2e),

Die vergelijkingsversie kan ik niet zien op iPad, dwz dan moet ik er een pdf van hebben waarin de changes zichtbaar zijn. Ik heb liever een nota van jullie zelf waarin je de verschillen en overeenkomsten uiteenzet en tot conclusies komt. Als ik trouwens de email lees krijg ik de indruk dat BH echt wel wat meer aanbevelingen heeft. Die ik deels interessant vind, overigens.

H gr

Ferd Grappehaus

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl>
Datum: maandag 13 sep. 2021 5:35 PM
Aan: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)@minjenv.nl>
Onderwerp: FW: adviezen inzake Landsadvocatuur

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Datum: maandag 13 sep. 2021 12:19

Aan: Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e) @minjenv.nl>

Kopie: (10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e)

<(10)(2e) @minjenv.nl>

Onderwerp: adviezen inzake Landsadvocatuur

Beste Ferd,

Woensdag spreken we elkaar samen met (10)(2e) even over de Pels Rijcken kwestie. Inmiddels hebben we de adviezen van beide hoogleraren binnen. Beiden hebben toegezegd het graag aan je toe te lichten. Afspraken met beide heren worden ingepland. Woensdag kan je dan in ieder geval alvast adviseren over hoe we in mijn ogen vanaf hier verder kunnen gaan. Het overgrote deel van de aanbevelingen lenen zich m.i. voor snelle implementatie. Ik stuur je hierbij de adviezen ook op. De adviezen zijn grotendeels gelijklopend. Prof. Hogenboom beveelt alleen anders dan prof. Ottervanger. Ook het Kb betreffende de LA uit 1965 te herzien. Dat Kb behelst geen inhoudelijke bepaling over het werk van de LA of de daaraan te stellen eisen.

NB Als derde document heb ik een vergelijkingsversie toegevoegd. Dat geeft zichtbaar de verschillen tussen beide adviezen aan. De daar aangepaste en aangevulde teksten, zijn de aanpassingen van prof. Hoogenboom t.o.v. het advies van prof. Ottervanger.

In mijn woorden is in het kort de strekking van de adviezen:

- 1) De cliënt-advocaat relatie tussen Staat en Landadvocaat (maar ook andere advocaten die de Staat inhuurt) is een bijzondere;
- 2) Het bijzondere karakter is gegeven doordat de relatie beheerst wordt door zes kenmerken:
 - a. Gebondenheid aan algemene beginselen van behoorlijk bestuur,
 - b. Het dienen van het algemeen belang,
 - c. Bijzondere gevoeligheid bij (potentieel) conflicterende belangen,
 - d. Grotere mate van openheid en transparantie dan in reguliere cliënt-advocaat relaties,
 - e. Bijzonere noodzaak van vertrouwelijkheid en veiligheid met het oog op belangen van de Staat (o.m. Staatsveiligheid),
 - f. Bijzondere noodzaak tot betrouwbaarheid (incl compliance en governance).
- 3) De bijzondere relatie brengt ook specifieke risico's met zich voor de Staat:
 - a. Reputatie en vertrouwen (het handelen van de advocaat kan het aanzien van de Staat raken én het predicaat "landadvocaat" schept vertrouwen waar ook andere cliënten op vertrouwen),
 - b. Financieel (niet alleen kan de Staat rechtstreeks worden benadeeld, ook de stabiliteit en solvabiliteit van het kantoor zijn van belang voor de Staat bij gebrek aan effectief "plan b").
- 4) Met het oog op de bijzondere kenmerken van de relatie en de daaraan verbonden risico's concluderen de hoogleraren dat het contract te beperkt is om deze risico's voldoende te mitigeren en zij adviseren beiden in de overeenkomst en/of in overleggen aandacht te besteden aan:
 - a. Bedrijfsvoering en beheersmaatregelen,
 - b. Potentiele belangenconflicten (bijvoorbeeld komen tot centralisatie van het acceptatiebeleid binnen het kantoor)
 - c. "plan b" voor het geval de (financiële) continuïteit van het kantoor in geding kan komen,
 - d. Informatiebeveiliging,
 - e. Positie LA als of vergelijkbaar als 'vitale infrastructuur' (hetgeen het nu niet is),
 - f. Verbeterde en meer gestructureerde communicatie met de LA vanuit de Staat.
- 5) Geadviseerd wordt op deze punten eisen en verantwoordingsverplichtingen vast te leggen.
- 6) Prof. Hoogenboom voegt er aan toe ook te overwegen deze aspecten een plek zouden te geven in een herzien Kb uit (thans) 1965. Hij roept op door middel van het herzien van het besluit de LA opnieuw in te richten en te legitimeren. Specifiek adviseert hij daarbij aan de volgende punten aandacht te besteden/af te wegen:
 - a. Het toelichten van de keuze voor het huidige systeem (en bijvoorbeeld niet aanbesteden),
 - b. Het ontkoppelen van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat,
 - c. De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken,
 - d. Het instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat
 - e. Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;
 - f. De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over de bedrijfsvoering (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging).

We spreken elkaar woensdag nader.

Gr. (10)(2e)

To: Secretariaat - Minister van Justitie en Veiligheid [(10)(2g)]@minjenv.nl
From: [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW
Sent: Wed 9/15/2021 9:00:42 AM
Subject: RE: [?? 28/9, 17.30 uur + 1/10, 16.00 uur] verzoek om drie afspraken
Received: Wed 9/15/2021 9:00:42 AM

Beste [(10)(2e)],

De eerste kan via Webex, de gesprekken met de hoogleraren (2 en 3) graag in persoon. Als drie kwartier niet haalbaar is voor de afspraken 2 en 3, is een half uur ook goed.

Gr. [(10)(2e)]

Van: Secretariaat - Minister van Justitie en Veiligheid

Verzonden: woensdag 15 september 2021 10:31

Aan: [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: RE: [?? 28/9, 17.30 uur + 1/10, 16.00 uur] verzoek om drie afspraken

Beste [(10)(2e)],

Neem aan dat alle drie afspraken **via Webex** plaatsvinden?

Met vriendelijke groet,

[(10)(2e)]

Secretaresse minister van Justitie en Veiligheid

T. [(10)(2e)] | **M.** [(10)(2e)]

E. [(10)(2g)]@minjenv.nl

Van: [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW <[(10)(2e)]@minjenv.nl>

Verzonden: dinsdag 7 september 2021 15:37

Aan: Secretariaat - Minister van Justitie en Veiligheid <[(10)(2g)]@minjenv.nl>

CC: [(10)(2e)] - BD/DWJZ/JZW <[(10)(2e)]@minjenv.nl>

Onderwerp: [?? 28/9, 17.30 uur + 1/10, 16.00 uur] verzoek om drie afspraken

Beste [(10)(2e)] of [(10)(2e)],

Zouden jullie drie gesprekken willen plannen met de MJenV?

1) Voorspreking afspraken met hoogleraren inzake adviezen kwestie Landsadvocaat

- Deelnemers: SG, [(10)(2e)], ik

- Duur: half uur

2) Gesprek met de heer prof. Ottervanger inzake het "Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat", d.d. 31 augustus 2021

- Deelnemers: Prof. Ottervanger, ik (+dbo)

- Duur: drie kwartier

3) Gesprek met de heer prof. Hoogenboom inzake het "Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat", d.d. 1 september 2021

- Deelnemers: Prof. Hoogenboom, ik (+dbo)

- Duur: drie kwartier

Het zou fijn zijn als de gesprekken in de komende 2 a 3 weken plaats kunnen vinden. Het is wenselijk om de gesprekken 2 en 3 niet onmiddellijk na elkaar te plannen. Het zou fijn zijn als de voorbespreking enkele dagen voor de eerste bespreking met een hoogleraar plaatsvindt. Welke hoogleraar eerst komt maakt niet uit.

De contactgegevens van de hoogleraren zijn:

Prof Tom Ottervanger

Europa Instituut, Universiteit Leiden

Steenschuur 25

2311 ES Leiden

[(10)(2e)]

Prof dr. Bob Hoogenboom

[(10)(2e)]@nyenrode.nl

[(10)(2e)]

Zij hebben beiden aangegeven bereid te zijn hun adviezen mondeling nader toe te lichten en weten dat ze kunnen worden benaderd daarover. Ook de Minister weet er van (hij verzocht om het contact).

Veel dank alvast!

[(10)(2e)]

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag |

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T [(10)(2e)]

(10)(2e) @minjenv.nl
www.rijksoverheid.nl/jenv
(niet aanwezig op vrijdagen)

To: (10)(2e) BD/DRB/SBA (10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) -
BD/DWJZ/JZW (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Mon 9/20/2021 7:33:07 AM
Subject: commissieverzoek
Received: Mon 9/20/2021 7:33:08 AM
[Verzoek+om+ twee+onderzoeken+inzake+de+fraudezaak+bij+Pels+Rijcken+aan+de+Kamer.pdf](#)

Beste (10)(2e),

Zie svp bijgaand. Hier moeten we binnenkort even over overleggen. Eerst nog even de vraag: wanneer is dat commissiedebat Juridische Beroepen?

Gr. (10)(2e)

(10)(2e)

.....
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag |

Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

.....
T (10)(2e)

(10)(2e) @minjenv.nl

www.rijksoverheid.nl/jenv

(niet aanwezig op vrijdagen)

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Commissie J&V

Aan de minister van Veiligheid en Justitie

Plaats en datum: Den Haag, 17 september 2021
Betreft: Verzoek om twee onderzoeken inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken aan de Kamer te doen toekomen
Ons kenmerk: 35570-VI-116/2021D33719

Geachte heer Grapperhaus,

In de procedurevergadering van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid van 15 september 2021 is gesproken over uw recente brieven inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken.

De commissie heeft besloten u te verzoeken om het onderzoek uitgevoerd door Van Doorne N.V. en Deloitte Forensic & Dispute Services B.V. alsmede dat van de Dekan van de Haagse Orde van Advocaten aan de Kamer te doen toekomen. U wordt verzocht deze onderzoeken tijdig voor het commissiedebat Juridische beroepen aan de Kamer te zenden.

Bij dezen breng ik u het verzoek van de commissie over.

Hoogachtend,

de griffier van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid,

(10)(2e)

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

T. 070-3182211
E. [\(10\)\(2e\)@tweedekamer.nl](mailto:(10)(2e)@tweedekamer.nl)

> **Retouradres:** Postbus 18580 2502EN DEN HAAG

Universiteit Nyenrode B.V.
Straatweg 25
3621BG BREUKELEN UT
Nederland

CPI BD/Inkoop

Turfmarkt 147
2511DP DEN HAAG
Postbus 18580
2502EN DEN HAAG

Contactgegevens

T

(10)(20)@minjenv.nl

Aantal pagina's

2

Bestelling

Besteldatum 20-SEP-2021

Hierbij ontvangt u een opdracht voor levering van de hieronder gespecificeerde goederen en/of diensten.

Bestelnummer **40100027780**
Revisie 0
Leveranciersnummer 6600040647
Leveringsvoorwaarden

Afleveradres Bestuursdepartement, DW
Turfmarkt 147
2511DP DEN HAAG
8:00 - 17:30

Factuuradres CFA GVKA t.a.v. Crediteurenadministratie-111
Postbus 10082
3505AB UTRECHT
cfa.kcc@om.nl

*LET OP! Sinds 1 januari 2017 is e-factureren voor alle nieuwe overeenkomsten verplicht!
Raadpleeg uw overeenkomst of deze verplichting ook voor u geldt.*

(OIN): 00000001003214436000

Wij verzoeken u een orderbevestiging met levertijd en bedrag te sturen naar iucjenv@minjenv.nl.

Bij correspondentie over deze bestelling wordt van u verwacht te refereren naar order 40100027780 en de specifieke orderregelnummers. Met vermelding van deze gegevens kan uw factuur sneller verwerkt en betaald worden.

Met vriendelijke groet,

CPI BD/Inkoop

Meer informatie over elektronisch factureren (e-facturatie): www.rijksoverheid.nl/e-facturenJenv

Bestelspecificatie

CPI BD/Inkoop

Date

20-SEP-2021 11:36:03

Ons kenmerk

40100027780

Regel	Artikelnr	Omschrijving	Aantal	Eenheid	Prijs	Bedrag
-------	-----------	--------------	--------	---------	-------	--------

Nieuwe orderregels

1		*EOP* Gezamenlijk schriftelijk advies aan de Staat - Prof.dr. A.B. Hoogenboom, Nyenrode Business Universiteit Leveringsdatum 15-SEP-2021	1,00	Euro	10.000,00	10.000,00
---	--	--	------	------	-----------	-----------

Totaalbedrag excl.	Euro	10.000,00
--------------------	------	-----------

BTW hoog	2.100,00
-------------	----------

Totaal bedrag incl.	Euro	12.100,00
---------------------	------	-----------

> **Retouradres:** Postbus 18580 2502EN DEN HAAG

T.R. Tom Ottervanger

(10)(2e)

Nederland

CPI BD/Inkoop

Turfmarkt 147
2511DP DEN HAAG
Postbus 18580
2502EN DEN HAAG

Contactgegevens

T

(10)(2g) imijenv.nl

Aantal pagina's

2

Bestelling

Besteldatum 20-SEP-2021

Hierbij ontvangt u een opdracht voor levering van de hieronder gespecificeerde goederen en/of diensten.

Bestelnummer **40100027781**
Revisie 0
Leveranciersnummer 6600281634
Leveringsvoorwaarden

Afleveradres Bestuursdepartement, DW
Turfmarkt 147
2511DP DEN HAAG
8:00 - 17:30

Factuuradres CFA GVKA t.a.v. Crediteurenadministratie-111
Postbus 10082
3505AB UTRECHT
cfa.kcc@om.nl

*LET OP! Sinds 1 januari 2017 is e-factureren voor alle nieuwe overeenkomsten verplicht!
Raadpleeg uw overeenkomst of deze verplichting ook voor u geldt.*

(OIN): 00000001003214436000

Wij verzoeken u een orderbevestiging met levertijd en bedrag te sturen naar iucjenv@minjenv.nl.

Bij correspondentie over deze bestelling wordt van u verwacht te refereren naar order 40100027781 en de specifieke orderregelnummers. Met vermelding van deze gegevens kan uw factuur sneller verwerkt en betaald worden.

Met vriendelijke groet,

CPI BD/Inkoop

Meer informatie over elektronisch factureren (e-facturatie): www.rijksoverheid.nl/e-facturenJenv

Bestelspecificatie

CPI BD/Inkoop

Date
20-SEP-2021 11:40:07

Ons kenmerk
40100027781

Regel	Artikelnr	Omschrijving	Aantal	Eenheid	Prijs	Bedrag
Nieuwe orderregels						
1		*EOP* Gezamenlijk schriftelijk advies aan de Staat - Prof. mr. T.R. Ottevanger, Universiteit Leiden Leveringsdatum 15-SEP-2021	1,00	Euro	10.000,00	10.000,00

Totaalbedrag excl.	Euro	10.000,00
--------------------	------	-----------

	BTW hoog	2.100,00
Totaal bedrag incl.	Euro	12.100,00

To: DWJZ Parlementair <(10)(2g)@minjenv.nl>
From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Mon 9/20/2021 3:47:14 PM
Subject: RE: Nieuw VKC-verzoek inzake Verzoek om twee onderzoeken inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken aan de Kamer te doen toekomen
Received: Mon 9/20/2021 3:47:14 PM

Ja is goed

Van: DWJZ Parlementair

Verzonden: vrijdag 17 september 2021 16:02

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Onderwerp: FW: Nieuw VKC-verzoek inzake Verzoek om twee onderzoeken inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken aan de Kamer te doen toekomen

Goedemiddag (10)(2e),

Kan ik deze vkc verzoek op jou naam indelen ?

Graag hoor ik van je.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Van: (10)(2g) <(10)(2g)@minjenv.nl>

Verzonden: vrijdag 17 september 2021 15:52

CC: BD-Parlementaire Contactpersonen <(10)(2e)@minjenv.nl>; Info PIV - (10)(2g)@minjenv.nl>; Informatieplein Justitie- (10)(2g)@minjenv.nl>; MVJDBO - DBO <(10)(2g)@minjenv.nl>

Onderwerp: Nieuw VKC-verzoek inzake Verzoek om twee onderzoeken inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken aan de Kamer te doen toekomen

Geachte mevrouw/heer,

Er is een nieuw VKC-verzoek aangemaakt op uw directie inzake "Verzoek om twee onderzoeken inzake de fraudezaak bij Pels Rijcken aan de Kamer te doen toekomen".

Wilt u svp een directie/medewerker koppelen aan dit stuk?

[link naar detailrapport](#) of zoek op ID-nummer 111668

Voor vragen kunt u een mail sturen naar (10)(2g)@minjenv.nl of bellen naar tst. 6002.

Met dank & vriendelijke groet,

(10)(2e)

To: (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) - BD/SG-Cluster (10)(2e) @minjenv.nl;
(10)(2e) @minjenv.nl
Cc: (10)(2e) - BD (10)(2e) @minjenv.nl; (10)(2e) - BD/DFBC/FBC (10)(2e) @minjenv.nl
From: (10)(2e)
Sent: Sun 9/26/2021 3:57:02 PM
Subject: RE: LA
Received: Sun 9/26/2021 3:57:03 PM

Dag (10)(2e), ik probeer voor morgen een overleg in te laten plannen tussen (10)(2e), jou en mij.

Fijne zondag nog allemaal. Groeten (10)(2e)

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: (10)(2e) @minjenv.nl>
Datum: zondag 26 sep. 2021 12:15 PM
Aan: (10)(2e) - 50000908 <(10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e) @minjenv.nl>
Kopie: (10)(2e) - BD <(10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e) - BD/DFBC/FBC <(10)(2e) @minjenv.nl>
Onderwerp: LA

Dag (10)(2e) en (10)(2e),

@ (10)(2e), vanwege de vakantie van (10)(2e) mail ik ook jou in verband met ontwikkelingen en discussies rondom de landsadvocaat nav de fraude door de ex-notaris verbonden aan Pels. Tot voor een paar dagen werd dit dossier getrokken door (10)(2e) DWJZ is verantwoordelijk voor de relatie met de landsadvocaat, bereidt de benoeming voor en onderhoud het contract. (10)(2e) nam destijds met mij contact op toen duidelijk werd dat er een strafrechtelijk onderzoek liep, waarschijnlijk omdat ik destijds als DWJZ zijn benoeming voorbereidde. De vraag wat de fraude door de ex-notaris van Pels zou moeten betekenen voor het instituut landsadvocaat is welbewust bij DWJZ neergelegd. Wel ben ik betrokken vanwege de relatie met de strafzaak en het toezicht op advocaten en notarissen algemeen.

Intussen spreekt Ferd mij erop aan omdat het minder wenselijk is dat (10)(2e) - zeker ook in zijn eigen ogen - zowel het dagelijkse contact met de LA doet over inhoud van zaken en het gewone relatieonderhoud en de discussie over de toekomst. Ik wil graag bespreken hoe we hier verder mee omgaan. Ferd wil graag dat iemand snel op een rij zet wat we op korte termijn moeten vragen van de LA in verband met de integriteit van het kantoor. En dan gaat het, zo besprak ik met hem, om de vraag wat we in redelijkheid kunnen verwachten van het kantoor ook als er voor de toekomst op een andere wijze zou worden voorzien in de rechtsbijstand.

Wat ik wat ingewikkeld vind is dat ik dit niet van een van de DGRR-juristen van DJOA wil vragen omdat het OM via DJOA zo nodig informeert over de strafzaak. Mijn gedachte is toch ook voor het eerste deel in elk geval ook een externe jurist te vragen. Die kan ik dan wel koppelen aan iemand bij DGRR, wat mij betreft dan ook iemand van DWJZ erbij. We zouden kunnen denken aan (10)(2e) Hij is vervroegd met pensioen gegaan maar nog actief als (10)(2e) en andere klussen). Geen idee of hij dit zou willen, lijkt me wel zonder meer geschikt. Hij kan ook goed meedenken over het vervolgtraject. Hoe dan ook moet dit eerste deel snel gebeuren.

@ (10)(2e) kan via DBO een overleg worden ingepland voor maandag? Ik vraag (10)(2e) wel te helpen.

Hartelijke groet,
(10)(2e)
(www.blackberry.com)

Digitale minuut: zaak F.O. - 3085351

Organisatieonderdeel
BD-SG-DWJZ

Behandelaar zaak

(10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Werkstroomeigenaar

(10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

Datum en tijd aangeboden

11-02-2022 om 11:15

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat

Pamirconummers:

Instructie:

Toelichting op documenten: - Nota ter voorbereiding op gesprekken met hoogleraren (voorbereiding 22/9)

Werkstroomverloop

Werkstroom afgesloten

27-09-2021 22:26

Afsluiten - (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

27-09-2021 22:26

Afstemmen - DBO Advies behandeld door (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES

27-09-2021 09:18

Sutkken graag ook via lbabs en fysiek aanleveren. Dank! (10)(2e)

Eindparaaf - Minister van JenV behandeld door Grapperhaus, F.B.J. - (10)(2e)

26-09-2021 20:35

Eindparaaf - SG behandeld door (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES

23-09-2021 16:09

Op verzoek van de pSG doorgezet. Vanavond vindt een vervolgoverleg plaats tussen MJV, SG en DGRR. (10)(2e) DBO

Visie vooraf - DBO Advies behandeld door (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES

21-09-2021 21:42

morgen om 11u voorbespreking

Document 'advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf' toegevoegd door (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

21-09-2021 15:06

Document 'Advies Min JV BH definitief.pdf' toegevoegd door (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

21-09-2021 15:06

Document 'Advies Min JV TRO definitief.pdf' toegevoegd door (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW

21-09-2021 15:06

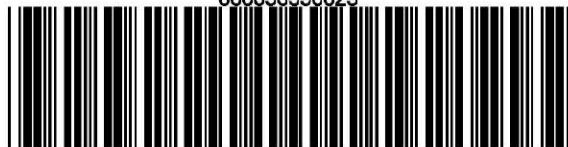

Parafenlijst: zaak F.O. - 3085351

000056550025

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat

Organisatieonderdeel
BD-SG-DWJZ

Behandelaar zaak

(10)(2e)

- BD/DWJZ/JZW

Afstemmen - DBO Advies behandeld door (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES
27-09-2021 09:18

Hoofddocumenten

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat - versie 2 - kenmerk 3546799

Bijlages

advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf - versie 1 - kenmerk 3545939

Advies Min JV TRO definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545921

Advies Min JV BH definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545927

Eindparaaf - Minister van JenV behandeld door Grapperhaus, F.B.J. (10)(2e)
26-09-2021 20:35

Hoofddocumenten

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat - versie 2 - kenmerk 3546799

Bijlages

advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf - versie 1 - kenmerk 3545939

Advies Min JV TRO definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545921

Advies Min JV BH definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545927

Eindparaaf - SG behandeld door (10)(2e) BD/DBO/ADVIES
23-09-2021 16:09

Hoofddocumenten

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat - versie 2 - kenmerk 3546799

Bijlages

advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf - versie 1 - kenmerk 3545939

Advies Min JV TRO definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545921

Advies Min JV BH definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545927

Visie vooraf - DBO Advies behandeld door (10)(2e) - BD/DBO/ADVIES
21-09-2021 21:42

Hoofddocumenten

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat - versie 2 - kenmerk 3546799

Bijlages

advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf - versie 1 - kenmerk 3545939

Advies Min JV TRO definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545921

Advies Min JV BH definitief.pdf - versie 1 - kenmerk 3545927

3546799 - Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies landsadvocaat

Werkstroom 000056550025

Document 3546799

**Deze pagina is nodig om het achterliggende document in DigiJust te kunnen verwerken.
S.v.p. niet beschrijven.**

Minister van Justitie en Veiligheid

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken**
DRB

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

www.rijksoverheid.nl/jenv

Contactpersoon

(10)(2a)

T 070 370 79 11
F 070 370 75 16

Datum
20 september 2021

Ons kenmerk
3546799

nota

Gesprekken met hoogleraren inzake deskundigenadvies
landsadvocaat

Concipiënt

(10)(2a)

Datum/eindparaaf

1 Doel nota

U voor te bereiden op de besprekingen die u heeft met de hoogleraren Ottervanger en Hoogenboom op respectievelijk 28/9 om 17.30u en op 15/10 om 16.00u. Een voorbespreking is gepland op 22/9 om 11.00u.

2 Aanleiding, gevraagde actie(s) en advies

Naar aanleiding van de recentelijk ontvangen adviezen van de heren Ottervanger en Hoogenboom inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat heeft u aangegeven met beide hoogleraren te willen spreken teneinde hen de gelegenheid te geven de adviezen nader toe te lichten en daarvoor nader van gedachten te wisselen.

Samengevat geven de adviezen het volgende aan:

- 1) De cliënt-advocaat relatie tussen Staat en Landsadvocaat (maar ook andere advocaten die de Staat inhuurt) is een bijzondere;
- 2) Het bijzondere karakter is gegeven doordat de relatie beheerst wordt door zes kenmerken:
 - a. Gebondenheid aan algemene beginselen van behoorlijk bestuur,
 - b. Het dienen van het algemeen belang,
 - c. Bijzondere gevoeligheid bij (potentieel) conflicterende belangen,
 - d. Grottere mate van openheid en transparantie dan in reguliere cliënt-advocaat relaties,
 - e. Bijzondere noodzaak van vertrouwelijkheid en veiligheid met het oog op belangen van de Staat (o.m. Staatsveiligheid),
 - f. Bijzondere noodzaak tot betrouwbaarheid (incl. compliance en governance).
- 3) De bijzondere relatie brengt ook specifieke risico's met zich voor de Staat:
 - a. Reputatie en vertrouwen (het handelen van de advocaat kan het aanzien van de Staat raken én het predicaat "landsadvocaat" schept vertrouwen waar ook andere cliënten op vertrouwen),

- b. Financieel (niet alleen kan de Staat rechtstreeks worden benadeeld, ook de stabiliteit en solvabiliteit van het kantoor zijn van belang voor de Staat bij gebrek aan effectief "plan b").
- 4) Met het oog op de bijzondere kenmerken van de relatie en de daaraan verbonden risico's concluderen de hoogleraren dat het contract te beperkt is om deze risico's voldoende te mitigeren en zij adviseren beiden in de overeenkomst en/of in overleggen aandacht te besteden aan:
 - a. Bedrijfsvoering en beheersmaatregelen,
 - b. Potentiele belangenconflicten (bijvoorbeeld komen tot centralisatie van het acceptatiebeleid binnen het kantoor)
 - c. "plan b" voor het geval de (financiële) continuïteit van het kantoor in geding kan komen,
 - d. Informatiebeveiliging,
 - e. Positie LA als of vergelijkbaar met 'vitale infrastructuur' (hetgeen het nu niet is),
 - f. Verbeterde en meer gestructureerde communicatie met de LA vanuit de Staat.
- 5) Geadviseerd wordt op deze punten eisen en verantwoordingsverplichtingen vast te leggen.
- 6) Prof. Hoogenboom voegt eraan toe dat ook het Kb uit (thans) 1965 dient te worden herzien. Hij roept op door middel van het herzien van het besluit de LA opnieuw in te richten en te legitimeren. Hij geeft aan dat daarbij aan de volgende punten aandacht kunnen worden betrokken:
 - a. Het toelichten van de keuze voor het (al dan niet) huidige systeem (en bijvoorbeeld niet aanbesteden),
 - b. Het ontkoppelen van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat,
 - c. De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken,
 - d. Het instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat
 - e. Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;
 - f. De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over de bedrijfsvoering (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging).

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken
DRB**

Datum
20 september 2021

Ons kenmerk
3546799

Ik geef u in overweging in de gesprekken:

- 1) Een toelichting op het advies (en evt. de totstandkoming ervan) te vragen;
- 2) Specifiek kan nadere toelichting worden gevraagd op de aspecten:
 - a. Scheiding advies en procespraktijk en ervaringen uit/vergelijkingen met de accountancy
 - b. Legitimiteit en politieke gevoeligheid
(In de paragraaf over "algemeen belang" wordt gesteld dat "De politieke gevoeligheid van dossiers waarin de landsadvocaat optreedt maakt dat de legitimiteit van de Staat in het geding kan komen." Hoe ziet men dat?)
 - c. Vertrouwelijkheid en veiligheid
(wat zijn hieromtrent de bevindingen en aandachtspunten? Bijvoorbeeld ten aanzien van gegevensverwerking)
 - d. Betrouwbaarheid
(met name op het punt van de mogelijke belangenverstrengelingen kan gevraagd worden wat hun waarnemingen zijn en hoe ze dat wegen)

- e. Het al dan niet herzien van het besluit uit 1965 en het Instituut Landsadvocaat (Waarom is het herzien wel of niet nodig? hoe wordt aangekeken tegen de verschillende (soms ook tegenstrijdige) opties die worden geschetst in het advies van prof Hoogenboom? Wat zou een verstandige aanpak voor de toekomst zijn om die vragen te adresseren?)

3) Betrokkenen zeer te bedanken voor hun inzet, inzicht en bestede tijd.

3 Toelichting op het advies

De gesprekken zijn bedoeld om inzichten op te doen die helpen bij de verdere aanpak en besluitvorming.

4 Dilemma's

nvt

5 Politieke en bestuurlijke context

Kamerbrief 14 augustus 2021: "Zoals aangegeven in de brief van 14 juli jl. aan uw Kamer zal ik de komende periode benutten om de resultaten van de verschillende onderzoeken en de verbetermaatregelen van het kantoor te bestuderen en daarover ook nader contact te hebben met de Landsadvocaat. Ik wil mij daarbij ook meer in detail laten inlichten over de verbetermaatregelen en de implementatie daarvan.

De verbetermaatregelen zullen ook worden beoordeeld in samenhang met het externe deskundigenadvies over de vraag wat passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering zijn die de Staat als cliënt kan stellen aan (het kantoor van) de Landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat. In de brief van 8 juli jl. gaven de Minister voor Rechtsbescherming en ik aan dat wij als criterium voor het beantwoorden van de vraag of de Landsadvocaat belangen van de Staat kan behartigen, hanteren of de betrouwbaarheid van deze dienstverlening op dit moment en voor de voorzienbare toekomst voldoende gewaarborgd is. Ik streef ernaar, uw Kamer over de appreciatie van de bevindingen als cliënt, de eventuele implicaties van de bevindingen en het externe advies zo spoedig mogelijk in het najaar uitgebreid in te lichten."

Kamerbrief 8 juli 2021: "Het advies zal ik ook met uw Kamer delen."

6 Communicatie

Nvt

7 Afstemming

Nvt

8 Bijlagen

- 1) Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat, Prof. Tom Ottervanger, d.d. 31 augustus 2021
- 2) Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat, Prof. Bob Hoogenboom, d.d. 1 september 2021
- 3) Vergelijkingsversie adviezen

**Directie Wetgeving en
Juridische Zaken
DRB**

Datum
20 september 2021

Ons kenmerk
3546799

3545921 - Advies Min JV TRO definitief.pdf

Werkstroom 000056550025

Document 3545921

**Deze pagina is nodig om het achterliggende document in DigiJust te kunnen verwerken.
S.v.p. niet beschrijven.**

Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat

Prof. Tom Ottervanger

31 augustus 2021

1. Inleiding

Het kantoor Pels Rijcken waaraan zowel advocaten als notarissen zijn verbonden heeft als kantoor van de advocaat aan wie bij Koninklijk besluit de titel 'landsadvocaat' is verleend, een bijzondere positie. Het kantoor is in opspraak geraakt door binnen het kantoor gepleegde fraude welke mede vanwege die bijzondere positie veel aandacht heeft gekregen in de politiek en de media. De fraudekwestie is de aanleiding geweest voor dit advies.

Naast de praktijk voor de Staat (inbegrepen bij voorbeeld de belastingdienst en het Openbaar Ministerie), de zogenoemde 'landspraktijk' of 'Staatspraktijk' waarop de titel landsadvocaat betrekking heeft, wordt Pels Rijcken veelvuldig ingeschakeld door provincies, gemeenten en bv publiekrechtelijke toezichthouders waarbij het 'gezag' van de landsadvocatuur een rol kan spelen.

Het merendeel van de juridische aangelegenheden wordt voor wat betreft de Staat binnen de Ministeries zelf afgehandeld. Wanneer zaken worden uitbesteed is de Staat vrij in de keuze van een advocaat, maar met name om de eenheid in vertegenwoordiging te bevorderen wordt het van belang geacht dat niet in elke procedure een ander kantoor de belangen van de Staat behartigt. Daarom wordt de Staat in beginsel zoveel mogelijk door hetzelfde advocatenkantoor bijgestaan ¹

Het grootste deel van de zaken waarin Pels Rijcken wordt ingeschakeld betreft civiele procedures waarin vertegenwoordiging door een advocaat wettelijk verplicht is. Naast deze civiele procedures, wordt het kantoor soms ook ingeschakeld in bestuursrechtelijke zaken met name daar waar de bijzondere expertise van de landspraktijk en uniformiteit in de behandeling gewenst is.

Opdracht

Aan ons is voor een deskundigenadvies de volgende vraag voorgelegd:

¹ Ca twee-derde van de kosten van externe juridische bijstand – niet uitsluitend advocatuurlijke of notariële bijstand – betreft het kantoor van de landsadvocaat. Vragen van het lid Groothuizen (D66) aan de Minister voor Rechtsbescherming over *procedeergedrag van de rijksoverheid* (ingezonden 20 augustus 2019).

Antwoord van Minister Dekker (Rechtsbescherming) (ontvangen 2 oktober 2019) Zie ook Aankomst Handelingen, vergaderjaar 2018–2019, nr. 3930. In 2018 gaf de Staat 25 miljoen euro uit voor het inhuren van de landsadvocaat. In 2017 was dat 23 miljoen euro. Het ministerie van Justitie en Veiligheid geeft in 2018 5,5 miljoen en het ministerie van Defensie 4,7 miljoen euro. Andere overheden doen minder vaak een beroep op de landsadvocaat.

wat zijn passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering die de Staat als client kan stellen aan (het kantoor van) de landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat?

Anders dan de (lopende) onderzoeken van Deloitte/Van Doorne, het kantoor Pels Rijcken zelf, de Deken in Den Haag, het BFT en het Openbaar Ministerie en, meer in het algemeen, de onderzoeken van onafhankelijke toezichthouders naar de kwaliteit en het functioneren van het toezicht en de WODC onderzoeken betreffende de advocatuur, is de opdracht niet een reconstructie van de fraude te maken of het toezicht op advocatuur en notariaat tegen het licht te houden.

Centraal staat de wijze waarop de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat, en zijn kantoor, is vormgegeven. Formeel is dat op dit moment op basis van Koninklijke besluiten uit 1965 en 2018 en de overeenkomst tussen landsadvocaat Reimer Veldhuis en de Staat uit 2018. De Minister van Justitie en Veiligheid (hierna: ‘de Minister van Justitie’ of ‘de Minister’) is als *primus inter pares* van de overheidsinstellingen die gebruik maken van de diensten van de landsadvocaat direct verantwoordelijk en eerste aanspreekpunt voor de relatie.

Het kantoor van de landsadvocaat is daarnaast uiteraard onderworpen aan een generiek systeem van regelgeving en toezicht voor zowel advocatuur als notariaat waarvoor de Minister van Justitie politiek verantwoordelijk is. Feitelijk zijn evenwel de KNB en de NOvA verantwoordelijk voor beleid, beroepsregels en handhaving binnen een stelsel dat gekenmerkt wordt door zelfregulering. De KNB en de NOvA stellen de gedrags- en beroepsregels vast, het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB, het Bureau Financieel Toezicht (BFT) dat als zelfstandig bestuursorgaan toezicht houdt op financiën, de kwaliteit en de integriteit van het notariaat, en de Dekens. Zowel het notariaat als de advocatuur kent tuchtrechtspraak. De Minister heeft een indirecte relatie tot dit generieke systeem van toezicht en handhaving.

Naast de formele grondslagen hebben wij aandacht besteed aan de manier waarop de communicatie, het overleg, tussen ‘opdrachtgever’ en ‘opdrachtnemer’ in de praktijk gestalte krijgt.

Werkwijze

Wij hebben op basis van anonimiteit vertrouwelijke gesprekken gevoerd met diverse (in)direct betrokkenen binnen de overheid, het notariaat/de advocatuur, de rechtspraak, Pels Rijcken en de academische wereld.

Wij hebben open bronnen over de fraudezaak en het generieke systeem van toezicht bestudeerd, evenals Kamervragen en -antwoorden, wetenschappelijke publicaties, onderzoeksjournalistiek en (recente) beleidsvoornemens van de NOvA, het College van Toezicht op de Advocatuur en de KNB naar aanleiding van de fraude bij Pels Rijcken.

Speciale aandacht hebben wij ook gegeven aan de Kamerbrief van 13 maart 2020 *'Aanbesteding betalingsverkeer – Ernstige beroepsfout en MVO'*. Hierin worden aanvullende eisen gesteld aan opdrachtnemers van de Staat op het terrein van de financiële dienstverlening. Doelstelling was te bezien of er overeenkomsten of verschillen zijn met de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Wij hebben kennis genomen van de discussie over hervormingen van de accountancy. Hier spelen discussies over de scheiding van advisering en de controlepraktijk en is gekozen om in raden van bestuur niet-accountants aan te stellen.²

Wij hebben geen inzage gekregen in de diverse lopende onderzoeken. Wel is in algemene zin over de inhoud gepraat met betrokken gesprekspartners. Centraal in die gesprekken stonden inzichten die mogelijk relevant zouden kunnen zijn voor onze opdracht.

In gesprekken (evenals in het maatschappelijk debat) lopen verschillende onderwerpen door elkaar: de (on)wenselijkheid van de gepercipieerde monopolie positie van de landsadvocaat, elementen van de concrete fraudezaak, de 'sterkte' van het BFT, het stelsel van generiek toezicht in het algemeen (en onderdelen daarvan zoals de kwaliteit van het toezicht door bijvoorbeeld de dekens).³ Onze specifieke opdracht laat niet toe al deze kwesties te behandelen. Maar we kunnen er ook op onderdelen niet altijd aan voorbij gaan.

2. De positie en praktijk van de landsadvocaat

De formele positie

² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/corporate-governance/toezicht-op-accountants>. Zie ook: <https://fd.nl/ondernemen/1394382/hoekstra-plaatst-veel-meer-accountants-onder-verscherpt-toezicht>

³ Vergelijk ook de diversiteit in de Kamervragen die over de fraudezaak gaan.

Bij Koninklijk besluit van 2 april 1965 is het Koninklijk besluit van 1 augustus 1879 ingetrokken en een nieuwe regeling inzake de landsadvocatuur vastgesteld. Artikel 2 bepaalt dat aan de advocaat die geregeld voor de Staat als zodanig optreedt, de titel van landsadvocaat kan worden verleend en dat die verlening te allen tijde kan worden ingetrokken. Ingevolge artikel 3 kan de Minister van Justitie, na overleg met de landsadvocaat, aan andere advocaten de titel van plaatsvervangend landsadvocaat verlenen.

Bij Koninklijk besluit van 27 juni 2018 is de titel per 1 september 2018 verleend aan mr R.W Veldhuis. De landsadvocaat is een 'gewone' zelfstandig gevestigde advocaat, geen ambtenaar of bestuurder, met (onder meer) de Staat als cliënt.

Op grond van artikel 10 van Richtlijn 2014/24/EU (geïmplementeerd in de Aanbestedingswet 2012) geldt geen aanbestedingsplicht voor bepaalde specifieke overheidsdiensten inbegrepen juridische diensten. Het HvJ EU heeft, gelet op de bijzondere aard van juridische dienstverlening in het algemeen en met name ten behoeve van de overheid wanneer publieke belangen een rol spelen, de geldigheid van artikel 10 bevestigd (ECLI:EU:C:2019:472)⁴ (toelichting TRO: zoals ik schreef, de geldigheid staat 110% vast, zo heeft de hoogste rechter beslist, enige wat men kan doen is zeggen dat Nederland onverplicht een systeem van aanbesteding zou moeten invoeren enz, dat heb ik in de voetnoot verwoord als 'wenselijk')

Tussen de Staat en de landsadvocaat is bij overeenkomst (per 1 september 2018) bepaald dat *'(de landsadvocaat) zich verbindt zijn kantoor zodanig in te richten dat de zaken van de Staat door hem of zijn kantoorgenoten naar behoren kunnen worden behandeld'* (artikel 1.2). Hij is *'..op grond van de belofte, door hem als advocaat afgelegd, verplicht tot geheimhouding met betrekking tot zaken die hij voor de Staat behandelt'* (artikel 1.3).

De overeenkomst geeft de landsadvocaat geen 'recht' op inschakeling door de Staat. Wel is vastgelegd dat de landsadvocaat geen zaken zal aannemen voor derden waarbij het risico bestaat dat de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden (artikel 2).

⁴ De wenselijkheid wordt betwist in het maatschappelijk debat naar aanleiding van de fraudezaak <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/03/pels-rijcken-kan-onder-geen-enkel-beding-landsadvocaat-blijven-a4053478> Zie ook: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/12/is-het-tijd-voor-een-andere-landsadvocaat-en-is-die-te-vinden-a4054614> en <https://fd.nl/ondernemen/1407347/kan-pels-rijcken-bedrijven-en-burgers-nog-wel-de-maat-nemen>

De overige bepalingen zijn betrekkelijk algemeen van aard en betreffen de inrichting van een zogeheten 'helpdesk', het delen van kennis, deurenadministratie, declaratiebeleid, beroepsaansprakelijkheid, toegang tot een portal. Waar relevant zal deze overeenkomst hieronder nader ter sprake komen.

De 'landspraktijk'.

De landspraktijk bestaat uit een (civiele en bestuursrechtelijke) procespraktijk en een adviespraktijk. Vaak in verwerende positie wordt voor de Staat geprocedeerd over een veelheid van onderwerpen, bij voorbeeld inzake aansprakelijkheid (onrechtmatige overheidsdaad), contractenrecht, nadeelcompensatie, subsidieregelingen, onderwijsrecht, gereguleerde sectoren, mensenrechten, klimaat maatregelen, rechtspositie van ambtenaren, beslag en executie (waaronder in strafvorderlijk kader), geschillen in de justitiële keten (inzet dwangmiddelen, tenuitvoerlegging, penitentiair recht en internationale rechtshulp in strafzaken), vreemdelingenrecht, ruimtelijke ordening, aanbestedingen, privacy en gegevensuitwisseling (AVG, politiegegevens, justitiële en strafvorderlijke gegevens en gegevens van inlichtingendiensten), Europees recht (landbouw, staatssteun, mededinging), publiek/private samenwerking.

De adviespraktijk, advocatuur en notariaat, betreft eveneens een veelheid aan onderwerpen, waaronder de hiervoor genoemde en bijvoorbeeld staatsdeelnemingen, de informatieverplichtingen van de regering, de comptabiliteitsregelgeving. Het advieswerk bevat naast het opstellen van concrete juridische adviezen ook het meedenken met ambtenaren over de aanpak van een bepaalde problematiek. Zo is in het voorbije jaar geadviseerd over de verenigbaarheid van mogelijke coronamatregelen met het EVRM en de Grondwet en de aanpak van corona in penitentiaire inrichtingen. Waar nodig wordt samengewerkt met het notariaat of worden werkzaamheden zelfstandig door het notariaat verricht. Bij voorbeeld de begeleiding in het kader van rechtspersonen waarbij de Staat betrokken is als aandeelhouder of contractspartij, verdeelvraagstukken bij radiofrequenties door middel van loting, door de Staat geïnitieerde aan- en verkoopprocedures van vastgoed.

3. Een bijzondere relatie

Als boven aangegeven is geen sprake van een wettelijk of contractueel verankerd monopolie, noch heeft de landsadvocaat een quasi-exclusieve status. Dat neemt niet weg dat zijn positie, en daarmee die van zijn kantoor, ten opzichte van de Staat, en indirect evenzeer ten opzichte van lagere overheden en publiekrechtelijke organisaties, een speciale is. In zekere zin is sprake van een bevoorrechte positie maar wel één die permanent ‘verdiend’ moet worden door de vertrouwensrelatie en de kwaliteit en prijs van de dienstverlening in zake zowel advisering als procesvoering.

De relatie tussen de Staat en de landsadvocaat wordt gelet op de publieke functie van de Staat en het karakter van de dossiers die door het kantoor worden behandeld, gekenmerkt door verschillende elementen die hierna kort de revue zullen passeren.

Wij hebben het gewicht van elk van die elementen niet afzonderlijk gewogen maar, tezamen, vormen zij ons inziens voldoende reden de relatie als een bijzondere te kwalificeren. In dat verband menen wij dat in aanvulling op de voor advocatuur en notariaat geldende en periodiek aangescherpte generieke eisen, de Staat, als client, bepaalde voorwaarden kan en behoort te stellen op het gebied van bedrijfsvoering en praktijkuitoefening die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

Algemene beginselen behoorlijk bestuur

In de eerste plaats is essentieel dat het handelen van de overheid c.q. de Staat wordt getoetst aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De draagwijdte zal van dossier tot dossier verschillen en de beginselen zullen niet altijd als zodanig worden benoemd maar de landspraktijk zal daar vrijwel altijd rekening mee moeten houden.

Kennis, over de hele breedte van de praktijk, van leerstukken over de beoordelingsruimte van de Staat, en van het staatsrecht, en ruime ervaring met deze problematiek is cruciaal voor de landspraktijk. Het kantoor is mede daardoor snel inzetbaar en door de intensiteit van de samenwerking zijn de lijnen met de Staat kort.

Algemeen belang

Bijzonder aan de landspraktijk, in het verlengde van het voorgaande, is verder dat de Staat als cliënt het ‘algemeen belang’ (of ‘publiek belang’) dient. Dat vertaalt zich in de advisering en in de standpunten die namens de Staat worden ingenomen in juridische procedures en in de wijze waarop die procedures

worden gevoerd. Bij het zoeken naar een inhoudelijke oplossing speelt dikwijls de vraag wat die zou betekenen voor andere gevallen. Bij het voeren van verweren moet in acht worden genomen of die in lijn zijn met verweren van de Staat in andere gevallen en of ze passen in de politieke en beleidsmatige lijnen van het betrokken departement.

Het publieke belang speelt altijd mee, ook al is dat in het ene geval explicieter en met een zwaarder gewicht dan in het andere geval (bij voorbeeld kwesties inzake MH17, zorgplicht kroongetuigenbescherming, schadeloosstellingen ‘Sebrenica’, asielprocedures, klimaatjurisprudentie). De politieke gevoeligheid van dossiers waarin de landsadvocaat optreedt maakt dat de legitimiteit van de Staat in het geding kan komen.

Conflicterende belangen

Conflicterende belangen vormen voor iedere advocaat een belangrijk thema, voor de landsadvocaat ligt dit onderwerp extra gevoelig. Steeds zal bij het aannemen van zaken voor andere cliënten (inbegrepen lagere overheden en semipublieke instellingen) dan de Staat de vraag voorliggen of de cliënt in potentie tegenover de Staat komt te staan dan wel of in een procedure tegen een ander dan de Staat, of bij advisering, een standpunt moet worden ingenomen dat mogelijk de belangen van de Staat kan schaden (inbegrepen in lezingen en publicaties).

Openbaarheid, transparantie

De landspraktijk onderscheidt zich ook op een ander punt, verwant aan de voorgaande punten, van de ‘gewone’ advocatuur. In de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag is aangekondigd dat het kabinet met ingang van 1 juli 2021 adviezen van de landsadvocaat aan de Kamer zal verstrekken voor zover die niet zien op procedures, maar het karakter hebben van ‘algemene juridische beleidsadviezen’ (dit geldt ook voor adviezen aan de Staat van advocaten van andere kantoren).

Overigens ziet het grootste deel van adviesaanvragen op procesadviezen. Ook dergelijke adviezen worden – vertrouwelijke verstrekking daargelaten - aan de Kamer verstrekt indien na afloop van een procedure het procesbelang of een ander belang van de Staat daar niet meer aan in de weg staat.

Vertrouwelijkheid, veiligheid

Vertrouwelijkheid, en daarmee beveiliging van gegevens, speelt voor elk advocaten- en notariskantoor. Vanwege de staatveiligheid en de politieke gevoeligheid van dossiers heeft dit voor de landspraktijk een extra dimensie. Voorbeelden zijn dossiers gerelateerd aan de positie van informanten en kroongetuigen, gegevens van inlichtingendiensten. Een aantal opdrachten raakt aan het begrip nationale veiligheid zoals deze is gedefinieerd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Betrouwbaarheid

Vanwege de veelal publieke belangen in dossiers en het feit dat de kosten van de landsadvocaat uit de publieke middelen worden betaald, mag de burger verwachten dat de Staat zijn adviseurs met zorg kiest. Geloofwaardigheid, betrouwbaarheid en reputatie zijn cruciaal.

Professionele betrouwbaarheid wordt in de eerste plaats geschraagd door de normen en waarden neergelegd in de sectorspecifieke wet- en regelgeving voor het notariaat en de advocatuur en meer specifiek in de gedrags- en beroepsregels van de KNB en de NOvA. Zo zijn advocaten aan tuchtrechtspraak onderworpen en gebonden aan hetgeen bepaald is bij of krachtens de Advocatenwet, de verordeningen van de NOvA, en de Wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Het normatieve kader bestaat uit de advocateneed, de in de Advocatenwet opgenomen ‘kernwaarden van de advocatuur’, waaronder ‘integriteit’ en ‘vertrouwelijkheid’, wettelijke tuchtnormen en gedragsregels.

Professionele betrouwbaarheid heeft niet alleen betrekking op algemene normatieve en juridische vorming en kwaliteitseisen welke samenhangen met het beroep. Individuele beroepsbeoefenaars dienen van onbesproken gedrag te zijn⁵. Persoonlijke betrouwbaarheid en integriteit zijn noodzakelijk maar niet voldoende. Ook de organisatie waarbinnen professionals werken dient zodanig te zijn ingericht dat macht en tegenmacht zijn geborgd, ook wel gevat onder de noemer ‘governance’.

Governance heeft betrekking op de wijze van besturen, gedragscodes en het toezicht op organisaties. De kwaliteit van administratieve processen en de interne controle daarop is wezenlijk (compliance, vier-ogenprincipe etc.).

⁵ Zo is er gedragstoezicht door de Nederlandsche Bank in de financiële wereld en zijn er veiligheidsonderzoeken door de AIVD van personen die een vertrouwensfunctie vervullen (op grond van de Wet veiligheidsonderzoeken). De Staat stelt aan organisaties en individuele functionarissen eisen op het vlak van eerlijkheid, onafhankelijkheid, loyaliteit, integriteit en veiligheidsbewustzijn.

Governance omvat ook cultuuraspecten zoals bij voorbeeld een ‘open cultuur’ waarin tegenspraak mogelijk is. Onafhankelijkheid (van raden van commissarissen/toezicht, interne controle, compliance, vertrouwensfunctionarissen) vormt de hoeksteen van governance.

4. Risico's voor de Staat

De Staat loopt bij de inschakeling van advocaten en notarissen een aantal risico's die elk voor zich – en in combinatie – de publieke zaak schade kunnen toebrengen. Voor een belangrijk deel vloeien die risico's voort uit de hierboven kort aangeduide bijzondere aspecten van de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Reputatierisico's

Reputatierisico's kunnen ontstaan door beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen niet alleen door de landsadvocaat zelf maar ook door een partner of werknemer van het kantoor Pels Rijcken. Zo stelde de Haagse deken vast dat er weliswaar sprake is van ‘exclusief notariële fraude’ maar dat het vertrouwen in en het aanzien van de advocatentak in het geding is. De beeldvorming is bepalend.

Het notariaat en de advocatuur zijn formeel verschillende entiteiten maar de fraudeur was bovendien bestuursvoorzitter en het notariaat en de advocatuur van Pels Rijcken vormen naar buiten toe één organisatie. Zo is weliswaar het notariaat verantwoordelijk voor het onderbrengen van de belangen van bewindslieden bij hun aantreden en speelt de landsadvocaat geen rol, het is ‘het kantoor van de landsadvocaat’ dat zich hier mee bezighoudt.

Het publieke vertrouwen in Pels Rijcken is geschaad. Daardoor heeft niet alleen het kantoor maar in deze bijzondere constellatie van de landsadvocatuur ook de Staat reputatieschade opgelopen.

De kwaliteit van client-acceptatie procedures is relevant voor de Staat gelet op potentiële belangenconflicten, in ruime zin, als hierboven aangeduid. Bovendien kan de Staat reputatieschade oplopen als andere cliënten in opspraak komen in relatie tot de dienstverlening van het kantoor. Hier past dus grote zorgvuldigheid.

Reputatierisico's kunnen verder ontstaan door datalekken of vormen van economische of politieke spionage door onder andere statelijke actoren. De landsadvocaat levert diensten aan de Staat in politiek gevoelige dossiers. De databaseveiliging is van belang voor Pels Rijcken maar in het verlengde daarvan evengoed voor de Staat.

De afgelopen jaren hebben zich binnen het notariaat en de advocatuur cyber incidenten voorgedaan.⁶

De reputatie van de Staat kan eveneens worden geschaad door (een schijn van) belangenverstrengeling. In de fraudezaak is gewezen op het benoemen door de fraudeur van oud-vennoten in het bestuur van (fictieve) stichtingen. Breder wordt door de KNB opnieuw aandacht gegeven aan de actualisering van de verplichting om als (kandidaat)notaris nevenfuncties op te geven.

Een schijn van belangenverstrengeling kan zich ook voordoen door de combinatie van verschillende rollen van de Landsadvocaat: advisering en procesvoering. De landsadvocaat zal gelet op zijn bijzondere positie hoe dan ook waakzaam moeten zijn voor belangentegenstellingen bijvoorbeeld in een niet ondenkbeeldige situatie dat de landsadvocaat wordt ingeschakeld in een kwestie waar politieke belangen haaks kunnen staan op het algemeen belang.

Financiële risico's

Vanwege beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen kan de Staat een financieel risico lopen.

De Staat kan direct benadeelde zijn in een fraudezaak zoals nu, in relatief beperkte mate, het geval lijkt te zijn. De Staat kan bovendien financiële schade lijden als de financiële stabiliteit van Pels Rijcken onder druk zou komen te staan. De stabiliteit en soliditeit van Pels Rijcken is van belang voor de continuïteit van de dienstverlening aan de Staat nu de Staat immers op een groot aantal beleidsterreinen voor advisering en procederen nauw vervlochten is met het kantoor.

De Staat kan ook schade ondervinden met betrekking tot de urenverantwoording en de declaraties.

⁶ https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/653680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland en [Hackers kraken mailbox van twee Nederlandse advocatenkantoren \(quotenet.nl\)](https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/653680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland) Een goed voorbeeld van samenwerking en preventie <https://www.advocatie.nl/nieuws/veertien-kantoren-werken-samen-in-strijd-tegen-cybercrime-via-legal-isac/> zien we in dit initiatief waarin 14 kantoren met de overheid samen optrekken.

5. De contractuele en communicatieve relatie Staat/Landsadvocaat

De bepaling in de overeenkomst die de landsadvocaat verplicht zijn kantoor *‘zodanig in te richten dat de zaken van de Staat naar behoren kunnen worden behandeld’* (artikel 1.2) is zeer algemeen van aard. Hieronder gaan wij in op onderwerpen die in de toekomst ons inziens aandacht verdienen in de overeenkomst zelf dan wel als afgeleide daarvan in het overleg tussen de Staat en Pels Rijcken.

Bedrijfsvoering, beheersmaatregelen

Pels Rijcken heeft geconstateerd dat de bedrijfsvoering en governance verbeteringen behoeven. Hiertoe is op 28 juni 2021 een raamwerk vastgesteld gericht op de *“verdere professionalisering van het risico en compliance management”*. Dit stuk dient als kader om op korte termijn projectmatig verbeteringen door te voeren onder meer ter zake van risicomanagement en compliance.⁷

De deken van Den Haag wijst op *‘tekortkomingen in de kantoororganisatie’*.⁸ Het College van Toezicht Advocatuur benoemt het belang van de bedrijfsvoering: *‘De casus roept vragen op over de governance en controlemechanismen binnen het kantoor en het toezicht uit hoofde van onder meer de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dat in belangrijke mate op die interne mechanismen behoort te kunnen steunen.’*⁹

Eerder dit jaar zijn binnen Pels Rijcken procedures rondom derdengeldrekeningen aangescherpt. De controle op de toepassing van de beheersmaatregelen is verscherpt. Ook de maatregelen zelf zijn uitgebreid, zoals op de volgende punten:

- Bij de uitbetaling van grote bedragen (of meerdere kleinere bedragen aan één partij) wordt bij de cliënt/begunstigde een telefonische bevestiging van de juistheid van de

⁷ Doelstellingen zijn het versterken van een ‘modern’ risicomanagement-en compliance-systeem en -werkwijze, dat past bij Pels Rijcken, gedragen wordt en effectief is; verhogen van het risico-en controle bewustzijn van alle medewerkers, waarbij gedrag en sociale veiligheid op organisatorisch en individueel niveau als uitgangspunt worden genomen; het sluiten van de “Plan-Do-Check-Act” (PDCA) managementcyclus door het versterken van een review functie en continue gestructureerd verbeteren van de interne werkwijze en waarborgen dat er vertrouwen is in het risico-, en compliance management bij interne en externe stakeholders.

⁸ [Haagse deken: geen betrokkenheid Pels Rijcken-advocaten bij fraude notaris Oranje - Advocatie](#)

⁹ <https://www.collegevantoezichtnova.nl/publicaties/persbericht-en-nieuws/>

voorzien overboeking gevraagd. Dat voorkomt dat een vervalsing tot uitbetaling kan leiden;

- De (kandidaat-)notarissen krijgen dagelijks een overzicht van alle mutaties op de derdengeldenrekeningen zodat zij elkaar controleren en fraude verder wordt bemoeilijkt;
- Escrow-dossiers mogen alleen nog in behandeling worden genomen met toestemming van het bestuur. In dat geval kunnen additionele risico-mitigerende maatregelen worden getroffen zoals de inhoudelijke betrokkenheid van een tweede notaris;
- Er wordt regelmatig mede met behulp van openbare bronnen gecontroleerd of (kandidaat-)notarissen bestuursfuncties vervullen bij voor kantoor niet bekende stichtingen (of andere rechtspersonen) om misbruik daarvan te voorkomen.

Het kantoor heeft een *compliance officer* aangesteld die onder meer op regelmatige basis controleert of de regels voor het beheer van derdengelden worden toegepast en de derdengeldenposities juist zijn. De compliance officer rapporteert aan het bestuur.

De derdengeldrekeningen zijn 'slechts' een onderdeel van de governance. Het beleid en de organisatorische inrichting ten aanzien van fraude, witwassen, integriteit en databeveiliging (zie verder) zullen conform het ontwikkelde raamwerk worden aangescherpt.

Het raamwerk ter verdere professionalisering besteedt eveneens aandacht aan de 'cultuur' van het kantoor door middel van de introductie van een gedragscode, dialoogsessies en de verbetering van de functies van de vertrouwenspersoon, van de samenwerking advocatuur/notariaat en van de structuur van de cliëntenrelatie.¹⁰

Dit is in lijn met aandacht voor 'cultuur' door de Nederlandsche Bank, de AFM, de NBA en brancheverenigingen als de KNB en de NOVA. Er is de afgelopen jaren breed inzicht ontstaan dat meer wet- en regelgeving en gedragscodes belangrijk maar niet genoeg zijn.¹¹

¹⁰ Pels Rijcken wordt in het onderzoek van de deken van Den Haag geschetst als 'een gesloten organisatie met weinig ruimte voor tegenspraak' en waar weinig wordt gesproken over integriteit.

¹¹ 'De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op het gedrag van bestuurders en commissarissen van financiële instellingen, op de cultuur, en op de manier waarop instellingen zijn georganiseerd en worden aangestuurd. Dit laatste noemen we governance. Dit doen we omdat één van de lessen uit crises en grote incidenten in de financiële sector is dat governance, gedrag en cultuur van grote invloed kunnen zijn op de soliditeit, het risicoprofiel en de integriteit van de instelling', zie www.dnb.nl/betrouwbare-financiele-sector/toezicht-op-financiele-instellingen/toezicht-op-governance-gedrag-en-cultuur/ Aandacht voor cultuur wordt van belang geacht in organisaties waarin sprake is van een sterke hiërarchie, carrièrepatronen die

In paragraaf 7 gaan wij nader in op de vraag of en in hoeverre het aanbeveling verdient in de overeenkomst, bij wijze van uitwerking van artikel 1.2, expliciet te voorzien in nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van risico en compliance management en verwante thema's.

Belangenconflicten

Artikel 2 van de overeenkomst bepaalt onder meer dat geen zaken zullen worden aangenomen waarbij *'..in het kader van de behartiging van de belangen van deze derden de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden'*. Het raamwerk stelt vast dat dit beleid wordt aangescherpt. De keuzes worden op verschillende afdelingen voor verschillende cliënten gemaakt. Centralisering van het acceptatiebeleid wordt nagestreefd.

Declaratiebeleid

Ingevolge artikel 4 worden declaraties ingediend bij de minister door of namens wie de opdracht is verstrekt, waarbij een specificatie wordt gegeven van de bestede uren, de vermelding van de aard van de werkzaamheden en de personen die de werkzaamheden hebben verricht. De Staat heeft geen centraal overzicht van werkzaamheden en de daaraan verbonden kosten.

De accountant van het kantoor verklaart in het kader van de controle over een boekjaar dat over dat boekjaar de urenadministratie deugdelijk was ingericht. Door middel van een goedgekeurde jaarrekening dient Pels Rijcken jaarlijks publiekelijk financiële verantwoording af te leggen. Er is ons niet gebleken dat de Staat beschikt over een 'plan B' mocht de continuïteit van het kantoor in het geding zijn.

Informatiebeveiliging

De landsadvocaat heeft met een onderdeel van de Staat – de sector Juridische Zaken van het Ministerie van Justitie - in 2017 bij wijze van proef de toegang van ambtenaren tot een digitaal platform (*portal*) aangeboden dat in stand wordt gehouden door een Engels bedrijf 'HighQ'. Deze proef is gestopt.

De landsadvocaat was met HighQ overeengekomen dat zij passende technische en organisatorische beveiligingsmaatregelen treft om de data te beschermen tegen verlies of enige vorm van onrechtmatige verwerking. De landsadvocaat

daarop zijn geënt in combinatie met commerciële belangen van maatschappen (accountancy, notariaat en advocatuur).

had toegezegd de Staat zo spoedig mogelijk te informeren over een geconstateerd datalek, of een ernstig vermoeden daarvan, en te voldoen aan de meldplicht van artikel 33 Algemene Verordening gegevensbescherming aan de Autoriteit Persoonsgegevens en de betrokkenen.

Het valt op dat in de overeenkomst de databeveiliging is geregeld uitsluitend voor de portal en niet voor het kantoor Pels Rijcken als zodanig, in het algemeen.

Pels Rijcken heeft in april 2021 een de hele organisatie en alle processen omvattend nieuw *“Strategisch Informatiebeveiligingsbeleid”* vastgesteld gericht op het waarborgen van de vertrouwelijkheid van (persoons)gegevens, de bescherming van bedrijfsinformatie en de beheersbaarheid en controleerbaarheid van processen van informatieverwerking.

Het kantoor wil hiermee voldoen aan wettelijke eisen, contractuele afspraken en verwachtingen van cliënten teneinde het risico op schade en incidenten te minimaliseren. Een coördinerende rol is weggelegd voor een *Security Officer* die rapporteert aan de portefeuillehouder ‘informatiebeveiliging’ in het bestuur.

De landsadvocaat wordt overigens niet beschouwd als een ‘vitale infrastructuur’, evenmin worden veiligheidsonderzoeken uitgevoerd in het kader van de Wet op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Pels Rijcken laat zogeheten ‘pentesten’ uitvoeren waarbij computersystemen worden getest op kwetsbaarheden en rapporteert daarover aan de Nederlandsche Bank (niet aan het Ministerie van Justitie);

Communicatie Staat/Pels Rijcken

Pels Rijcken heeft de contacten met de Staat vormgegeven door een systeem van accountmanagement, waarbij een partner dan wel senior advocaat het aanspreekpunt is voor de portefeuille van een ministerie. Elk van de 12 ministeries heeft een eigen proces van inschakelijking en één à twee keer per jaar overlegt de accountmanager met het betrokken departement over onder meer de kwaliteit van de dienstverlening.

De landsadvocaat zelf overlegt ca één keer per vier a zes weken met het Ministerie van Justitie, de ‘contracthouder’, over het reilen en zeilen van de relatie en maakt jaarlijks een ronde langs een aantal andere opdrachtgevers

(andere ministeries, ZBO's, toezichthouders, provinciale en gemeentelijke overheden).

Onder voorzitterschap van het Ministerie BZK vindt maandelijks overleg plaats van de hoofden Juridische Zaken van de 12 ministeries. Dit *'Interdepartementaal overleg hoofden Juridische Zaken'* (IHJZ) bevat standaard het agendapunt 'Landsadvocaat' waar casuïstisch, afhankelijk van wat er speelt, allerlei onderwerpen de revue kunnen passeren (tarieven, conflict issues, kwaliteit, belangrijke zaken enz.).

De *departementale* pendant binnen het Ministerie van Justitie is het HJZ (hoofden juridische zaken) en bestaat uit de hoofden JZ van de vijf beleids directoraten-generaal van het ministerie. Vergaderd wordt met de hoofden JZ van de 'taakorganisaties' (zoals het OM, de politie, het CJIB, de IND, Justis, Justitiële Informatiedienst, Dienst Justitiële Inrichtingen, Raad voor de Kinderbescherming, Raad voor de rechtsbijstand, NFI, COA, Dienst Terugkeer en Vertrek, Schadefonds Geweldsmisdrijven, Raad voor de rechtspraak).

Ook op de agenda van dit overleg staat geregeld de landsadvocatuur, soms met presentaties, kennismakingen, en met enige regelmaat hernieuwde uitleg over de samenwerkingsafspraken en de wijze van inzet en uitputting van het budget.

De voorzitter van deze bijeenkomsten van het Ministerie van Justitie overlegt elke zes weken a twee maanden met de plaatsvervangend landsadvocaat over de samenwerking in de breedte. Onderwerpen zijn: kosten, kwaliteit, en heikele procedures. Voor andere ministeries gelden vergelijkbare interne overlegstructuren.

Wij hebben de indruk dat zowel het interne overleg tussen als binnen Ministeries als ook de gespreken met het kantoor van de landsadvocaat overwegend gaan over (lopende) zaken en vrijwel uitsluitend betrekking hebben op juridische aspecten van adviezen en procedures en de kosten. Er wordt zelden of nooit gesproken over de bedrijfsvoering noch over onderwerpen als governance, risico management en compliance. Databeveiliging is evenmin een onderwerp. Hetzelfde geldt voor client-acceptatie en mogelijke belangenconflicten.

6. De opportuniteit van nadere eisen.

Aanbesteding betalingsverkeer Rijksoverheid

Een voorbeeld van ‘nadere eisen’ in de relatie tussen de Staat en een zakelijk dienstverlener vormen de verschillende aanbestedingen voor het betalingsverkeer. In zijn brief van 28 maart 2019 over de aanbestedingen betalingsverkeer van de Rijksoverheid kondigt de minister van Financiën aan het betalingsverkeer van het Rijk opnieuw aan te besteden. De directe aanleiding is de ING-witwas casus. De ING verzorgt het betalingsverkeer voor de Staat.

De minister vindt dat aan de banken en overige partijen die belast zijn met het betalingsverkeer van de Rijksoverheid hoge eisen mogen worden gesteld op het gebied van integriteit, betrouwbaarheid en transparantie. De minister wil hier extra aandacht aan besteden, zowel bij de gunning van de aanbesteding als ook daarna gedurende de looptijd van de overeenkomst. Tevens wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), waaronder duurzaamheid, zwaarder meegewogen.

De uit de aanbesteding resulterende overeenkomst ‘Giraal Betalingsverkeer’ besteedt aandacht aan preventie en detectie van fraude en doorlopende afstemming tussen de Staat en de bank, aan corruptiebestrijding, geheimhouding, en bescherming van persoonsgegevens. De Staat heeft een beperkt auditrecht.

Generiek toezicht

De relatie Staat-landsadvocaat kan niet worden versimpeld tot het besluit 1965 en het contract Staat-Landsadvocaat. Deze relatie is onderdeel van een groter geheel.

Hierboven kwam de sectorspecifieke regulering al aan de orde alsmede de verplichtingen die voor advocaten en notarissen voortvloeien uit Wwft. Zowel met betrekking tot het notariaat als met betrekking tot de advocatuur speelt in de politiek en de pers al enige tijd een discussie over de wenselijkheid van aanscherping van het toezicht, opnieuw aangewakkerd door de fraudezaak.

Het toezicht op het notariaat en de advocatuur behoort als zodanig niet tot onze opdracht. Tegelijkertijd kan het hier ook niet los van worden gezien omdat eventuele suggesties onzerzijds voor de bilaterale relatie

Staat/landsadvocaat niet in plaats van maar ‘boven op’ het generieke toezicht komen waar de Staat indirect invloed op heeft.

De Minister van Justitie is politiek verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving en heeft slechts marginale invloed op het toezicht onder andere via vernietiging ‘achteraf’ van verordeningen, financieringsbijdragen van toezicht en tuchtrechtspraak. Gedrags- en beroepsregels worden opgesteld door de KNB en de NOvA. Het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB middels een systeem van collegiale toetsing. Het BFT wordt voor de helft gefinancierd door de Minister. De markt financiert de andere helft. Het BFT is autonoom in zijn toezichtbeleid. Het toezicht op de advocatuur wordt uitgeoefend door een dekenstelsel. Zowel het notariaat als de advocatuur hebben een tuchtrechtsysteem.

Er zijn twee stromingen in de publieke discussie over de toekomst van dit generieke systeem van zelfregulering (en de beperkte rol van de Staat). De voorstanders vinden dat het systeem functioneert. De critici zetten vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het systeem. De voorstanders wijzen op de in hun ogen adequate reacties van de KNB, de NOvA en de Deken van Den Haag als ‘bewijs’ dat het huidige stelsel van zelfregulering werkt. De critici – waaronder het College van Toezicht op de Advocatuur – wijzen op het huidige deken-toezicht en de beperkingen daarvan, blijkend uit de tucht- en strafrechtelijke veroordelingen van notarissen en advocaten in fraude en witwaszaken en belangenverstrengeling in het toezicht.

Voorstanders geven aan dat het generieke systeem van toezicht mede steunt op het verschoningsrecht en de geheimhouding van notarissen. Critici willen deze deels opheffen. Voorstanders gaan uit van de integriteit die de vorming van notarissen en advocaten ‘automatisch’ met zich brengt en die in de praktijk wordt gebracht. Critici wijzen op een geringe meldingsbereidheid in het kader van de Wwft en gebrek aan onafhankelijkheid in fraudeonderzoeken die door advocaten worden gedaan.

Wij hoeven geen standpunt in te nemen in dit debat. Mogelijk wordt voor alle notarissen en/of advocaten het toezichtregime aangescherpt, met gevolgen voor alle cliëntrelaties, inbegrepen die tussen de Staat en het kantoor van de landsadvocaat. Hoe zich dit de komende tijd precies zal ontwikkelen, is nu niet te voorzien. Voor ons speelt uitsluitend de bijzondere relatie op dit moment tussen de Staat en de landsadvocaat.

Afwegingen

Zoals eerder aangegeven zien wij vanwege de publieke functie van de Staat voldoende reden de relatie met het kantoor van de landsadvocaat als een bijzondere te kwalificeren die rechtvaardigt dat de Staat, als client, nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen kan en behoort te stellen die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

7. Aanbevelingen

Uitgangspunt van de aanbevelingen is dat het lopende contract ons inziens te algemeen en te beperkt is om een aantal risico's van de Staat (preventief) te mitigeren.

Wij constateren dat eisen in het contract gering zijn en de communicatie voornamelijk beperkt is tot juridische handwerk. Onze 'modernisering' heeft betrekking op het doorbreken daarvan. Modern bestuur (governance) gaat ook – en juist meer – over zaken als goed bestuur waarin waarden (onafhankelijkheid, duurzaamheid, privacy, langdurige waardecreatie etc. centraal staan. In het opdrachtgeverschap van de Staat kan hier niet meer aan voorbij worden gegaan.

Dat kan door in de overeenkomst bepalingen op te nemen die voorzien in bepaalde eisen en verantwoordingsverplichtingen maar die tevens voorzien in het stroomlijnen van de overlegstructuur qua vorm en inhoud. Onderwerp van de verschillende overleggen dient mede te zijn thema's als compliance, risico management, governance en cultuur.

Agendering van deze thema's beoogt níét dat de Staat de rol van toezichthouder aanneemt maar om te benadrukken dat de 'bijzondere relatie' een breder scala aan onderwerpen rechtvaardigt dan gebruikelijk. Met andere woorden, een andere op- en instelling van de Staat is wenselijk in de verschillende overleggen met de landsadvocaat.¹² Richtsnoeren daartoe kunnen worden opgenomen in de overeenkomst.

¹² In de governance-literatuur wordt gesproken over begrippen als een 'speak-up cultuur' (Strikwerda/Ten Wolde, 2017), 'vrijmoedig spreken' (Foucault, 1985), 'lastige gesprekken' (Commissie Halsema,) en 'cruciale gesprekken' (Patterson, 2010)

De aanbevelingen hebben gemeen dat zij aansluiten bij ontwikkelingen binnen het openbaar bestuur in de richting van 'Rijker verantwoordden.'¹³ Dat wil zeggen dat de overheid noch in dit geval een 'opdrachtnemer' van de Staat kan volstaan met een louter cijfermatige en juridische verantwoording in formele zin. Modern bestuur kan zich hier niet meer toe beperken. Juist vanwege de hierboven geschetste 'bijzondere relatie' dient de opdrachtnemer te laten zien dat zij niet alleen kwalitatief hoogwaardig werk levert maar bovendien betrouwbaar is in de wijze waarop dat plaatsvindt.

Vanzelfsprekend is terughoudendheid in de bemoeienis gepast waar het onderwerpen betreft die raken aan de voor advocatuur en notariaat kenmerkende onafhankelijkheid. De verantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering ligt bij het kantoor.

1) Stel nadere eisen in de huidige overeenkomst

- Neem een bepaling op waarin het kantoor aangeeft hoe de risico's voor de Staat worden geadresseerd;
- Gebruik bij de formulering van die eisen als richtsnoer het inmiddels ontwikkelde en hierboven besproken 'raamwerk ter verdere professionalisering' om de maatregelen te concretiseren, operationaliseren en meetbaar te maken;
- Bepaal specifiek voor taken die de nationale veiligheid raken of betrokken advocaten een veiligheidsonderzoek moeten ondergaan en of het 'raamwerk' voldoende garanties biedt voor de (tijdelijk) opslag van informatie;
- Neem een bepaling op dat namens de Staat onafhankelijke audits kunnen worden uitgevoerd ter zake van de naleving van wet- en regelgeving en met name het risico van fraude en witwassen, integriteitbeleid en databeveiliging.
- Voorzie in de overeenkomst dat binnen het kantoor een ervaren 'Risk & Compliance Officer', 'Security Officer' en 'Financial Officer' deel uitmaken van het Management Team en rechtstreeks rapporteren aan

¹³ 'Waarom Rijker Verantwoordden? Cijfermatige verantwoording wordt steeds meer ervaren als onvoldoende en onvolledig. Cijfers vormen een armoedige weergave van een rijke praktijk. Het kan ook anders! Rijke verantwoording wekt vertrouwen, het mobiliseert mensen om mee te doen en het stimuleert tot leren.

Mensen en organisaties die rijker verantwoordden laten zien of het werk deugt, of het goed is uitgevoerd en of het van waarde is. Koplopers doen dat niet uit frustratie met bestaande verantwoordingssystemen. Maar vanuit passie en gedrevenheid: ze willen hun werk graag laten zien en erover in gesprek gaan'. Zie: [Rijker Verantwoordden | Waarom?](#)

portefeuillehouders in het bestuur die zelf voldoende gekwalificeerd zijn om samen met de andere leden van het bestuur verantwoordelijkheid te dragen en die desgevraagd rapporteren aan de Staat. Stel als eis dat onafhankelijkheid van deze functionarissen is geregeld;

- Maak de facturatie-systematiek rijks breed meer transparant en voer als Staat zelf ook controles uit (Rijksaccountantsdienst);

2) Communiceer niet louter juridisch en zaakgericht

- Onderzoek of binnen de rijksoverheid omwille van de effectiviteit en efficiency verbetering mogelijk is qua structuur en organisatie van de diverse contacten met het kantoor van de landsadvocaat;

- Agendeer regelmatig in regulier overleg niet alleen lopende adviezen en procedures maar maak het gesprek 'rijker' door ook te inventariseren hoe het facturatieproces loopt, welke dilemma's zich hebben voorgedaan in de opdrachten van de landsadvocaat, of sprake is geweest van potentiële risico's voor de Staat, welke issues mogelijk spelen bij client- en zaakacceptatie, en of er een cultuur is waar gedrag vanzelfsprekend in overeenstemming is met regels en waarde.

3545927 - Advies Min JV BH definitief.pdf

Werkstroom 000056550025

Document 3545927

**Deze pagina is nodig om het achterliggende document in DigiJust te kunnen verwerken.
S.v.p. niet beschrijven.**

Advies inzake de toekomstige relatie tussen de Staat en (het kantoor van) de Landsadvocaat

Prof. Bob Hoogenboom

1 september 2021

1. Inleiding

Het kantoor Pels Rijcken waaraan zowel advocaten als notarissen zijn verbonden heeft als kantoor van de advocaat aan wie bij Koninklijk besluit de titel 'landsadvocaat' is verleend, een bijzondere positie. Het kantoor is in opspraak geraakt door binnen het kantoor gepleegde fraude welke mede vanwege die bijzondere positie veel aandacht heeft gekregen in de politiek en de media. De fraudekwestie is de aanleiding geweest voor dit advies.

Naast de praktijk voor de Staat (inbegrepen bij voorbeeld de belastingdienst en het Openbaar Ministerie), de zogenoemde 'landspraktijk' of 'Staatspraktijk' waarop de titel landsadvocaat betrekking heeft, wordt Pels Rijcken veelvuldig ingeschakeld door provincies, gemeenten en bv publiekrechtelijke toezichthouders waarbij het 'gezag' van de landsadvocatuur een rol kan spelen.

Het merendeel van de juridische aangelegenheden wordt voor wat betreft de Staat binnen de Ministeries zelf afgehandeld. Wanneer zaken worden uitbesteed is de Staat vrij in de keuze van een advocaat, maar met name om de eenheid in vertegenwoordiging te bevorderen wordt het van belang geacht dat niet in elke procedure een ander kantoor de belangen van de Staat behartigt. Daarom wordt de Staat in beginsel zoveel mogelijk door hetzelfde advocatenkantoor bijgestaan ¹

Het grootste deel van de zaken waarin Pels Rijcken wordt ingeschakeld betreft civiele procedures waarin vertegenwoordiging door een advocaat wettelijk verplicht is. Naast deze civiele procedures, wordt het kantoor soms ook ingeschakeld in bestuursrechtelijke zaken met name daar waar de bijzondere expertise van de landspraktijk en uniformiteit in de behandeling gewenst is.

Opdracht

Aan ons is voor een deskundigenadvies de volgende vraag voorgelegd:

¹ Ca twee-derde van de kosten van externe juridische bijstand – niet uitsluitend advocatuurlijke of notariële bijstand – betreft het kantoor van de landsadvocaat. Vragen van het lid Groothuizen (D66) aan de Minister voor Rechtsbescherming over *procedeergedrag van de rijksoverheid* (ingezonden 20 augustus 2019).

Antwoord van Minister Dekker (Rechtsbescherming) (ontvangen 2 oktober 2019) Zie ook Aangangsel Handelingen, vergaderjaar 2018–2019, nr. 3930. In 2018 gaf de Staat 25 miljoen euro uit voor het inhuren van de landsadvocaat. In 2017 was dat 23 miljoen euro. Het ministerie van Justitie en Veiligheid geeft in 2018 5,5 miljoen en het ministerie van Defensie 4,7 miljoen euro. Andere overheden doen minder vaak een beroep op de landsadvocaat.

wat zijn passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering die de Staat als client kan stellen aan (het kantoor van) de landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat?

Anders dan de (lopende) onderzoeken van Deloitte/Van Doorne, het kantoor Pels Rijcken zelf, de Deken in Den Haag, het BFT en het Openbaar Ministerie en, meer in het algemeen, de onderzoeken van onafhankelijke toezichthouders naar de kwaliteit en het functioneren van het toezicht en de WODC onderzoeken betreffende de advocatuur, is de opdracht niet een reconstructie van de fraude te maken of het toezicht op advocatuur en notariaat tegen het licht te houden.

Centraal staat de wijze waarop de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat, en zijn kantoor, is vormgegeven. Formeel is dat op dit moment op basis van Koninklijke besluiten uit 1965 en 2018 en de overeenkomst tussen landsadvocaat Reimer Veldhuis en de Staat uit 2018. De Minister van Justitie en Veiligheid (hierna: ‘de Minister van Justitie’ of ‘de Minister’) is als *primus inter pares* van de overheidsinstellingen die gebruik maken van de diensten van de landsadvocaat direct verantwoordelijk en eerste aanspreekpunt voor de relatie.

Het kantoor van de landsadvocaat is daarnaast uiteraard onderworpen aan een generiek systeem van regelgeving en toezicht voor zowel advocatuur als notariaat waarvoor de Minister van Justitie politiek verantwoordelijk is. Feitelijk zijn evenwel de KNB en de NOvA verantwoordelijk voor beleid, beroepsregels en handhaving binnen een stelsel dat gekenmerkt wordt door zelfregulering. De KNB en de NOvA stellen de gedrags- en beroepsregels vast, het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB, het Bureau Financieel Toezicht (BFT) dat als zelfstandig bestuursorgaan toezicht houdt op financiën, de kwaliteit en de integriteit van het notariaat, en de Dekens. Zowel het notariaat als de advocatuur kent tuchtrechtspraak. De Minister heeft een indirecte relatie tot dit generieke systeem van toezicht en handhaving.

Naast de formele grondslagen hebben wij aandacht besteed aan de manier waarop de communicatie, het overleg, tussen ‘opdrachtgever’ en ‘opdrachtnemer’ in de praktijk gestalte krijgt.

Werkwijze

Wij hebben op basis van anonimiteit vertrouwelijke gesprekken gevoerd met diverse (in)direct betrokkenen binnen de overheid, het notariaat/de advocatuur, de rechtspraak, Pels Rijcken en de academische wereld.

Wij hebben open bronnen over de fraudezaak en het generieke systeem van toezicht bestudeerd, evenals Kamervragen en -antwoorden, wetenschappelijke publicaties, onderzoeksjournalistiek en (recente) beleidsvoornemens van de NOvA, het College van Toezicht op de Advocatuur en de KNB naar aanleiding van de fraude bij Pels Rijcken.

Speciale aandacht hebben wij ook gegeven aan de Kamerbrief van 13 maart 2020 *'Aanbesteding betalingsverkeer – Ernstige beroepsfout en MVO'*. Hierin worden aanvullende eisen gesteld aan opdrachtnemers van de Staat op het terrein van de financiële dienstverlening. Doelstelling was te bezien of er overeenkomsten of verschillen zijn met de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Dat hebben we ook gedaan door kennis te nemen van de discussie over hervormingen van de accountancy. Hier spelen vergelijkbare discussies over de scheiding van advisering en de controlepraktijk en is gekozen om in raden van bestuur niet-accountants aan te stellen.²

Wij hebben geen inzage gekregen in de diverse lopende onderzoeken. Wel is in algemene zin over de inhoud gepraat met betrokken gesprekspartners. Centraal in die gesprekken stonden inzichten die mogelijk relevant zouden kunnen zijn voor onze opdracht.

In gesprekken (evenals in het maatschappelijk debat) lopen verschillende onderwerpen door elkaar: de (on)wenselijkheid van de gepercipieerde monopolie positie van de landsadvocaat, elementen van de concrete fraudezaak, de 'sterkte' van het BFT, het stelsel van generiek toezicht in het algemeen (en onderdelen daarvan zoals de kwaliteit van het toezicht door bijvoorbeeld de dekens).³ Onze specifieke opdracht laat niet toe al deze kwesties te behandelen. Maar we kunnen er ook op onderdelen niet altijd aan voorbij gaan.

2. De positie en praktijk van de landsadvocaat

De formele positie

² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/corporate-governance/toezicht-op-accountants>. Zie ook: <https://fd.nl/ondernemen/1394382/hoekstra-plaatst-veel-meer-accountants-onder-verscherpt-toezicht>

³ Vergelijk ook de diversiteit in de Kamervragen die over de fraudezaak gaan.

Bij Koninklijk besluit van 2 april 1965 is het Koninklijk besluit van 1 augustus 1879 ingetrokken en een nieuwe regeling inzake de landsadvocatuur vastgesteld. Artikel 2 bepaalt dat aan de advocaat die geregeld voor de Staat als zodanig optreedt, de titel van landsadvocaat kan worden verleend en dat die verlening te allen tijde kan worden ingetrokken. Ingevolge artikel 3 kan de Minister van Justitie, na overleg met de landsadvocaat, aan andere advocaten de titel van plaatsvervangend landsadvocaat verlenen.

Bij Koninklijk besluit van 27 juni 2018 is de titel per 1 september 2018 verleend aan mr R.W Veldhuis. De landsadvocaat is een 'gewone' zelfstandig gevestigde advocaat, geen ambtenaar of bestuurder, met (onder meer) de Staat als cliënt.

Op grond van artikel 10 van Richtlijn 2014/24/EU (geïmplementeerd in de Aanbestedingswet 2012) geldt geen aanbestedingsplicht voor bepaalde specifieke overheidsdiensten inbegrepen juridische diensten. Het HvJ EU heeft, gelet op de bijzondere aard van juridische dienstverlening in het algemeen en met name ten behoeve van de overheid wanneer publieke belangen een rol spelen, de geldigheid van artikel 10 bevestigd (ECLI:EU:C:2019:472).

Deze geldigheid wordt betwist in het maatschappelijk debat naar aanleiding van de fraudezaak.⁴

Tussen de Staat en de landsadvocaat is bij overeenkomst (per 1 september 2018) bepaald dat *'(de landsadvocaat) zich verbindt zijn kantoor zodanig in te richten dat de zaken van de Staat door hem of zijn kantoorgenoten naar behoren kunnen worden behandeld'* (artikel 1.2). Hij is *'..op grond van de belofte, door hem als advocaat afgelegd, verplicht tot geheimhouding met betrekking tot zaken die hij voor de Staat behandelt'* (artikel 1.3).

De overeenkomst geeft de landsadvocaat geen 'recht' op inschakeling door de Staat. Wel is vastgelegd dat de landsadvocaat geen zaken zal aannemen voor derden waarbij het risico bestaat dat de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden (artikel 2).

De overige bepalingen zijn betrekkelijk algemeen van aard en betreffen de inrichting van een zogeheten 'helpdesk', het delen van kennis, de urenadministratie, declaratiebeleid, beroepsaansprakelijkheid, toegang tot een

⁴ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/03/pels-rijcken-kan-onder-geen-enkel-beding-landsadvocaat-blijven-a4053478> Zie ook: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/12/is-het-tijd-voor-een-andere-landsadvocaat-en-is-die-te-vinden-a4054614> en <https://fd.nl/ondernemen/1407347/kan-pels-rijcken-bedrijven-en-burgers-nog-wel-de-maat-nemen>

portal. Waar relevant zal deze overeenkomst hieronder nader ter sprake komen.

De 'landspraktijk'.

De landspraktijk bestaat uit een (civiele en bestuursrechtelijke) procespraktijk en een adviespraktijk. Vaak in verwerende positie wordt voor de Staat geprocedeerd over een veelheid van onderwerpen, bij voorbeeld inzake aansprakelijkheid (onrechtmatige overheidsdaad), contractenrecht, nadeelcompensatie, subsidieregelingen, onderwijsrecht, gereguleerde sectoren, mensenrechten, klimaat maatregelen, rechtspositie van ambtenaren, beslag en executie (waaronder in strafvorderlijk kader), geschillen in de justitiële keten (inzet dwangmiddelen, tenuitvoerlegging, penitentiair recht en internationale rechtshulp in strafzaken), vreemdelingenrecht, ruimtelijke ordening, aanbestedingen, privacy en gegevensuitwisseling (AVG, politiegegevens, justitiële en strafvorderlijke gegevens en gegevens van inlichtingendiensten), Europees recht (landbouw, staatssteun, mededinging), publiek/private samenwerking.

De adviespraktijk, advocatuur en notariaat, betreft eveneens een veelheid aan onderwerpen, waaronder de hiervoor genoemde en bijvoorbeeld staatsdeelnemingen, de informatieverplichtingen van de regering, de comptabiliteitsregelgeving. Het advieswerk bevat naast het opstellen van concrete juridische adviezen ook het meedenken met ambtenaren over de aanpak van een bepaalde problematiek. Zo is in het voorbije jaar geadviseerd over de verenigbaarheid van mogelijke coronamatregelen met het EVRM en de Grondwet en de aanpak van corona in penitentiaire inrichtingen. Waar nodig wordt samengewerkt met het notariaat of worden werkzaamheden zelfstandig door het notariaat verricht. Bij voorbeeld de begeleiding in het kader van rechtspersonen waarbij de Staat betrokken is als aandeelhouder of contractspartij, verdelingsvraagstukken bij radiofrequenties door middel van loting, door de Staat geïnitieerde aan- en verkoopprocedures van vastgoed.

3. Een bijzondere relatie

Als boven aangegeven is geen sprake van een wettelijk of contractueel verankerd monopolie, noch heeft de landsadvocaat een quasi-exclusieve status. Dat neemt niet weg dat zijn positie, en daarmee die van zijn kantoor,

ten opzichte van de Staat, en indirect evenzeer ten opzichte van lagere overheden en publiekrechtelijke organisaties, een speciale is. In zekere zin is sprake van een bevoorrechte positie maar wel één die permanent 'verdiend' moet worden door de vertrouwensrelatie en de kwaliteit en prijs van de dienstverlening in zake zowel advisering als procesvoering.

De relatie tussen de Staat en de landsadvocaat wordt gelet op de publieke functie van de Staat en het karakter van de dossiers die door het kantoor worden behandeld, gekenmerkt door verschillende elementen die hierna kort de revue zullen passeren.

Wij hebben het gewicht van elk van die elementen niet afzonderlijk gewogen maar, tezamen, vormen zij ons inziens voldoende reden de relatie als een bijzondere te kwalificeren. In dat verband menen wij dat in aanvulling op de voor advocatuur en notariaat geldende en periodiek aangescherpte generieke eisen, de Staat, als client, bepaalde voorwaarden kan en behoort te stellen op het gebied van bedrijfsvoering en praktijkuitoefening die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

Algemene beginselen behoorlijk bestuur

In de eerste plaats is essentieel dat het handelen van de overheid c.q. de Staat wordt getoetst aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De draagwijdte zal van dossier tot dossier verschillen en de beginselen zullen niet altijd als zodanig worden benoemd maar de landspraktijk zal daar vrijwel altijd rekening mee moeten houden.

Kennis, over de hele breedte van de praktijk, van leerstukken over de beoordelingsruimte van de Staat, en van het staatsrecht, en ruime ervaring met deze problematiek is cruciaal voor de landspraktijk. Het kantoor is mede daardoor snel inzetbaar en door de intensiteit van de samenwerking zijn de lijnen met de Staat kort.

Algemeen belang

Bijzonder aan de landspraktijk, in het verlengde van het voorgaande, is verder dat de Staat als cliënt het 'algemeen belang' (of 'publiek belang') dient. Dat vertaalt zich in de advisering en in de standpunten die namens de Staat worden ingenomen in juridische procedures en in de wijze waarop die procedures worden gevoerd. Bij het zoeken naar een inhoudelijke oplossing speelt dikwijls de vraag wat die zou betekenen voor andere gevallen. Bij het voeren van verweren moet in acht worden genomen of die in lijn zijn met verweren van de

Staat in andere gevallen en of ze passen in de politieke en beleidsmatige lijnen van het betrokken departement.

Het publieke belang speelt altijd mee, ook al is dat in het ene geval explicieter en met een zwaarder gewicht dan in het andere geval (bij voorbeeld kwesties inzake MH17, zorgplicht kroongetuigenbescherming, schadeloosstellingen ‘Sebrenica’, asielprocedures, klimaatjurisprudentie). De politieke gevoeligheid van dossiers waarin de landsadvocaat optreedt maakt dat de legitimiteit van de Staat in het geding kan komen.

Conflicterende belangen

Conflicterende belangen vormen voor iedere advocaat een belangrijk thema, voor de landsadvocaat ligt dit onderwerp extra gevoelig. Steeds zal bij het aannemen van zaken voor andere cliënten (inbegrepen lagere overheden en semipublieke instellingen) dan de Staat de vraag voorliggen of de cliënt in potentie tegenover de Staat komt te staan dan wel of in een procedure tegen een ander dan de Staat, of bij advisering, een standpunt moet worden ingenomen dat mogelijk de belangen van de Staat kan schaden (inbegrepen in lezingen en publicaties).

Openbaarheid, transparantie

De landspraktijk onderscheidt zich ook op een ander punt, verwant aan de voorgaande punten, van de ‘gewone’ advocatuur. In de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag is aangekondigd dat het kabinet met ingang van 1 juli 2021 adviezen van de landsadvocaat aan de Kamer zal verstrekken voor zover die niet zien op procedures, maar het karakter hebben van ‘algemene juridische beleidsadviezen’ (dit geldt ook voor adviezen aan de Staat van advocaten van andere kantoren).

Overigens ziet het grootste deel van adviesaanvragen op procesadviezen. Ook dergelijke adviezen worden – vertrouwelijke verstrekking daargelaten - aan de Kamer verstrekt indien na afloop van een procedure het procesbelang of een ander belang van de Staat daar niet meer aan in de weg staat.

Vertrouwelijkheid, veiligheid

Vertrouwelijkheid, en daarmee beveiliging van gegevens, speelt voor elk advocaten- en notariskantoor. Vanwege de staatveiligheid en de politieke gevoeligheid van dossiers heeft dit voor de landspraktijk een extra dimensie.

Voorbeelden zijn dossiers gerelateerd aan de positie van informanten en kroongetuigen, gegevens van inlichtingendiensten. Een aantal opdrachten raakt aan het begrip nationale veiligheid zoals deze is gedefinieerd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Betrouwbaarheid

Vanwege de veelal publieke belangen in dossiers en het feit dat de kosten van de landsadvocaat uit de publieke middelen worden betaald, mag de burger verwachten dat de Staat zijn adviseurs met zorg kiest. Geloofwaardigheid, betrouwbaarheid en reputatie zijn cruciaal.

Professionele betrouwbaarheid wordt in de eerste plaats geschraagd door de normen en waarden neergelegd in de sectorspecifieke wet- en regelgeving voor het notariaat en de advocatuur en meer specifiek in de gedrags- en beroepsregels van de KNB en de NOvA. Zo zijn advocaten aan tuchtrechtspraak onderworpen en gebonden aan hetgeen bepaald is bij of krachtens de Advocatenwet, de verordeningen van de NOvA, en de Wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Het normatieve kader bestaat uit de advocateneed, de in de Advocatenwet opgenomen ‘kernwaarden van de advocatuur’, waaronder ‘integriteit’ en ‘vertrouwelijkheid’, wettelijke tuchtnormen en gedragsregels.

Professionele betrouwbaarheid heeft niet alleen betrekking op algemene normatieve en juridische vorming en kwaliteitseisen welke samenhangen met het beroep. Individuele beroepsbeoefenaars dienen van onbesproken gedrag te zijn⁵. Persoonlijke betrouwbaarheid en integriteit zijn noodzakelijk maar niet voldoende. Ook de organisatie waarbinnen professionals werken dient zodanig te zijn ingericht dat macht en tegenmacht zijn geborgd, ook wel gevat onder de noemer ‘governance’.

Governance heeft betrekking op de wijze van besturen, gedragscodes en het toezicht op organisaties. De kwaliteit van administratieve processen en de interne controle daarop is wezenlijk (compliance, vier-ogenprincipe etc.). Governance omvat ook cultuuraspecten zoals bij voorbeeld een ‘open cultuur’ waarin tegenspraak mogelijk is. Onafhankelijkheid (van raden van

⁵ Zo is er gedragstoezicht door de Nederlandsche Bank in de financiële wereld en zijn er veiligheidsonderzoeken door de AIVD van personen die een vertrouwensfunctie vervullen (op grond van de Wet veiligheidsonderzoeken). De Staat stelt aan organisaties en individuele functionarissen eisen op het vlak van eerlijkheid, onafhankelijkheid, loyaliteit, integriteit en veiligheidsbewustzijn.

commissarissen/toezicht, interne controle, compliance, vertrouwensfunctionarissen) vormt de hoeksteen van governance.

4. Risico's voor de Staat

De Staat loopt bij de inschakeling van advocaten en notarissen een aantal risico's die elk voor zich – en in combinatie – de publieke zaak schade kunnen toebrengen. Voor een belangrijk deel vloeien die risico's voort uit de hierboven kort aangeduide bijzondere aspecten van de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Reputatierisico's

Reputatierisico's kunnen ontstaan door beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen niet alleen door de landsadvocaat zelf maar ook door een partner of werknemer van het kantoor Pels Rijcken. Zo stelde de Haagse deken vast dat er weliswaar sprake is van 'exclusief notariële fraude' maar dat het vertrouwen in en het aanzien van de advocatentak in het geding is. De beeldvorming is bepalend.

Het notariaat en de advocatuur zijn formeel verschillende entiteiten maar de fraudeur was bovendien bestuursvoorzitter en het notariaat en de advocatuur van Pels Rijcken vormen naar buiten toe één organisatie. Zo is weliswaar het notariaat verantwoordelijk voor het onderbrengen van de belangen van bewindslieden bij hun aantreden en speelt de landsadvocaat geen rol, het is 'het kantoor van de landsadvocaat' dat zich hier mee bezighoudt.

Het publieke vertrouwen in Pels Rijcken is geschaad. Daardoor heeft niet alleen het kantoor maar in deze bijzondere constellatie van de landsadvocatuur ook de Staat reputatieschade opgelopen.

De kwaliteit van client-acceptatie procedures is relevant voor de Staat gelet op potentiële belangenconflicten, in ruime zin, als hierboven aangeduid. Bovendien kan de Staat reputatieschade oplopen als andere cliënten in opspraak komen in relatie tot de dienstverlening van het kantoor. Hier past dus grote zorgvuldigheid.

Reputatierisico's kunnen verder ontstaan door datalekken of vormen van economische of politieke spionage door onder andere statelijke actoren. De landsadvocaat levert diensten aan de Staat in politiek gevoelige dossiers. De

databaseveiliging is van belang voor Pels Rijcken maar in het verlengde daarvan evengood voor de Staat.

De afgelopen jaren heeft zich een aantal cyber-incidenten voorgedaan.⁶

De reputatie van de Staat kan eveneens worden geschaad door (een schijn van) belangenverstrengeling. In de fraudezaak is gewezen op het benoemen door de fraudeur van oud-vennoten in het bestuur van (fictieve) stichtingen. Breder wordt door de KNB opnieuw aandacht gegeven aan de actualisering van de verplichting om als (kandidaat)notaris nevenfuncties op te geven.

Een schijn van belangenverstrengeling kan zich ook voordoen door de combinatie van verschillende rollen van de Landsadvocaat: advisering en procesvoering.

Door advisering in een bepaalde richting (bijvoorbeeld in de toeslagenaffaire of Bibob-zaken) kan het theoretisch voor de Landsadvocaat moeilijk zijn om een advies in te trekken. Hier kunnen ook omzetbelangen van de Landsadvocaat theoretisch een rol spelen.

De Landsadvocaat treedt op voor de Staat en dient daarmee (in)direct het algemeen belang. Een schijn van belangenverstrengeling kan zich denkbeeldig voor doen indien een minister of een overheidsorgaan de Landsadvocaat inschakelt voor politieke of orgaanbelangen die haaks staan op het algemeen belang.

De landsadvocaat zal gelet op zijn bijzondere positie hoe dan ook waakzaam moeten zijn voor belangentegenstellingen bijvoorbeeld in een niet ondenkbeeldige situatie dat de landsadvocaat wordt ingeschakeld in een kwestie waar politieke belangen haaks kunnen staan op het algemeen belang.

Financiële risico's

Vanwege beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen kan de Staat een financieel risico lopen.

De Staat kan direct benadeelde zijn in een fraudezaak zoals nu, in relatief beperkte mate, het geval lijkt te zijn. De Staat kan bovendien financiële schade lijden als de financiële stabiliteit van Pels Rijcken onder druk zou komen te

⁶ https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/653680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland en [Hackers kraken mailbox van twee Nederlandse advocatenkantoren \(quotenet.nl\)](https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/653680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland) Een goed voorbeeld van samenwerking en preventie <https://www.advocatie.nl/nieuws/veertien-kantoren-werken-samen-in-strijd-tegen-cybercrime-via-legal-isac/> zien we in dit initiatief waarin 14 kantoren met de overheid samen optrekken.

staan. De stabiliteit en soliditeit van Pels Rijcken is van belang voor de continuïteit van de dienstverlening aan de Staat nu de Staat immers op een groot aantal beleidsterreinen voor advisering en procederen nauw vervlochten is met het kantoor.

De Staat kan ook schade ondervinden met betrekking tot de urenverantwoording en de declaraties.

5. De contractuele en communicatieve relatie Staat/Landsadvocaat

De bepaling in de overeenkomst die de landsadvocaat verplicht zijn kantoor *‘zodanig in te richten dat de zaken van de Staat naar behoren kunnen worden behandeld’* (artikel 1.2) is zeer algemeen van aard. Hieronder gaan wij in op onderwerpen die in de toekomst ons inziens aandacht verdienen in de overeenkomst zelf dan wel als afgeleide daarvan in het overleg tussen de Staat en Pels Rijcken.

Bedrijfsvoering, beheersmaatregelen

Pels Rijcken heeft geconstateerd dat de bedrijfsvoering en governance verbeteringen behoeven. Hiertoe is op 28 juni 2021 een raamwerk vastgesteld gericht op de *“verdere professionalisering van het risico en compliance management”*. Dit stuk dient als kader om op korte termijn projectmatig verbeteringen door te voeren onder meer ter zake van risicomanagement en compliance.⁷

Wij vinden het opmerkelijk dat in het verleden Pels Rijcken noch de Staat blijkbaar structurele aandacht hadden voor de bedrijfsvoering. Zeker in het licht van de aangegeven risico’s voor de Staat.

De deken van Den Haag wijst op ‘tekortkomingen in de kantoororganisatie’.⁸

Het College van Toezicht Advocatuur benoemt het belang van de bedrijfsvoering: ‘De casus roept vragen op over de governance en

⁷ Doelstellingen zijn het versterken van een ‘modern’ risicomanagement-en compliance-systeem en -werkwijze, dat past bij Pels Rijcken, gedragen wordt en effectief is; verhogen van het risico-en controle bewustzijn van alle medewerkers, waarbij gedrag en sociale veiligheid op organisatorisch en individueel niveau als uitgangspunt worden genomen; het sluiten van de “Plan-Do-Check-Act” (PDCA) managementcyclus door het versterken van een review functie en continue gestructureerd verbeteren van de interne werkwijze en waarborgen dat er vertrouwen is in het risico-, en compliance management bij interne en externe stakeholders.

⁸ [Haagse deken: geen betrokkenheid Pels Rijcken-advocaten bij fraude notaris Oranje - Advocatie](#)

controlemechanismen binnen het kantoor en het toezicht uit hoofde van onder meer de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dat in belangrijke mate op die interne mechanismen behoort te kunnen steunen.’⁹

Eerder dit jaar zijn binnen Pels Rijcken procedures rondom derdengeldrekeningen aangescherpt. De controle op de toepassing van de beheersmaatregelen is verscherpt. Ook de maatregelen zelf zijn uitgebreid, zoals op de volgende punten:

- Bij de uitbetaling van grote bedragen (of meerdere kleinere bedragen aan één partij) wordt bij de cliënt/begunstigde een telefonische bevestiging van de juistheid van de voorziene overboeking gevraagd. Dat voorkomt dat een vervalsing tot uitbetaling kan leiden;
- De (kandidaat-)notarissen krijgen dagelijks een overzicht van alle mutaties op de derdengeldenrekeningen zodat zij elkaar controleren en fraude verder wordt bemoeilijkt;
- Escrow-dossiers mogen alleen nog in behandeling worden genomen met toestemming van het bestuur. In dat geval kunnen additionele risico-mitigerende maatregelen worden getroffen zoals de inhoudelijke betrokkenheid van een tweede notaris;
- Er wordt regelmatig mede met behulp van openbare bronnen gecontroleerd of (kandidaat-)notarissen bestuursfuncties vervullen bij voor kantoor niet bekende stichtingen (of andere rechtspersonen) om misbruik daarvan te voorkomen.

Het kantoor heeft een *compliance officer* aangesteld die onder meer op regelmatige basis controleert of de regels voor het beheer van derdengelden worden toegepast en de derdengeldenposities juist zijn. De compliance officer rapporteert aan het bestuur.

De derdengeldrekeningen zijn ‘slechts’ een onderdeel van de governance. Het beleid en de organisatorische inrichting ten aanzien van fraude, witwassen, integriteit en databeveiliging (zie verder) zullen conform het ontwikkelde raamwerk worden aangescherpt.

Het raamwerk ter verdere professionalisering besteedt eveneens aandacht aan de ‘cultuur’ van het kantoor door middel van de introductie van een gedragscode, dialoogsessies en de verbetering van de functies van de

⁹ <https://www.collegevantoezichtnova.nl/publicaties/persbericht-en-nieuws/>

vertrouwenspersoon, van de samenwerking advocatuur/notariaat en van de structuur van de cliëntenrelatie.¹⁰

Dit is in lijn met aandacht voor ‘cultuur’ door de Nederlandsche Bank, de AFM, de NBA en brancheverenigingen als de KNB en de NOVA. Er is de afgelopen jaren breed inzicht ontstaan dat meer wet- en regelgeving en gedragscodes belangrijk maar niet genoeg zijn.¹¹

In paragraaf 7 gaan wij nader in op de vraag of en in hoeverre het aanbeveling verdient in de overeenkomst, bij wijze van uitwerking van artikel 1.2, expliciet te voorzien in nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van risico en compliance management en verwante thema’s.

Belangenconflicten

Artikel 2 van de overeenkomst bepaalt onder meer dat geen zaken zullen worden aangenomen waarbij ‘..in het kader van de behartiging van de belangen van deze derden de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden’. Het raamwerk stelt vast dat dit beleid wordt aangescherpt. De keuzes worden op verschillende afdelingen voor verschillende cliënten gemaakt. Centralisering van het acceptatiebeleid wordt nagestreefd.

Declaratiebeleid

Ingevolge artikel 4 worden declaraties ingediend bij de minister door of namens wie de opdracht is verstrekt, waarbij een specificatie wordt gegeven van de bestede uren, de vermelding van de aard van de werkzaamheden en de personen die de werkzaamheden hebben verricht. De Staat heeft geen centraal overzicht van werkzaamheden en de daaraan verbonden kosten.

- De accountant van het kantoor verklaart in het kader van de controle over een boekjaar dat over dat boekjaar de urenadministratie deugdelijk

¹⁰ Pels Rijcken wordt in het onderzoek van de deken van Den Haag geschetst als ‘een gesloten organisatie met weinig ruimte voor tegenspraak’ en waar weinig wordt gesproken over integriteit.

¹¹ ‘De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op het gedrag van bestuurders en commissarissen van financiële instellingen, op de cultuur, en op de manier waarop instellingen zijn georganiseerd en worden aangestuurd. Dit laatste noemen we governance. Dit doen we omdat één van de lessen uit crises en grote incidenten in de financiële sector is dat governance, gedrag en cultuur van grote invloed kunnen zijn op de soliditeit, het risicoprofiel en de integriteit van de instelling’, zie www.dnb.nl/betrouwbare-financiele-sector/toezicht-op-financiele-instellingen/toezicht-op-governance-gedrag-en-cultuur/ Aandacht voor cultuur wordt van belang geacht in organisaties waarin sprake is van een sterke hiërarchie, carrièrepatronen die daarop zijn geënt in combinatie met commerciële belangen van maatschappen (accountancy, notariaat en advocatuur).

was ingericht. Door middel van een goedgekeurde jaarrekening dient Pels Rijcken jaarlijks publiekelijk financiële verantwoording af te leggen. Er is ons niet gebleken dat de Staat beschikt over een 'plan B' mocht de continuïteit van het kantoor in het geding zijn.

Pels Rijcken heeft voor het boekjaar 2020 nog geen jaarrekening gedeponneerd. Een van de door ons aangegeven risico's betreft de financiële continuïteit. Dat de vraag oproept of de Staat een plan B heeft?

Informatiebeveiliging

De landsadvocaat heeft met een onderdeel van de Staat – de sector Juridische Zaken van het Ministerie van Justitie - in 2017 bij wijze van proef de toegang van ambtenaren tot een digitaal platform (*portal*) aangeboden dat in stand wordt gehouden door een Engels bedrijf 'HighQ'. Deze proef is gestopt.

De landsadvocaat was met HighQ overeengekomen dat zij passende technische en organisatorische beveiligingsmaatregelen treft om de data te beschermen tegen verlies of enige vorm van onrechtmatige verwerking. De landsadvocaat had toegezegd de Staat zo spoedig mogelijk te informeren over een geconstateerd datalek, of een ernstig vermoeden daarvan, en te voldoen aan de meldplicht van artikel 33 Algemene Verordening gegevensbescherming aan de Autoriteit Persoonsgegevens en de betrokkenen.

Het valt op dat in de overeenkomst de databeveiliging is geregeld uitsluitend voor de portal en niet voor het kantoor Pels Rijcken als zodanig, in het algemeen.

Pels Rijcken heeft in april 2021 een de hele organisatie en alle processen omvattend nieuw "*Strategisch Informatiebeveiligingsbeleid*" vastgesteld gericht op het waarborgen van de vertrouwelijkheid van (persoons)gegevens, de bescherming van bedrijfsinformatie en de beheersbaarheid en controleerbaarheid van processen van informatieverwerking.

Het kantoor wil hiermee voldoen aan wettelijke eisen, contractuele afspraken en verwachtingen van cliënten teneinde het risico op schade en incidenten te minimaliseren. Een coördinerende rol is weggelegd voor een *Security Officer* die rapporteert aan de portefeuillehouder 'informatiebeveiliging' in het bestuur.

De landsadvocaat wordt overigens niet beschouwd als een 'vitale infrastructuur', evenmin worden veiligheidsonderzoeken uitgevoerd in het kader van de Wet op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Pels Rijcken laat zogeheten 'pentesten' uitvoeren waarbij computersystemen worden getest op kwetsbaarheden en rapporteert daarover aan de Nederlandsche Bank (niet aan het Ministerie van Justitie);

Communicatie Staat/Pels Rijcken

Pels Rijcken heeft de contacten met de Staat vormgegeven door een systeem van accountmanagement, waarbij een partner dan wel senior advocaat het aanspreekpunt is voor de portefeuille van een ministerie. Elk van de 12 ministeries heeft een eigen proces van inschakelijking en één à twee keer per jaar overlegt de accountmanager met het betrokken departement over onder meer de kwaliteit van de dienstverlening.

De landsadvocaat zelf overlegt ca één keer per vier a zes weken met het Ministerie van Justitie, de 'contracthouder', over het reilen en zeilen van de relatie en maakt jaarlijks een ronde langs een aantal andere opdrachtgevers (andere ministeries, ZBO's, toezichthouders, provinciale en gemeentelijke overheden).

Onder voorzitterschap van het Ministerie BZK vindt maandelijks overleg plaats van de hoofden Juridische Zaken van de 12 ministeries. Dit '*Interdepartementaal overleg hoofden Juridische Zaken*' (IHJZ) bevat standaard het agendapunt 'Landsadvocaat' waar casuïstisch, afhankelijk van wat er speelt, allerlei onderwerpen de revue kunnen passeren (tarieven, conflict issues, kwaliteit, belangrijke zaken enz.).

De *departementale* pendant binnen het Ministerie van Justitie is het HJZ (hoofden juridische zaken) en bestaat uit de hoofden JZ van de vijf beleids directoraten-generaal van het ministerie. Vergaderd wordt met de hoofden JZ van de 'taakorganisaties' (zoals het OM, de politie, het CJIB, de IND, Justis, Justitiële Informatiedienst, Dienst Justitiële Inrichtingen, Raad voor de Kinderbescherming, Raad voor de rechtsbijstand, NFI, COA, Dienst Terugkeer en Vertrek, Schadefonds Geweldsmisdrijven, Raad voor de rechtspraak).

Ook op de agenda van dit overleg staat geregeld de landsadvocatuur, soms met presentaties, kennismakingen, en met enige regelmaat hernieuwde uitleg over de samenwerkingsafspraken en de wijze van inzet en uitputting van het budget.

De voorzitter van deze bijeenkomsten van het Ministerie van Justitie overlegt elke zes weken a twee maanden met de plaatsvervangend landsadvocaat over de samenwerking in de breedte. Onderwerpen zijn: kosten, kwaliteit, en heikele procedures. Voor andere ministeries gelden vergelijkbare interne overlegstructuren.

Wij hebben de indruk dat zowel het interne overleg tussen als binnen Ministeries als ook de gespreken met het kantoor van de landsadvocaat overwegend gaan over (lopende) zaken en vrijwel uitsluitend betrekking hebben op juridische aspecten van adviezen en procedures en de kosten. Er wordt zelden of nooit gesproken over de bedrijfsvoering noch over onderwerpen als governance, risico management en compliance. Databeveiliging is evenmin een onderwerp. Hetzelfde geldt voor client-acceptatie en mogelijke belangenconflicten.

6. De opportuniteit van nadere eisen.

Aanbesteding betalingsverkeer Rijksoverheid

Een voorbeeld van ‘nadere eisen’ in de relatie tussen de Staat en een zakelijk dienstverlener vormen de verschillende aanbestedingen voor het betalingsverkeer. In zijn brief van 28 maart 2019 over de aanbestedingen betalingsverkeer van de Rijksoverheid kondigt de minister van Financiën aan het betalingsverkeer van het Rijk opnieuw aan te besteden. De directe aanleiding is de ING-witwas casus. De ING verzorgt het betalingsverkeer voor de Staat.

De minister vindt dat aan de banken en overige partijen die belast zijn met het betalingsverkeer van de Rijksoverheid hoge eisen mogen worden gesteld op het gebied van integriteit, betrouwbaarheid en transparantie. De minister wil hier extra aandacht aan besteden, zowel bij de gunning van de aanbesteding als ook daarna gedurende de looptijd van de overeenkomst. Tevens wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), waaronder duurzaamheid, zwaarder meegewogen.

De uit de aanbesteding resulterende overeenkomst ‘Giraal Betalingsverkeer’ besteedt aandacht aan preventie en detectie van fraude en doorlopende afstemming tussen de Staat en de bank, aan corruptiebestrijding,

geheimhouding, en bescherming van persoonsgegevens. De Staat heeft een beperkt auditrecht.

Generiek toezicht

De relatie Staat-landsadvocaat kan niet worden versimpeld tot het besluit 1965 en het contract Staat-Landsadvocaat. Deze relatie is onderdeel van een groter geheel.

Hierboven kwam de sectorspecifieke regulering al aan de orde alsmede de verplichtingen die voor advocaten en notarissen voortvloeien uit Wwft. Zowel met betrekking tot het notariaat als met betrekking tot de advocatuur speelt in de politiek en de pers al enige tijd een discussie over de wenselijkheid van aanscherping van het toezicht, opnieuw aangewakkerd door de fraudezaak.

Het toezicht op het notariaat en de advocatuur behoort als zodanig niet tot onze opdracht. Tegelijkertijd kan het hier ook niet los van worden gezien omdat eventuele suggesties onzerzijds voor de bilaterale relatie Staat/landsadvocaat niet in plaats van maar ‘boven op’ het generieke toezicht komen waar de Staat indirect invloed op heeft.

De Minister van Justitie is politiek verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving en heeft slechts marginale invloed op het toezicht onder andere via vernietiging ‘achteraf’ van verordeningen, financieringsbijdragen van toezicht en tuchtrechtspraak. Gedrags- en beroepsregels worden opgesteld door de KNB en de NOvA. Het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB middels een systeem van collegiale toetsing. Het BFT wordt voor de helft gefinancierd door de Minister. De markt financiert de andere helft. Het BFT is autonoom in zijn toezichtbeleid. Het toezicht op de advocatuur wordt uitgeoefend door een dekenstelsel. Zowel het notariaat als de advocatuur hebben een tuchtrechtstelsel.

Er zijn twee stromingen in de publieke discussie over de toekomst van dit generieke systeem van zelfregulering (en de beperkte rol van de Staat). De voorstanders vinden dat het systeem functioneert. De critici zetten vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het systeem. De voorstanders wijzen op de in hun ogen adequate reacties van de KNB, de NOvA en de Deken van Den Haag als ‘bewijs’ dat het huidige stelsel van zelfregulering werkt. De critici – waaronder het College van Toezicht op de Advocatuur – wijzen op het huidige deken-toezicht en de beperkingen daarvan, blijkend uit de tucht- en strafrechtelijke

veroordelingen van notarissen en advocaten in fraude en witwaszaken en belangenverstrengeling in het toezicht.

Voorstanders geven aan dat het generieke systeem van toezicht mede steunt op het verschoningsrecht en de geheimhouding van notarissen. Critici willen deze deels opheffen. Voorstanders gaan uit van de integriteit die de vorming van notarissen en advocaten 'automatisch' met zich brengt en die in de praktijk wordt gebracht. Critici wijzen op een geringe meldingsbereid in het kader van de Wwft en gebrek aan onafhankelijkheid in fraudeonderzoeken die door advocaten worden gedaan.

Wij hoeven geen standpunt in te nemen in dit debat. Mogelijk wordt voor alle notarissen en/of advocaten het toezichtregime aangescherpt, met gevolgen voor alle cliëntrelaties, inbegrepen die tussen de Staat en het kantoor van de landsadvocaat. Hoe zich dit de komende tijd precies zal ontwikkelen, is nu niet te voorzien. Voor ons speelt uitsluitend de bijzondere relatie op dit moment tussen de Staat en de landsadvocaat.

Afwegingen

Zoals eerder aangegeven zien wij vanwege de publieke functie van de Staat voldoende reden de relatie met het kantoor van de landsadvocaat als een bijzondere te kwalificeren die rechtvaardigt dat de Staat, als client, nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen kan en behoort te stellen die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

7. Aanbevelingen

Uitgangspunt van de aanbevelingen is dat het Besluit 1965 en het lopende contract ons inziens te algemeen en te beperkt zijn om een aantal risico's van de Staat (preventief) te mitigeren.

Wij constateren dat eisen in het contract gering zijn en de communicatie beperkt is tot juridische handwerk. Onze 'modernisering' van de relatie (Besluit '65, contract en communicatie) heeft betrekking op het doorbreken van de juridische eenzijdigheid. Modern bestuur (governance) gaat ook – en juist meer – over zaken als goed bestuur waarin waarden (onafhankelijkheid, duurzaamheid, privacy, langdurige waardecreatie etc.) centraal staan. In het

opdrachtgeverschap van de Staat kan hier niet meer aan voorbij worden gegaan.

Dat kan door in het besluit en in de overeenkomst bepalingen op te nemen die voorzien in bepaalde eisen en verantwoordingsverplichtingen maar die tevens voorzien in het stroomlijnen van de overlegstructuur qua vorm en inhoud.

Onderwerp van de verschillende overleggen dienen mede te zijn thema's als compliance, risico management, governance en cultuur.

Agendering van deze thema's beoogt níét dat de Staat de rol van toezichthouder aanneemt maar om te benadrukken dat de 'bijzondere relatie' een breder scala aan onderwerpen rechtvaardigt dan gebruikelijk. Met andere woorden, een andere op- en instelling van de Staat is wenselijk in de verschillende overleggen met de landsadvocaat.¹² Richtsnoeren daartoe kunnen worden opgenomen in het Besluit en in de overeenkomst.

De aanbevelingen hebben gemeen dat zij aansluiten bij ontwikkelingen binnen het openbaar bestuur in de richting van wat 'Rijker verantwoordten.'¹³ Dat wil zeggen dat de overheid noch in dit geval een 'opdrachtnemer' van de Staat kan volstaan met een louter cijfermatige en juridische verantwoording in formele zin. Modern bestuur kan zich hier niet meer toe beperken. Juist vanwege de hierboven geschetste 'bijzondere relatie' dient de opdrachtnemer te laten zien dat zij niet alleen kwalitatief hoogwaardig werk levert maar bovendien betrouwbaar is in de wijze waarop dat plaatsvindt.

1) Herzie het Besluit vaststelling nieuwe regeling landsadvocatuur 1965

Dit Besluit is 56 jaar oud. Is uiterst summier en algemeen en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd.

Ieder besluit moet zorgvuldig en deugdelijk tot stand komen. In 1965 speelde geen onderwerpen als nu rondom nationale veiligheid. Databescherming was geen issue. De belangen van alle partijen moeten tegen elkaar worden afgewogen. De procesvoering ten behoeve van de Staat is evident. Een besluit

¹² In de governance-literatuur wordt gesproken over begrippen als een 'speak-up cultuur' (Strikwerda/Ten Wolde, 2017), 'vrijmoedig spreken' (Foucault, 1985), 'lastige gesprekken' (Commissie Halsema,) en 'cruciale gesprekken' (Patterson, 2010)

¹³ 'Waarom Rijker Verantwoorden? Cijfermatige verantwoording wordt steeds meer ervaren als onvoldoende en onvolledig. Cijfers vormen een armoedige weergave van een rijke praktijk. Het kan ook anders! Rijke verantwoording wekt vertrouwen, het mobiliseert mensen om mee te doen en het stimuleert tot leren.

Mensen en organisaties die rijker verantwoordten laten zien of het werk deugt, of het goed is uitgevoerd en of het van waarde is. Koplopers doen dat niet uit frustratie met bestaande verantwoordingssystemen. Maar vanuit passie en gedrevenheid: ze willen hun werk graag laten zien en erover in gesprek gaan'. Zie: [Rijker Verantwoorden | Waarom?](#)

dient rekenschap te geven van mogelijk nadelige gevolgen voor belanghebbenden. Wat betekent dat in 2021?

Wanneer een besluit genomen is, moet het deugdelijk gemotiveerd worden. Waarom is het besluit genomen, op welke gronden en welke afwegingen zijn gemaakt? Die motivatie moet navolgbaar en logisch zijn. Eventueel al bekende bezwaren moeten worden meegenomen in deze motivering. Dit is de formele juridische taal voor een besluit. De juridische werkelijkheid dient ook maatschappelijk te worden uitgelegd. De Staat dient de situatie van 1965 te actualiseren.

De legitimiteit van de relatie Staat-landsadvocaat staat in de beeldvorming ter discussie. Herziening van het Besluit geeft de Staat de mogelijkheid om de functie van landsadvocaat opnieuw in te richten en te legitimeren.

In de herziening van het Besluit kunnen de volgende onderwerpen een rol spelen:

- De legitimering voor de huidige situatie. De argumenten van de Staat dienen expliciet te worden gemaakt;
- In de maatschappelijke discussie wordt (on)terecht aandacht besteed aan het periodiek aanbesteden van het instituut Landsadvocaat;¹⁴. De Staat heeft een verantwoordelijkheid om de samenleving uit te leggen hoe de functie van landsadvocaat wordt ingericht. En waarom is gekozen voor het huidige contract;
- Ontkoppeling van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat;
- De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken;
- Instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat
- Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;
- De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over

¹⁴ <https://www.mr-online.nl/kantoren-willen-geen-landsadvocaat-op-toerbeurt/> waarin de vraag wordt gesteld of hiervoor wel belangstelling zou bestaan in de markt.

de bedrijfsvoering (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging);

2) Stel nadere eisen in de huidige overeenkomst

- Neem een bepaling op waarin het kantoor aangeeft hoe de risico's voor de Staat worden geadresseerd;
- Gebruik bij de formulering van die eisen als richtsnoer het inmiddels ontwikkelde en hierboven besproken 'raamwerk ter verdere professionalisering' om de maatregelen te concretiseren, operationaliseren en meetbaar te maken;
- Bepaal specifiek voor taken die de nationale veiligheid raken of betrokken advocaten een veiligheidsonderzoek moeten ondergaan en of het 'raamwerk' voldoende garanties biedt voor de (tijdelijk) opslag van informatie;
- Neem een bepaling op dat namens de Staat onafhankelijke audits kunnen worden uitgevoerd ter zake van de naleving van wet- en regelgeving en met name het risico van fraude en witwassen, integriteitbeleid en databeveiliging.
- Voorzie in de overeenkomst dat binnen het kantoor een ervaren 'Risk & Compliance Officer', 'Security Officer' en 'Financial Officer' deel uitmaken van het Management Team en rechtstreeks rapporteren aan portefeuillehouders in het bestuur die zelf voldoende gekwalificeerd zijn om samen met de andere leden van het bestuur verantwoordelijkheid te dragen en die desgevraagd rapporteren aan de Staat. Stel als eis dat onafhankelijkheid van deze functionarissen is geregeld;
- Maak de facturatie-systematiek rijks breed meer transparant en voer als Staat zelf ook controles uit (Rijksaccountantsdienst);

3) Communiceer niet louter juridisch en zaakgericht

- Onderzoek of binnen de rijksoverheid omwille van de effectiviteit en efficiency verbetering mogelijk is qua structuur en organisatie van de diverse contacten met het kantoor van de landsadvocaat;
- Agendeer regelmatig in regulier overleg niet alleen lopende adviezen en procedures maar maak het gesprek 'rijker' door ook te inventariseren

hoe het facturatieproces loopt, welke dilemma's zich hebben voorgedaan in de opdrachten van de landsadvocaat, of sprake is geweest van potentiële risico's voor de Staat, welke issues mogelijk spelen bij client- en zaakacceptatie, en of er een cultuur is waar gedrag vanzelfsprekend in overeenstemming is met regels en waarde.

3545939 - advies, vergelijkingsversie BH tov TRO.pdf

Werkstroom 000056550025

Document 3545939

**Deze pagina is nodig om het achterliggende document in DigiJust te kunnen verwerken.
S.v.p. niet beschrijven.**

Advies inzake de toekomstige relatie tussen
de Staat en (het kantoor van) de
Landsadvocaat

Prof. ~~Tom Ottervanger~~ Bob Hoozenboom

~~31 augustus~~ 1 september 2021

Met opmaak: Lettertype: 16 pt, Niet Cursief

Met opmaak: Inspringing: Voor: 3,75 cm, Eerste regel:
1,25 cm

1. Inleiding

Het kantoor Pels Rijcken waaraan zowel advocaten als notarissen zijn verbonden heeft als kantoor van de advocaat aan wie bij Koninklijk besluit de titel 'landsadvocaat' is verleend, een bijzondere positie. Het kantoor is in opspraak geraakt door binnen het kantoor gepleegde fraude welke mede vanwege die bijzondere positie veel aandacht heeft gekregen in de politiek en de media. De fraudekwestie is de aanleiding geweest voor dit advies.

Naast de praktijk voor de Staat (inbegrepen bij voorbeeld de belastingdienst en het Openbaar Ministerie), de zogenoemde 'landspraktijk' of 'Staatspraktijk' waarop de titel landsadvocaat betrekking heeft, wordt Pels Rijcken veelvuldig ingeschakeld door provincies, gemeenten en bv publiekrechtelijke toezichthouders waarbij het 'gezag' van de landsadvocatuur een rol kan spelen.

Het merendeel van de juridische aangelegenheden wordt voor wat betreft de Staat binnen de Ministeries zelf afgehandeld. Wanneer zaken worden uitbesteed is de Staat vrij in de keuze van een advocaat, maar met name om de eenheid in vertegenwoordiging te bevorderen wordt het van belang geacht dat niet in elke procedure een ander kantoor de belangen van de Staat behartigt. Daarom wordt de Staat in beginsel zoveel mogelijk door hetzelfde advocatenkantoor bijgestaan ¹

Het grootste deel van de zaken waarin Pels Rijcken wordt ingeschakeld betreft civiele procedures waarin vertegenwoordiging door een advocaat wettelijk verplicht is. Naast deze civiele procedures, wordt het kantoor soms ook ingeschakeld in bestuursrechtelijke zaken met name daar waar de bijzondere expertise van de landspraktijk en uniformiteit in de behandeling gewenst is.

Opdracht

Aan ons is voor een deskundigenadvies de volgende vraag voorgelegd:

¹ Ca twee-derde van de kosten van externe juridische bijstand – niet uitsluitend advocatuurlijke of notariële bijstand – betreft het kantoor van de landsadvocaat. Vragen van het lid Groothuizen (D66) aan de Minister voor Rechtsbescherming over *procedeedrag van de rijksoverheid* (Ingezonden 20 augustus 2019).

Antwoord van Minister Dekker (Rechtsbescherming) (ontvangen 7 oktober 2019) 71e ook Aankomst Handelingen, vergaderjaar 2018–2019, nr. 3930. In 2018 gaf de Staat 25 miljoen euro uit voor het inhuren van de landsadvocaat, in 2017 was dat 23 miljoen euro. Het ministerie van Justitie en Veiligheid geeft in 2018 5,5 miljoen en het ministerie van Defensie 4,7 miljoen euro. Andere overheden doen minder vaak een beroep op de landsadvocaat.

wat zijn passende eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van praktijkuitoefening en bedrijfsvoering die de Staat als client kan stellen aan (het kantoor van) de landsadvocaat in het licht van de publieke functie van de Staat?

Anders dan de (lopende) onderzoeken van Deloitte/Van Doorne, het kantoor Pels Rijcken zelf, de Deken in Den Haag, het BFT en het Openbaar Ministerie en, meer in het algemeen, de onderzoeken van onafhankelijke toezichthouders naar de kwaliteit en het functioneren van het toezicht en de WODC onderzoeken betreffende de advocatuur, is de opdracht niet een reconstructie van de fraude te maken of het toezicht op advocatuur en notariaat tegen het licht te houden.

Centraal staat de wijze waarop de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat, en zijn kantoor, is vormgegeven. Formeel is dat op dit moment op basis van Koninklijke besluiten uit 1965 en 2018 en de overeenkomst tussen landsadvocaat Reimer Veldhuis en de Staat uit 2018. De Minister van Justitie en Veiligheid (hierna: 'de Minister van Justitie' of 'de Minister') is als *primus inter pares* van de overheidsinstellingen die gebruik maken van de diensten van de landsadvocaat direct verantwoordelijk en eerste aanspreekpunt voor de relatie.

Het kantoor van de landsadvocaat is daarnaast uiteraard onderworpen aan een generiek systeem van regelgeving en toezicht voor zowel advocatuur als notariaat waarvoor de Minister van Justitie politiek verantwoordelijk is. Feitelijk zijn evenwel de KNB en de NOvA verantwoordelijk voor beleid, beroepsregels en handhaving binnen een stelsel dat gekenmerkt wordt door zelfregulering. De KNB en de NOvA stellen de gedrags- en beroepsregels vast, het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB, het Bureau Financieel Toezicht (BFT) dat als zelfstandig bestuursorgaan toezicht houdt op financiën, de kwaliteit en de integriteit van het notariaat, en de Dekens. Zowel het notariaat als de advocatuur kent tuchtrechtspraak. De Minister heeft een indirecte relatie tot dit generieke systeem van toezicht en handhaving.

Naast de formele grondslagen hebben wij aandacht besteed aan de manier waarop de communicatie, het overleg, tussen 'opdrachtgever' en 'opdrachtnemer' in de praktijk gestalte krijgt.

Werkwijze

Wij hebben op basis van anonimiteit vertrouwelijke gesprekken gevoerd met diverse (in)direct betrokkenen binnen de overheid, het notariaat/de advocatuur, de rechtspraak, Pels Rijcken en de academische wereld.

Wij hebben open bronnen over de fraudezaak en het generieke systeem van toezicht bestudeerd, evenals Kamervragen en -antwoorden, wetenschappelijke publicaties, onderzoeksjournalistiek en (recente) beleidsvoornemens van de NOvA, het College van Toezicht op de Advocatuur en de KNB naar aanleiding van de fraude bij Pels Rijcken.

Speciale aandacht hebben wij ook gegeven aan de Kamerbrief van 13 maart 2020 *'Aanbesteding betalingsverkeer – Ernstige beroepsfout en MVO'*. Hierin worden aanvullende eisen gesteld aan opdrachtnemers van de Staat op het terrein van de financiële dienstverlening. Doelstelling was te bezien of er overeenkomsten of verschillen zijn met de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Wij hebben we ook gedaan door kennis genomen te nemen van de discussie over hervormingen van de accountancy. Hier spelen vergelijkbare discussies over de scheiding van advisering en de controlepraktijk en is gekozen om in raden van bestuur niet-accountants aan te stellen.²

Wij hebben geen inzage gekregen in de diverse lopende onderzoeken. Wel is in algemene zin over de inhoud gepraat met betrokken gesprekspartners. Centraal in die gesprekken stonden inzichten die mogelijk relevant zouden kunnen zijn voor onze opdracht.

In gesprekken (evenals in het maatschappelijk debat) lopen verschillende onderwerpen door elkaar: de (on)wenselijkheid van de gepercipieerde monopolie positie van de landsadvocaat, elementen van de concrete fraudezaak, de 'sterkte' van het BFT, het stelsel van generiek toezicht in het algemeen (en onderdelen daarvan zoals de kwaliteit van het toezicht door bijvoorbeeld de dekens).³ Onze specifieke opdracht laat niet toe al deze kwesties te behandelen. Maar we kunnen er ook op onderdelen niet altijd aan voorbij gaan.

2. De positie en praktijk van de landsadvocaat

De formele positie

² <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/corporate-governance/toezicht-op-accountants>. Zie ook: <https://fd.nl/ondememen/1394382/hoekstra-plaatst-veel-meer-accountants-onder-verscherpt-toezicht>

³ Vergelijk ook de diversiteit in de Kamervragen die over de fraudezaak gaan.

Bij Koninklijk besluit van 2 april 1965 is het Koninklijk besluit van 1 augustus 1879 ingetrokken en een nieuwe regeling inzake de landsadvocatuur vastgesteld. Artikel 2 bepaalt dat aan de advocaat die geregeld voor de Staat als zodanig optreedt, de titel van landsadvocaat kan worden verleend en dat die verlening te allen tijde kan worden ingetrokken. Ingevolge artikel 3 kan de Minister van Justitie, na overleg met de landsadvocaat, aan andere advocaten de titel van plaatsvervangend landsadvocaat verlenen.

Bij Koninklijk besluit van 27 juni 2018 is de titel per 1 september 2018 verleend aan mr R.W Veldhuis. De landsadvocaat is een 'gewone' zelfstandig gevestigde advocaat, geen ambtenaar of bestuurder, met (onder meer) de Staat als cliënt.

Op grond van artikel 10 van Richtlijn 2014/24/EU (geïmplementeerd in de Aanbestedingswet 2012) geldt geen aanbestedingsplicht voor bepaalde specifieke overheidsdiensten inbegrepen juridische diensten. Het HvJ EU heeft, gelet op de bijzondere aard van juridische dienstverlening in het algemeen en met name ten behoeve van de overheid wanneer publieke belangen een rol spelen, de geldigheid van artikel 10 bevestigd (ECLI:EU:C:2019:472).⁴

~~(toelichting TRO: zoals ik schreef, de geldigheid staat 110% vast, zo heeft de hoogste rechter beslist, enige wat men kan doen is zeggen dat Nederland onverplicht een systeem van aanbesteding zou moeten invoeren enz, dat heb ik in de voetnoot verwoord als 'wenselijk').~~

Deze geldigheid wordt betwist in het maatschappelijk debat naar aanleiding van de fraudezaak.⁵

Tussen de Staat en de landsadvocaat is bij overeenkomst (per 1 september 2018) bepaald dat *'(de landsadvocaat) zich verbindt zijn kantoor zodanig in te richten dat de zaken van de Staat door hem of zijn kantoorgenoten naar behoren kunnen worden behandeld'* (artikel 1.2). Hij is *'..op grond van de belofte, door hem als advocaat afgelegd, verplicht tot geheimhouding met betrekking tot zaken die hij voor de Staat behandelt'* (artikel 1.3).

⁴ De wenselijkheid wordt betwist in het maatschappelijk debat naar aanleiding van de fraudezaak <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/03/pels-rijcken-kan-onder-geen-enkel-beding-landsadvocaat-blijven-a4053478> Zie ook: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/12/is-het-tijd-voor-een-andere-landsadvocaat-en-is-die-te-vinden-a4054614> en <https://fd.nl/ondernemen/1407347/kan-pels-rijcken-bedrijven-en-burgers-nog-wel-de-maat-nemen>

⁵ <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/03/pels-rijcken-kan-onder-geen-enkel-beding-landsadvocaat-blijven-a4053478> Zie ook: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/08/12/is-het-tijd-voor-een-andere-landsadvocaat-en-is-die-te-vinden-a4054614> en <https://fd.nl/ondernemen/1407347/kan-pels-rijcken-bedrijven-en-burgers-nog-wel-de-maat-nemen>

De overeenkomst geeft de landsadvocaat geen 'recht' op inschakeling door de Staat. Wel is vastgelegd dat de landsadvocaat geen zaken zal aannemen voor derden waarbij het risico bestaat dat de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden (artikel 2).

De overige bepalingen zijn betrekkelijk algemeen van aard en betreffen de inrichting van een zogeheten 'helpdesk', het delen van kennis, ~~deurenadministratie~~ ~~de urenadministratie~~, declaratiebeleid, beroepsaansprakelijkheid, toegang tot een portal. Waar relevant zal deze overeenkomst hieronder nader ter sprake komen.

De 'landspraktijk'.

De landspraktijk bestaat uit een (civiele en bestuursrechtelijke) procespraktijk en een adviespraktijk. Vaak in verwerende positie wordt voor de Staat geprocedeerd over een veelheid van onderwerpen, bij voorbeeld inzake aansprakelijkheid (onrechtmatige overheidsdaad), contractenrecht, nadeelcompensatie, subsidieregelingen, onderwijsrecht, gereguleerde sectoren, mensenrechten, klimaat maatregelen, rechtspositie van ambtenaren, beslag en executie (waaronder in strafvorderlijk kader), geschillen in de justitiële keten (inzet dwangmiddelen, tenuitvoerlegging, penitentiair recht en internationale rechtshulp in strafzaken), vreemdelingenrecht, ruimtelijke ordening, aanbestedingen, privacy en gegevensuitwisseling (AVG, politiegegevens, justitiële en strafvorderlijke gegevens en gegevens van inlichtingendiensten), Europees recht (landbouw, staatssteun, mededinging), publiek/private samenwerking.

De adviespraktijk, advocatuur en notariaat, betreft eveneens een veelheid aan onderwerpen, waaronder de hiervoor genoemde en bijvoorbeeld staatsdeelnemingen, de informatieverplichtingen van de regering, de comptabiliteitsregelgeving. Het advieswerk bevat naast het opstellen van concrete juridische adviezen ook het meedenken met ambtenaren over de aanpak van een bepaalde problematiek. Zo is in het voorbije jaar geadviseerd over de verenigbaarheid van mogelijke coronamatregelen met het EVRM en de Grondwet en de aanpak van corona in penitentiaire inrichtingen. Waar nodig wordt samengewerkt met het notariaat of worden werkzaamheden zelfstandig door het notariaat verricht. Bij voorbeeld de begeleiding in het kader van rechtspersonen waarbij de Staat betrokken is als aandeelhouder of contractspartij, verdelingsvraagstukken bij radiofrequenties door middel van loting, door de Staat geïnitieerde aan- en verkoopprocedures van vastgoed.

3. Een bijzondere relatie

Als boven aangegeven is geen sprake van een wettelijk of contractueel verankerd monopolie, noch heeft de landsadvocaat een quasi-exclusieve status. Dat neemt niet weg dat zijn positie, en daarmee die van zijn kantoor, ten opzichte van de Staat, en indirect evenzeer ten opzichte van lagere overheden en publiekrechtelijke organisaties, een speciale is. In zekere zin is sprake van een bevoorrechte positie maar wel één die permanent ‘verdiend’ moet worden door de vertrouwensrelatie en de kwaliteit en prijs van de dienstverlening in zake zowel advisering als procesvoering.

De relatie tussen de Staat en de landsadvocaat wordt gelet op de publieke functie van de Staat en het karakter van de dossiers die door het kantoor worden behandeld, gekenmerkt door verschillende elementen die hierna kort de revue zullen passeren.

Wij hebben het gewicht van elk van die elementen niet afzonderlijk gewogen maar, tezamen, vormen zij ons inziens voldoende reden de relatie als een bijzondere te kwalificeren. In dat verband menen wij dat in aanvulling op de voor advocatuur en notariaat geldende en periodiek aangescherpte generieke eisen, de Staat, als client, bepaalde voorwaarden kan en behoort te stellen op het gebied van bedrijfsvoering en praktijkuitoefening die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

Algemene beginselen behoorlijk bestuur

In de eerste plaats is essentieel dat het handelen van de overheid c.q. de Staat wordt getoetst aan de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. De draagwijdte zal van dossier tot dossier verschillen en de beginselen zullen niet altijd als zodanig worden benoemd maar de landspraktijk zal daar vrijwel altijd rekening mee moeten houden.

Kennis, over de hele breedte van de praktijk, van leerstukken over de beoordelingsruimte van de Staat, en van het staatsrecht, en ruime ervaring met deze problematiek is cruciaal voor de landspraktijk. Het kantoor is mede daardoor snel inzetbaar en door de intensiteit van de samenwerking zijn de lijnen met de Staat kort.

Algemeen belang

Bijzonder aan de landspraktijk, in het verlengde van het voorgaande, is verder dat de Staat als cliënt het ‘algemeen belang’ (of ‘publiek belang’) dient. Dat vertaalt zich in de advisering en in de standpunten die namens de Staat worden ingenomen in juridische procedures en in de wijze waarop die procedures worden gevoerd. Bij het zoeken naar een inhoudelijke oplossing speelt dikwijls de vraag wat die zou betekenen voor andere gevallen. Bij het voeren van verweren moet in acht worden genomen of die in lijn zijn met verweren van de Staat in andere gevallen en of ze passen in de politieke en beleidsmatige lijnen van het betrokken departement.

Het publieke belang speelt altijd mee, ook al is dat in het ene geval explicieter en met een zwaarder gewicht dan in het andere geval (bij voorbeeld kwesties inzake MH17, zorgplicht kroongetuigenbescherming, schadeloosstellingen ‘Sebrenica’, asielprocedures, klimaatjurisprudentie). De politieke gevoeligheid van dossiers waarin de landsadvocaat optreedt maakt dat de legitimiteit van de Staat in het geding kan komen.

Conflicterende belangen

Conflicterende belangen vormen voor iedere advocaat een belangrijk thema, voor de landsadvocaat ligt dit onderwerp extra gevoelig. Steeds zal bij het aannemen van zaken voor andere cliënten (inbegrepen lagere overheden en semipublieke instellingen) dan de Staat de vraag voorliggen of de cliënt in potentie tegenover de Staat komt te staan dan wel of in een procedure tegen een ander dan de Staat, of bij advisering, een standpunt moet worden ingenomen dat mogelijk de belangen van de Staat kan schaden (inbegrepen in lezingen en publicaties).

Openbaarheid, transparantie

De landspraktijk onderscheidt zich ook op een ander punt, verwant aan de voorgaande punten, van de ‘gewone’ advocatuur. In de kabinetsreactie op het rapport van de parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslag is aangekondigd dat het kabinet met ingang van 1 juli 2021 adviezen van de landsadvocaat aan de Kamer zal verstrekken voor zover die niet zien op procedures, maar het karakter hebben van ‘algemene juridische beleidsadviezen’ (dit geldt ook voor adviezen aan de Staat van advocaten van andere kantoren).

Overigens ziet het grootste deel van adviesaanvragen op procesadviezen. Ook dergelijke adviezen worden – vertrouwelijke verstrekking daargelaten - aan de

Kamer verstrekt indien na afloop van een procedure het procesbelang of een ander belang van de Staat daar niet meer aan in de weg staat.

Vertrouwelijkheid, veiligheid

Vertrouwelijkheid, en daarmee beveiliging van gegevens, speelt voor elk advocaten- en notariskantoor. Vanwege de staatveiligheid en de politieke gevoeligheid van dossiers heeft dit voor de landspraktijk een extra dimensie. Voorbeelden zijn dossiers gerelateerd aan de positie van informanten en kroongetuigen, gegevens van inlichtingendiensten. Een aantal opdrachten raakt aan het begrip nationale veiligheid zoals deze is gedefinieerd in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Betrouwbaarheid

Vanwege de veelal publieke belangen in dossiers en het feit dat de kosten van de landsadvocaat uit de publieke middelen worden betaald, mag de burger verwachten dat de Staat zijn adviseurs met zorg kiest. Geloofwaardigheid, betrouwbaarheid en reputatie zijn cruciaal.

Professionele betrouwbaarheid wordt in de eerste plaats geschraagd door de normen en waarden neergelegd in de sectorspecifieke wet- en regelgeving voor het notariaat en de advocatuur en meer specifiek in de gedrags- en beroepsregels van de KNB en de NOvA. Zo zijn advocaten aan tuchtrechtspraak onderworpen en gebonden aan hetgeen bepaald is bij of krachtens de Advocatenwet, de verordeningen van de NOvA, en de Wetgeving ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft). Het normatieve kader bestaat uit de advocateneed, de in de Advocatenwet opgenomen 'kernwaarden van de advocatuur', waaronder 'integriteit' en 'vertrouwelijkheid', wettelijke tuchtnormen en gedragsregels.

Professionele betrouwbaarheid heeft niet alleen betrekking op algemene normatieve en juridische vorming en kwaliteitseisen welke samenhangen met het beroep. Individuele beroepsbeoefenaars dienen van onbesproken gedrag te zijn⁶. Persoonlijke betrouwbaarheid en integriteit zijn noodzakelijk maar niet voldoende. Ook de organisatie waarbinnen professionals werken dient zodanig

⁶ Zo is er gedragstoezicht door de Nederlandsche Bank in de financiële wereld en zijn er veiligheidsonderzoeken door de AIVD van personen die een vertrouwensfunctie vervullen (op grond van de Wet veiligheidsonderzoeken). De Staat steit aan organisaties en individuele functionarissen eisen op het vlak van eerlijkheid, onafhankelijkheid, loyaliteit, integriteit en veiligheidsbewustzijn.

te zijn ingericht dat macht en tegenmacht zijn geborgd, ook wel gevat onder de noemer 'governance'.

Governance heeft betrekking op de wijze van besturen, gedragscodes en het toezicht op organisaties. De kwaliteit van administratieve processen en de interne controle daarop is wezenlijk (compliance, vier-ogenprincipe etc.). Governance omvat ook cultuuraspecten zoals bij voorbeeld een 'open cultuur' waarin tegenspraak mogelijk is. Onafhankelijkheid (van raden van commissarissen/toezicht, interne controle, compliance, vertrouwensfunctionarissen) vormt de hoeksteen van governance.

4. Risico's voor de Staat

De Staat loopt bij de inschakeling van advocaten en notarissen een aantal risico's die elk voor zich – en in combinatie – de publieke zaak schade kunnen toebrengen. Voor een belangrijk deel vloeien die risico's voort uit de hierboven kort aangeduide bijzondere aspecten van de relatie tussen de Staat en de landsadvocaat.

Reputatierisico's

Reputatierisico's kunnen ontstaan door beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen niet alleen door de landsadvocaat zelf maar ook door een partner of werknemer van het kantoor Pels Rijcken. Zo stelde de Haagse deken vast dat er weliswaar sprake is van 'exclusief notariële fraude' maar dat het vertrouwen in en het aanzien van de advocatentak in het geding is. De beeldvorming is bepalend.

Het notariaat en de advocatuur zijn formeel verschillende entiteiten maar de fraudeur was bovendien bestuursvoorzitter en het notariaat en de advocatuur van Pels Rijcken vormen naar buiten toe één organisatie. Zo is weliswaar het notariaat verantwoordelijk voor het onderbrengen van de belangen van bewindslieden bij hun aantreden en speelt de landsadvocaat geen rol, het is 'het kantoor van de landsadvocaat' dat zich hier mee bezighoudt.

Het publieke vertrouwen in Pels Rijcken is geschaad. Daardoor heeft niet alleen het kantoor maar in deze bijzondere constellatie van de landsadvocatuur ook de Staat reputatieschade opgelopen.

De kwaliteit van client-acceptatie procedures is relevant voor de Staat gelet op potentiële belangenconflicten, in ruime zin, als hierboven aangeduid. Bovendien kan de Staat reputatieschade oplopen als andere cliënten in opspraak komen in relatie tot de dienstverlening van het kantoor. Hier past dus grote zorgvuldigheid.

Reputatierisico's kunnen verder ontstaan door datalekken of vormen van economische of politieke spionage door onder andere statelijke actoren. De landsadvocaat levert diensten aan de Staat in politiek gevoelige dossiers. De databeveiliging is van belang voor Pels Rijcken maar in het verlengde daarvan evengoed voor de Staat.

De afgelopen jaren hebben heeft zich binnen het notariaat en de advocatuureen aantal cyber-incidenten voorgedaan.⁷

De reputatie van de Staat kan eveneens worden geschaad door (een schijn van) belangenverstrengeling. In de fraudezak is gewezen op het benoemen door de fraudeur van oud-vennoten in het bestuur van (fictieve) stichtingen. Breder wordt door de KNB opnieuw aandacht gegeven aan de actualisering van de verplichting om als (kandidaat)notaris nevenfuncties op te geven.

Een schijn van belangenverstrengeling kan zich ook voordoen door de combinatie van verschillende rollen van de Landsadvocaat: advisering en procesvoering.

Door advisering in een bepaalde richting (bijvoorbeeld in de toeslagenaffaire of Bibob-zaken) kan het theoretisch voor de Landsadvocaat moeilijk zijn om een advies in te trekken. Hier kunnen ook omzetbelangen van de Landsadvocaat theoretisch een rol spelen.

De Landsadvocaat treedt op voor de Staat en dient daarmee (in)direct het algemeen belang. Een schijn van belangenverstrengeling kan zich denkbeeldig voor doen indien een minister of een overheidsorgaan de Landsadvocaat inschakelt voor politieke of orgaanbelangen die haaks staan op het algemeen belang.

De landsadvocaat zal gelet op zijn bijzondere positie hoe dan ook waakzaam moeten zijn voor belangentegenstellingen bijvoorbeeld in een niet

⁷ https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/553680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland en [Hackers kraken mailbox van twee Nederlandse advocatenkantoren \(quotenet.nl\)](https://www.cybercrimeinfo.nl/cybercrime/553680_cyberaanval-raakt-96-notariskantoren-in-nederland). Een goed voorbeeld van samenwerking en preventie <https://www.advocatie.nl/nieuws/veertien-kantoren-werken-samen-in-strijd-tegen-cybercrime-via-legal-isac/> zien we in dit initiatief waarin 14 kantoren met de overheid samen optrekken.

ondenkbeeldige situatie dat de landsadvocaat wordt ingeschakeld in een kwestie waar politieke belangen haaks kunnen staan op het algemeen belang.

Financiële risico's

Vanwege beroepsfouten, ondeugdelijke adviezen, onzorgvuldigheden in de procesgang en fraude en witwassen kan de Staat een financieel risico lopen.

De Staat kan direct benadeelde zijn in een fraudezaak zoals nu, in relatief beperkte mate, het geval lijkt te zijn. De Staat kan bovendien financiële schade lijden als de financiële stabiliteit van Pels Rijcken onder druk zou komen te staan. De stabiliteit en soliditeit van Pels Rijcken is van belang voor de continuïteit van de dienstverlening aan de Staat nu de Staat immers op een groot aantal beleidsterreinen voor advisering en procederen nauw vervlochten is met het kantoor.

De Staat kan ook schade ondervinden met betrekking tot de urenverantwoording en de declaraties.

5. De contractuele en communicatieve relatie Staat/Landsadvocaat

De bepaling in de overeenkomst die de landsadvocaat verplicht zijn kantoor *'zodanig in te richten dat de zaken van de Staat naar behoren kunnen worden behandeld'* (artikel 1.2) is zeer algemeen van aard. Hieronder gaan wij in op onderwerpen die in de toekomst ons inziens aandacht verdienen in de overeenkomst zelf dan wel als afgeleide daarvan in het overleg tussen de Staat en Pels Rijcken.

Bedrijfsvoering, beheersmaatregelen

Pels Rijcken heeft geconstateerd dat de bedrijfsvoering en governance verbeteringen behoeven. Hiertoe is op 28 juni 2021 een raamwerk vastgesteld gericht op de *"verdere professionalisering van het risico en compliance management"*. Dit stuk dient als kader om op korte termijn projectmatig verbeteringen door te voeren onder meer ter zake van risicomanagement en compliance.⁸

⁸ Doelstellingen zijn het versterken van een 'modern' risicomanagement- en compliance-systeem en -werkwijze, dat past bij Pels Rijcken, gedragen wordt en effectief is; verhogen van het risico- en controle bewustzijn van alle medewerkers, waarbij gedrag en sociale veiligheid op organisatorisch en individueel niveau als uitgangspunt worden genomen; het sluiten van de "Plan-Do-Check-Act" (PDCA) managementcyclus door het versterken van een review functie en continue gestructureerd verbeteren van de Interne werkwijze en waarborgen dat er vertrouwen is in het risico-, en compliance management bij interne en externe stakeholders.

Wij vinden het opmerkelijk dat in het verleden Pels Rijcken noch de Staat blijkbaar structurele aandacht hadden voor de bedrijfsvoering. Zeker in het licht van de aangegeven risico's voor de Staat.

De deken van Den Haag wijst op 'tekortkomingen in de kantoororganisatie'.⁹

Het College van Toezicht Advocatuur benoemt het belang van de bedrijfsvoering: 'De casus roept vragen op over de governance en controlemechanismen binnen het kantoor en het toezicht uit hoofde van onder meer de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) dat in belangrijke mate op die interne mechanismen behoort te kunnen steunen.'¹⁰

Met opmaak: Lettertype: Niet Cursief

Met opmaak: Lettertype: Niet Cursief

Met opmaak: Lettertype: Niet Cursief

Eerder dit jaar zijn binnen Pels Rijcken procedures rondom derdengeldrekeningen aangescherpt. De controle op de toepassing van de beheersmaatregelen is verscherpt. Ook de maatregelen zelf zijn uitgebreid, zoals op de volgende punten:

- Bij de uitbetaling van grote bedragen (of meerdere kleinere bedragen aan één partij) wordt bij de cliënt/begunstigde een telefonische bevestiging van de juistheid van de voorziene overboeking gevraagd. Dat voorkomt dat een vervalsing tot uitbetaling kan leiden;
- De (kandidaat-)notarissen krijgen dagelijks een overzicht van alle mutaties op de derdengeldenrekeningen zodat zij elkaar controleren en fraude verder wordt bemoeilijkt;
- Escrow-dossiers mogen alleen nog in behandeling worden genomen met toestemming van het bestuur. In dat geval kunnen additionele risico-mitigerende maatregelen worden getroffen zoals de inhoudelijke betrokkenheid van een tweede notaris;
- Er wordt regelmatig mede met behulp van openbare bronnen gecontroleerd of (kandidaat-)notarissen bestuursfuncties vervullen bij voor kantoor niet bekende stichtingen (of andere rechtspersonen) om misbruik daarvan te voorkomen.

Het kantoor heeft een *compliance officer* aangesteld die onder meer op regelmatige basis controleert of de regels voor het beheer van derdengelden worden toegepast en de derdengeldenposities juist zijn. De compliance officer rapporteert aan het bestuur.

⁹ Haagse deken: geen betrokkenheid Pels Rijcken-advocaten bij fraude notaris Oranje - Advocatie

¹⁰ <https://www.collegevantoezichtnova.nl/publicaties/persbericht-en-nieuws/>

De derdengeldrekeningen zijn 'slechts' een onderdeel van de governance. Het beleid en de organisatorische inrichting ten aanzien van fraude, witwassen, integriteit en databeveiliging (zie verder) zullen conform het ontwikkelde raamwerk worden aangescherpt.

Het raamwerk ter verdere professionalisering besteedt eveneens aandacht aan de 'cultuur' van het kantoor door middel van de introductie van een gedragscode, dialoogsessies en de verbetering van de functies van de vertrouwenspersoon, van de samenwerking advocatuur/notariaat en van de structuur van de cliëntenrelatie.¹¹

Dit is in lijn met aandacht voor 'cultuur' door de Nederlandsche Bank, de AFM, de NBA en brancheverenigingen als de KNB en de NOVA. Er is de afgelopen jaren breed inzicht ontstaan dat meer wet- en regelgeving en gedragscodes belangrijk maar niet genoeg zijn.¹²

In paragraaf 7 gaan wij nader in op de vraag of en in hoeverre het aanbeveling verdient in de overeenkomst, bij wijze van uitwerking van artikel 1.2, expliciet te voorzien in nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen op het gebied van risico en compliance management en verwante thema's.

Belangenconflicten

Artikel 2 van de overeenkomst bepaalt onder meer dat geen zaken zullen worden aangenomen waarbij '*in het kader van de behartiging van de belangen van deze derden de belangen van de Staat, van welke aard ook, geschaad zouden kunnen worden*'. Het raamwerk stelt vast dat dit beleid wordt aangescherpt. De keuzes worden op verschillende afdelingen voor verschillende cliënten gemaakt. Centralisering van het acceptatiebeleid wordt nagestreefd.

Declaratiebeleid

¹¹ Pels Rijcken wordt in het onderzoek van de deken van Den Haag geschetst als 'een gesloten organisatie met weinig ruimte voor tegenspraak' en waar weinig wordt gesproken over integriteit.

¹² 'De Nederlandsche Bank (DNB) houdt toezicht op het gedrag van bestuurders en commissarissen van financiële instellingen, op de cultuur, en op de manier waarop instellingen zijn georganiseerd en worden aangestuurd. Dit laatste noemen we governance. Dit doen we omdat één van de lessen uit crises en grote incidenten in de financiële sector is dat governance, gedrag en cultuur van grote invloed kunnen zijn op de soliditeit, het risicoprofiel en de integriteit van de instelling', zie www.dnb.nl/betrouwbare-financiele-sector/toezicht-op-financiele-instellingen/toezicht-op-governance-gedrag-en-cultuur/. Aandacht voor cultuur wordt van belang geacht in organisaties waarin sprake is van een sterke hiërarchie, carrièrepatronen die daarop zijn geënt in combinatie met commerciële belangen van maatschappen (accountancy, notariaat en advocatuur).

Ingevolge artikel 4 worden declaraties ingediend bij de minister door of namens wie de opdracht is verstrekt, waarbij een specificatie wordt gegeven van de bestede uren, de vermelding van de aard van de werkzaamheden en de personen die de werkzaamheden hebben verricht. De Staat heeft geen centraal overzicht van werkzaamheden en de daaraan verbonden kosten.

- De accountant van het kantoor verklaart in het kader van de controle over een boekjaar dat over dat boekjaar de urenadministratie deugdelijk was ingericht. Door middel van een goedgekeurde jaarrekening dient Pels Rijcken jaarlijks publiekelijk financiële verantwoording af te leggen. Er is ons niet gebleken dat de Staat beschikt over een 'plan B' mocht de continuïteit van het kantoor in het geding zijn.

Met opmaak: Lijstaline, Met opsommingstekens + Niveau: 1 + Uitgelijnd op: 0,63 cm + Inspringen op: 1,27 cm

Met opmaak: Lettertype: 12 pt

Pels Rijcken heeft voor het boekjaar 2020 nog geen jaarrekening gedeponneerd. Een van de door ons aangegeven risico's betreft de financiële continuïteit. Dat de vraag oproept of de Staat een plan B heeft?

Informatiebeveiliging

De landsadvocaat heeft met een onderdeel van de Staat – de sector Juridische Zaken van het Ministerie van Justitie - in 2017 bij wijze van proef de toegang van ambtenaren tot een digitaal platform (*portal*) aangeboden dat in stand wordt gehouden door een Engels bedrijf 'HighQ'. Deze proef is gestopt.

De landsadvocaat was met HighQ overeengekomen dat zij passende technische en organisatorische beveiligingsmaatregelen treft om de data te beschermen tegen verlies of enige vorm van onrechtmatige verwerking. De landsadvocaat had toegezegd de Staat zo spoedig mogelijk te informeren over een geconstateerd datalek, of een ernstig vermoeden daarvan, en te voldoen aan de meldplicht van artikel 33 Algemene Verordening gegevensbescherming aan de Autoriteit Persoonsgegevens en de betrokkenen.

Het valt op dat in de overeenkomst de databeveiliging is geregeld uitsluitend voor de portal en niet voor het kantoor Pels Rijcken als zodanig, in het algemeen.

Pels Rijcken heeft in april 2021 een de hele organisatie en alle processen omvattend nieuw "*Strategisch Informatiebeveiligingsbeleid*" vastgesteld gericht op het waarborgen van de vertrouwelijkheid van (persoons)gegevens, de bescherming van bedrijfsinformatie en de beheersbaarheid en controleerbaarheid van processen van informatieverwerking.

Het kantoor wil hiermee voldoen aan wettelijke eisen, contractuele afspraken en verwachtingen van cliënten teneinde het risico op schade en incidenten te minimaliseren. Een coördinerende rol is weggelegd voor een *Security Officer* die rapporteert aan de portefeuillehouder 'informatiebeveiliging' in het bestuur.

De landsadvocaat wordt overigens niet beschouwd als een 'vitale infrastructuur', evenmin worden veiligheidsonderzoeken uitgevoerd in het kader van de Wet op de Inlichtingen- en veiligheidsdiensten (WIV).

Pels Rijcken laat zogeheten 'pentesten' uitvoeren waarbij computersystemen worden getest op kwetsbaarheden en rapporteert daarover aan de Nederlandsche Bank (niet aan het Ministerie van Justitie);

Communicatie Staat/Pels Rijcken

Pels Rijcken heeft de contacten met de Staat vormgegeven door een systeem van accountmanagement, waarbij een partner dan wel senior advocaat het aanspreekpunt is voor de portefeuille van een ministerie. Elk van de 12 ministeries heeft een eigen proces van inschakelijking en één à twee keer per jaar overlegt de accountmanager met het betrokken departement over onder meer de kwaliteit van de dienstverlening.

De landsadvocaat zelf overlegt ca één keer per vier à zes weken met het Ministerie van Justitie, de 'contracthouder', over het reilen en zeilen van de relatie en maakt jaarlijks een ronde langs een aantal andere opdrachtgevers (andere ministeries, ZBO's, toezichthouders, provinciale en gemeentelijke overheden).

Onder voorzitterschap van het Ministerie BZK vindt maandelijks overleg plaats van de hoofden Juridische Zaken van de 12 ministeries. Dit '*Interdepartementaal overleg hoofden Juridische Zaken*' (IHJZ) bevat standaard het agendapunt 'Landsadvocaat' waar casuïstisch, afhankelijk van wat er speelt, allerlei onderwerpen de revue kunnen passeren (tarieven, conflict issues, kwaliteit, belangrijke zaken enz.).

De *departementale* pendant binnen het Ministerie van Justitie is het HJZ (hoofden juridische zaken) en bestaat uit de hoofden JZ van de vijf beleids directoraten-generaal van het ministerie. Vergaderd wordt met de hoofden JZ van de 'taakorganisaties' (zoals het OM, de politie, het CJIB, de IND, Justis, Justitiële Informatiedienst, Dienst Justitiële Inrichtingen, Raad voor de

Kinderbescherming, Raad voor de rechtsbijstand, NFI, COA, Dienst Terugkeer en Vertrek, Schadefonds Geweldsmisdrijven, Raad voor de rechtspraak).

Ook op de agenda van dit overleg staat geregeld de landsadvocatuur, soms met presentaties, kennismakingen, en met enige regelmaat hernieuwde uitleg over de samenwerkingsafspraken en de wijze van inzet en uitputting van het budget.

De voorzitter van deze bijeenkomsten van het Ministerie van Justitie overlegt elke zes weken a twee maanden met de plaatsvervangend landsadvocaat over de samenwerking in de breedte. Onderwerpen zijn: kosten, kwaliteit, en heikele procedures. Voor andere ministeries gelden vergelijkbare interne overlegstructuren.

Wij hebben de indruk dat zowel het interne overleg tussen als binnen Ministeries als ook de gespreken met het kantoor van de landsadvocaat overwegend gaan over (lopende) zaken en vrijwel uitsluitend betrekking hebben op juridische aspecten van adviezen en procedures en de kosten. Er wordt zelden of nooit gesproken over de bedrijfsvoering noch over onderwerpen als governance, risico management en compliance. Databeveiliging is evenmin een onderwerp. Hetzelfde geldt voor client-acceptatie en mogelijke belangenconflicten.

6. De opportuniteit van nadere eisen.

Aanbesteding betalingsverkeer Rijksoverheid

Een voorbeeld van 'nadere eisen' in de relatie tussen de Staat en een zakelijk dienstverlener vormen de verschillende aanbestedingen voor het betalingsverkeer. In zijn brief van 28 maart 2019 over de aanbestedingen betalingsverkeer van de Rijksoverheid kondigt de minister van Financiën aan het betalingsverkeer van het Rijk opnieuw aan te besteden. De directe aanleiding is de ING-witwas casus. De ING verzorgt het betalingsverkeer voor de Staat.

De minister vindt dat aan de banken en overige partijen die belast zijn met het betalingsverkeer van de Rijksoverheid hoge eisen mogen worden gesteld op het gebied van integriteit, betrouwbaarheid en transparantie. De minister wil

hier extra aandacht aan besteden, zowel bij de gunning van de aanbesteding als ook daarna gedurende de looptijd van de overeenkomst. Tevens wordt maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), waaronder duurzaamheid, zwaarder meegewogen.

De uit de aanbesteding resulterende overeenkomst 'Giraal Betalingsverkeer' besteedt aandacht aan preventie en detectie van fraude en doorlopende afstemming tussen de Staat en de bank, aan corruptiebestrijding, geheimhouding, en bescherming van persoonsgegevens. De Staat heeft een beperkt auditrecht.

Generiek toezicht

De relatie Staat-landsadvocaat kan niet worden versimpeld tot het besluit 1965 en het contract Staat-Landsadvocaat. Deze relatie is onderdeel van een groter geheel.

Hierboven kwam de sectorspecifieke regulering al aan de orde alsmede de verplichtingen die voor advocaten en notarissen voortvloeien uit Wwft. Zowel met betrekking tot het notariaat als met betrekking tot de advocatuur speelt in de politiek en de pers al enige tijd een discussie over de wenselijkheid van aanscherping van het toezicht, opnieuw aangewakkerd door de fraudezaak.

Het toezicht op het notariaat en de advocatuur behoort als zodanig niet tot onze opdracht. Tegelijkertijd kan het hier ook niet los van worden gezien omdat eventuele suggesties onzerzijds voor de bilaterale relatie Staat/landsadvocaat niet in plaats van maar 'boven op' het generieke toezicht komen waar de Staat indirect invloed op heeft.

De Minister van Justitie is politiek verantwoordelijk voor de wet- en regelgeving en heeft slechts marginale invloed op het toezicht onder andere via vernietiging 'achteraf' van verordeningen, financieringsbijdragen van toezicht en tuchtrechtspraak. Gedrags- en beroepsregels worden opgesteld door de KNB en de NOvA. Het toezicht wordt uitgeoefend door de KNB middels een systeem van collegiale toetsing. Het BFT wordt voor de helft gefinancierd door de Minister. De markt financiert de andere helft. Het BFT is autonoom in zijn toezichtbeleid. Het toezicht op de advocatuur wordt uitgeoefend door een dekenstelsel. Zowel het notariaat als de advocatuur hebben een tuchtrechtsysteem.

Er zijn twee stromingen in de publieke discussie over de toekomst van dit generieke systeem van zelfregulering (en de beperkte rol van de Staat). De

voorstanders vinden dat het systeem functioneert. De critici zetten vraagtekens bij de onafhankelijkheid van het systeem. De voorstanders wijzen op de in hun ogen adequate reacties van de KNB, de NOvA en de Dekan van Den Haag als 'bewijs' dat het huidige stelsel van zelfregulering werkt. De critici – waaronder het College van Toezicht op de Advocatuur – wijzen op het huidige deken-toezicht en de beperkingen daarvan, blijkend uit de tucht- en strafrechtelijke veroordelingen van notarissen en advocaten in fraude en witwaszaken en belangenverstrengeling in het toezicht.

Voorstanders geven aan dat het generieke systeem van toezicht mede steunt op het verschoningsrecht en de geheimhouding van notarissen. Critici willen deze deels opheffen. Voorstanders gaan uit van de integriteit die de vorming van notarissen en advocaten 'automatisch' met zich brengt en die in de praktijk wordt gebracht. Critici wijzen op een geringe

~~meldingsbereidheid~~ meldingsbereid in het kader van de Wwft en gebrek aan onafhankelijkheid in fraudeonderzoeken die door advocaten worden gedaan.

Wij hoeven geen standpunt in te nemen in dit debat. Mogelijk wordt voor alle notarissen en/of advocaten het toezichtregime aangescherpt, met gevolgen voor alle cliëntrelaties, inbegrepen die tussen de Staat en het kantoor van de landsadvocaat. Hoe zich dit de komende tijd precies zal ontwikkelen, is nu niet te voorzien. Voor ons speelt uitsluitend de bijzondere relatie op dit moment tussen de Staat en de landsadvocaat.

Afwegingen

Zoals eerder aangegeven zien wij vanwege de publieke functie van de Staat voldoende reden de relatie met het kantoor van de landsadvocaat als een bijzondere te kwalificeren die rechtvaardigt dat de Staat, als client, nadere eisen en verantwoordingsverplichtingen kan en behoort te stellen die in redelijke verhouding staan tot het te dienen belang.

7. Aanbevelingen

Uitgangspunt van de aanbevelingen is dat het Besluit 1965 en het lopende contract ons inziens te algemeen en te beperkt ~~is~~ zijn om een aantal risico's van de Staat (preventief) te mitigeren.

Wij constateren dat eisen in het contract gering zijn en de communicatie voornamelijk beperkt is tot juridische handwerk. Onze 'modernisering' van de relatie (Besluit '65, contract en communicatie) heeft betrekking op het doorbreken daarvan van de juridische eenzijdigheid. Modern bestuur (governance) gaat ook – en juist meer – over zaken als goed bestuur waarin waarden (onafhankelijkheid, duurzaamheid, privacy, langdurige waardecreatie etc.) centraal staan. In het opdrachtgeverschap van de Staat kan hier niet meer aan voorbij worden gegaan.

Dat kan door in het besluit en in de overeenkomst bepalingen op te nemen die voorzien in bepaalde eisen en verantwoordingsverplichtingen maar die tevens voorzien in het stroomlijnen van de overlegstructuur qua vorm en inhoud.

Onderwerp van de verschillende overleggen dient dienen mede te zijn thema's als compliance, risico management, governance en cultuur.

Agendering van deze thema's beoogt niet dat de Staat de rol van toezichthouder aanneemt maar om te benadrukken dat de 'bijzondere relatie' een breder scala aan onderwerpen rechtvaardigt dan gebruikelijk. Met andere woorden, een andere op- en instelling van de Staat is wenselijk in de verschillende overleggen met de landsadvocaat.¹³ Richtsnoeren daartoe kunnen worden opgenomen in het Besluit en in de overeenkomst.

De aanbevelingen hebben gemeen dat zij aansluiten bij ontwikkelingen binnen het openbaar bestuur in de richting van wat 'Rijker verantwoorden'.¹⁴ Dat wil zeggen dat de overheid noch in dit geval een 'opdrachtnemer' van de Staat kan volstaan met een louter cijfermatige en juridische verantwoording in formele zin. Modern bestuur kan zich hier niet meer toe beperken. Juist vanwege de hierboven geschetste 'bijzondere relatie' dient de opdrachtnemer te laten zien dat zij niet alleen kwalitatief hoogwaardig werk levert maar bovendien betrouwbaar is in de wijze waarop dat plaatsvindt.

Vanzelfsprekend is terughoudendheid in de bemoeienis gepast waar

1) Herzij het Besluit vaststelling nieuwe regeling landsadvocatuur 1965

Met opmaak: Lettertype: Vet

¹³ In de governance-literatuur wordt gesproken over begrippen als een 'speak-up cultuur' (Strikwerde/Ten Wolde, 2017), 'vrijmoedig spreken' (Foucault, 1985), 'lastige gesprekken' (Commissie Halsema,) en 'cruciale gesprekken' (Patterson, 2010).

¹⁴ 'Waarom Rijker Verantwoorden? Cijfermatige verantwoording wordt steeds meer ervaren als onvoldoende en onvolledig. Cijfers vormen een armoedige weergave van een rijke praktijk. Het kan ook anders! Rijke verantwoording wekt vertrouwen, het mobiliseert mensen om mee te doen en het stimuleert tot leren.

Mensen en organisaties die rijker verantwoorden laten zien of het werk deugt, of het goed is uitgevoerd en of het van waarde is. Koplopers doen dat niet uit frustratie met bestaande verantwoordingssystemen. Maar vanuit passie en gedrevenheid: ze willen hun werk graag laten zien en erover in gesprek gaan'. Zie: Rijker Verantwoorden | Waarom?

Dit Besluit is 56 jaar oud. Is uiterst summier en algemeen en voldoet niet meer aan de eisen van deze tijd.

Ieder besluit moet zorgvuldig en deugdelijk tot stand komen. In 1965 speelde geen onderwerpen betreft die raken aan de als nu rondom nationale veiligheid. Databescherming was geen issue. De belangen van alle partijen moeten tegen elkaar worden afgewogen. De procesvoering ten behoeve van de Staat is evident. Een besluit dient rekenschap te geven van mogelijk nadelige gevolgen voor advocatuur en notariaat kenmerkende onafhankelijkheid. De belanghebbenden. Wat betekent dat in 2021?

Wanneer een besluit genomen is, moet het deugdelijk gemotiveerd worden. Waarom is het besluit genomen, op welke gronden en welke afwegingen zijn gemaakt? Die motivatie moet navolgbaar en logisch zijn. Eventueel al bekende bezwaren moeten worden meegenomen in deze motivering. Dit is de formele juridische taal voor een besluit. De juridische werkelijkheid dient ook maatschappelijk te worden uitgelegd. De Staat dient de situatie van 1965 te actualiseren.

De legitimiteit van de relatie Staat-landsadvocaat staat in de beeldvorming ter discussie. Herziening van het Besluit geeft de Staat de mogelijkheid om de functie van landsadvocaat opnieuw in te richten en te legitimeren.

In de herziening van het Besluit kunnen de volgende onderwerpen een rol spelen:

- De legitimering voor de huidige situatie. De argumenten van de Staat dienen expliciet te worden gemaakt;
- In de maatschappelijke discussie wordt (on)terecht aandacht besteed aan het periodiek aanbesteden van het instituut Landsadvocaat;¹⁵. De Staat heeft een verantwoordelijkheid voor om de samenleving uit te leggen hoe de functie van landsadvocaat wordt ingericht. En waarom is gekozen voor het huidige contract;
- Ontkoppeling van de notariaat- en advocatuurfuncties binnen het instituut landsadvocaat;

¹⁵ <https://www.mr-online.nl/kantoren-willen-geen-landsadvocaat-op-toerbeurt/> waarin de vraag wordt gesteld of hiervoor wel belangstelling zou bestaan in de markt.

- De rol van de landsadvocaat beperken tot procesvoering en gelijktijdig de kwantiteit/kwaliteit van juridische advisering binnen overheidsorganen versterken;

- Instellen van een onafhankelijk Raad van Toezicht voor de landsadvocaat

- Derdengeldrekeningen onderbrengen bij de Staat;

- De functie van landsadvocaat niet door de markt laten uitoefenen maar door een apart instituut met een eigen reglement en set van eisen over de bedrijfsvoering ~~ligt bij het kantoor~~ (governance, risicomanagement, compliance, databeveiliging);

Met opmaak: Inspringing: Voor: 1,25 cm

4.2) Stel nadere eisen in de huidige overeenkomst

- Neem een bepaling op waarin het kantoor aangeeft hoe de risico's voor de Staat worden geadresseerd;
- Gebruik bij de formulering van die eisen als richtsnoer het inmiddels ontwikkelde en hierboven besproken 'raamwerk ter verdere professionalisering' om de maatregelen te concretiseren, operationaliseren en meetbaar te maken;
- Bepaal specifiek voor taken die de nationale veiligheid raken of betrokken advocaten een veiligheidsonderzoek moeten ondergaan en of het 'raamwerk' voldoende garanties biedt voor de (tijdelijk) opslag van informatie;
- Neem een bepaling op dat namens de Staat onafhankelijke audits kunnen worden uitgevoerd ter zake van de naleving van wet- en regelgeving en met name het risico van fraude en witwassen, integriteitbeleid en databeveiliging.
- Voorzie in de overeenkomst dat binnen het kantoor een ervaren 'Risk & Compliance Officer', 'Security Officer' en 'Financial Officer' deel uitmaken van het Management Team en rechtstreeks rapporteren aan portefeuillehouders in het bestuur die zelf voldoende gekwalificeerd zijn om samen met de andere leden van het bestuur verantwoordelijkheid te dragen en die desgevraagd rapporteren aan de Staat. Stel als eis dat onafhankelijkheid van deze functionarissen is geregeld;

- Maak de facturatie-systematiek rijks breed meer transparant en voer als Staat zelf ook controles uit (Rijksaccountantsdienst);

23) Communiceer niet louter juridisch en zaakgericht

Met opmaak: Lettertype: Niet Vet

- Onderzoek of binnen de rijksoverheid omwille van de effectiviteit en efficiency verbetering mogelijk is qua structuur en organisatie van de diverse contacten met het kantoor van de landsadvocaat;
- Agendeer regelmatig in regulier overleg niet alleen lopende adviezen en procedures maar maak het gesprek 'rijker' door ook te inventariseren hoe het facturatieproces loopt, welke dilemma's zich hebben voorgedaan in de opdrachten van de landsadvocaat, of sprake is geweest van potentiële risico's voor de Staat, welke issues mogelijk spelen bij client- en zaakacceptatie, en of er een cultuur is waar gedrag vanzelfsprekend in overeenstemming is met regels en waarde.

To: (10)(2e) @minjenv.nl]
From: (10)(2e) BD/SG-Cluster
Sent: Mon 9/27/2021 7:54:40 AM
Subject: RE: LA
Received: Mon 9/27/2021 7:54:40 AM

Goed idee (10)(2e). Ik ken (10)(2e) ook. Lijkt me geschikt voor deze opdracht

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: (10)(2e) @minjenv.nl>
Datum: zondag 26 sep. 2021 12:15 PM
Aan: (10)(2e) - 50000908 <(10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e)
(10)(2e) @minjenv.nl>
Kopie: (10)(2e) - BD <(10)(2e) @minjenv.nl>, (10)(2e) - BD/DFBC/FBC <(10)(2e) @minjenv.nl>
Onderwerp: LA

Dag (10)(2e) en (10)(2e),

@ (10)(2e), vanwege de vakantie van (10)(2e) mail ik ook jou in verband met ontwikkelingen en discussies rondom de landsadvocaat nav de fraude door de ex-notaris verbonden aan Pels. Tot voor een paar dagen werd dit dossier getrokken door de juridisch adviseur van het departement (10)(2e) DWJZ is verantwoordelijk voor de relatie met de landsadvocaat, bereidt de benoeming voor en onderhoud het contract. (10)(2e) nam destijds met mij contact op toen duidelijk werd dat er een strafrechtelijk onderzoek liep, waarschijnlijk omdat ik destijds als DWJZ zijn benoeming voorbereidde. De vraag wat de fraude door de ex-notaris van Pels zou moeten betekenen voor het instituut landsadvocaat is welbewust bij DWJZ neergelegd. Wel ben ik betrokken vanwege de relatie met de strafzaak en het toezicht op advocaten en notarissen algemeen.

Intussen spreekt Ferd mij erop aan omdat het minder wenselijk is dat (10)(2e) - zeker ook in zijn eigen ogen - zowel het dagelijkse contact met de LA doet over inhoud van zaken en het gewone relatieonderhoud en de discussie over de toekomst. Ik wil graag bespreken hoe we hier verder mee omgaan. Ferd wil graag dat iemand snel op een rij zet wat we op korte termijn moeten vragen van de LA in verband met de integriteit van het kantoor. En dan gaat het, zo besprak ik met hem, om de vraag wat we in redelijkheid kunnen verwachten van het kantoor ook als er voor de toekomst op een andere wijze zou worden voorzien in de rechtsbijstand.

Wat ik wat ingewikkeld vind is dat ik dit niet van een van de DGRR-juristen van DJOA wil vragen omdat het OM via DJOA zo nodig informeert over de strafzaak. Mijn gedachte is toch ook voor het eerste deel in elk geval ook een externe jurist te vragen. Die kan ik dan wel koppelen aan iemand bij DGRR, wat mij betreft dan ook iemand van DWJZ erbij. We zouden kunnen denken aan (10)(2e) Hij is vervroegd met pensioen gegaan maar nog actief als (10)(2e) en andere klussen). Geen idee of hij dit zou willen, lijkt me wel zonder meer geschikt. Hij kan ook goed meedenken over het vervolgtraject. Hoe dan ook moet dit eerste deel snel gebeuren.

@ (10)(2e) kan via DBO een overleg worden ingepland voor maandag? Ik vraag (10)(2e) wel te helpen.

Hartelijke groot,
(10)(2e)
(www.blackberry.com)

To: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>
From: (10)(2e)
Sent: Tue 9/28/2021 3:00:32 PM
Subject: RE: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'
Received: Tue 9/28/2021 3:00:52 PM

Dag (10)(2e),

Bedankt, ik heb de informatie doorgegeven aan onze debiteurenafdeling.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Nyenrode Business Universiteit
Straatweg 25, 3621 BG Breukelen

+31 (10)(2e)

(10)(2e)@nyenrode.nl

From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW
Sent: Friday, September 24, 2021 3:55 PM
To: (10)(2e)
Subject: RE: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste (10)(2e)

Hierbij de order waarin de verzochte gegevens staan.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Sector Juridische Zaken en Wetgevingsbeleid
Ministerie van Justitie en Veiligheid
Turfmarkt 147 | 2511 DP | Den Haag | 13e etage
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

T (10)(2e)
E (10)(2e)@minjenv.nl

Van: (10)(2e)@nyenrode.nl>

Verzonden: dinsdag 31 augustus 2021 12:19

Aan: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>

Onderwerp: Facturatie advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

Zou u mij s.v.p. de gegevens voor facturatie kunnen sturen? Ik begreep dat de opdracht inmiddels is afgerond.

Ik ontvang graag een (digitaal) facturatieadres inclusief contactpersoon en telefoonnummer, inkoopordernummer en eventuele andere instructies voor facturatie (E-facturatie?)

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)

Nyenrode Business Universiteit
Straatweg 25, 3621 BG Breukelen

+31 (10)(2e)

(10)(2e)@nyenrode.nl

From: (10)(2e) - BD/DWJZ/JZW <(10)(2e)@minjenv.nl>
Sent: Wednesday, July 21, 2021 10:47 AM

To: (10)(2e)@nyenrode.nl>

Cc: Hoogenboom, Bob <(10)(2e)@nyenrode.nl>

Subject: RE: Offerte advies Nyenrode / Bob Hoogenboom 'Eisen en verantwoordingsverplichtingen aan Landsadvocaat'

Beste mevrouw (10)(2e)

Veel dank voor de offerte. Hierbij een door mijn sectorhoofd ondertekend exemplaar retour. De verzochte gegevens voor facturatie volgen.

Met vriendelijke groet,

(10)(2e)